

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Νέα Παιδαγωγική-Σχολική Πράξη

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Π. Παλαιολόγου: Τὰ Ἀναγνωστικά μας	217
Θ. Χαλαραμπίδη: Μετεκπαίδευσις, ἀνάγκη, προορισμός . .	219
Χάρη Πάτση: Συμβουλές γιὰ τὴ Μετεκπαίδευση (τέλος) . .	221
Εὐριπίδου Σούρλα: Ὁ παιδαγωγὸς August Messer	227
Κων/νου Πετρίτη: Moreno—Levin (τέλος)	231
ERNST KRIECK: Ἡ Παιδαγ. καὶ ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀγωγῆς	235
E. CLAPARÈDE: Σίγμουντ Φρόυντ	237
HENRI PIERRON: Ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξη τοῦ παιδιοῦ . .	239
AD. FERRIÈRE: Πρότυπα Σχολεῖα σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμον	240
Χρυσοστόμου Ζήση: Ἐποπτικά μέσα Διδασκαλίας	241
Παναγιώτη Κορίλλη: Ὅχι ὑποδείγματα ἐκθέσεων	243
Δημητρίου Πλιάκου: Ἡ Δίλτα τῆς ἀριθμητικῆς στὶς Α-Β τάξ.	244
Ἀθανασίου Γκρόζα: Τὰ Ἐλεύθερα Ἀναγνωστικά Χ. Πάτση	247

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

- 1) Τὸ τεῦχος Ἀπριλίου τοῦ «Ν. Σχολείου» τυπώθηκε καὶ κυκλοφορεῖ σὲ λίγες μέρες. Τὸ καθυστεροῦμε γιὰ νὰ δοθῇ χρόνος στὴ διεκπεραίωση νὰ τὸ ταχυδρομήσῃ ἀνετα, πρὸς ἀποφυγὴν λαθῶν. Καὶ τὸ τεῦχος Μαΐου θὰ ταχυδρομηθεῖ πρὸ τοῦ Πάσχα.
- 2) Τὰ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ μας ἐκυκλοφόρησαν πρὸ μηνὸς καὶ σημειώνουν καταπληκτικὴ κυκλοφορίαν.
- 3) Οἱ πέντε (5) πρώτοι τόμοι τοῦ «Ν. Σχολείου» πωλοῦνται χρυσόδετοι. Ἀνετυπώθησαν τὰ τεύχη ποῦ ἔλειπαν. Περιέχουν καὶ πίνακα περιεχομένων κατὰ συγγραφεῖς καὶ θέματα.

ΕΤΟΣ ΣΤ'.

ΜΑΡΤΙΟΣ 1956

ΤΕΥΧΟΣ 67

ΑΘΗΝΑΙ

•

ΣΟΚΡΑΤΟΥΣ 37

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Για τα σχολεία: Έτησια dr. 90
Για τους εκπαιδευτικούς: » 60

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Α.Ν. 1092/1948
Έκδοτης—Διευθυντής: Χάρης Πάτσης
Κατοικία: Προμπονά 13, τέταρτο Πατησίων
Τυπογραφείον: Ίωακείμ Ζάβρα
Παλλάδος 18—Τηλ. 32-756—Αθήναι

ABONNEMENT

Pour les écoles: d'un an dr. 90
Pour les instituteurs: d'un an » 60

Άλλη λογογραφία και έμβάσματα
κ. Χάρην Πάτσην
Σωκράτους 37 Αθήναι—Τηλ. 25.169
(Χειρόγραφα δέν επιστρέφονται)

ΧΑΡΗΣ ΣΤ. ΠΑΤΣΗΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ

1. 'Ελεύθερο δλικὸ 'Αναγνωστικὸ	Ε.Σ. Δ/λίας Α'	τάξεως	ἐγχρωμο	δρχ.	15
2. 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικὸ	» Β'	»	»	»	13
3. 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικὸ	» Γ'	»	»	»	13
4. 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικὸ	» Δ'	»	»	»	13
5. 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικὸ	» Ε'	»	»	»	13
6. 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικὸ	» ΣΤ'	»	»	»	13

● Καί τὰ ἐξ (6) παραπάνω 'Ελεύθερα 'Αναγνωστικά (ένα γιά κάθε τάξη) μέ τόν πλοῦτον καί τήν ἀφθονίαν τῶν ἀναγνωσμάτων πού περιέχουν καλύπτουν ὅλα τὰ κενά τῶν κυκλοφορούντων ἀναγνωστικῶν τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. Ἐπί πλέον εἶναι γραμμένα στήν ἐπίσημη **Δημοτική Γλώσσα** μέ βάση τήν Ε.Σ. Δ/λία. Τά διάφορα ἀναγνώσματα χωρίζονται σέ τριάντα περίπου ἐνότητες (ἐποχιακές, γιορταστικές, εὐκαιριακές, κυρίαρχων μαθημάτων κλπ.). Γιά κάθε ἐνότητα ἡ κυρίαρχο μάθημα (θρησκευτικά, ἱστορία, φυσιογνωστικά, γεωγραφία) ὑπάρχει ἀφθονία ἀναγνωσμάτων ὥστε ὁ δάσκαλος καί ὁ μαθητής νά κάνουν τήν ἐκλογή πού κάθε φορά ταιριάζει μέ τίς ἀναγνωστικές ἀσχολίες τῶν. Ὅταν δηλ. θά θέλουν νά ἐκφράσουν ἀναγνωστικά κάποια ἐνότητα ἡ κυρίαρχο μάθημα, θά καταφεύγουν στά δικά μας **'Ελεύθερα 'Αναγνωστικά**.

● Πρόκειται γιά κάτι πού πρώτη φορά βλέπει ἡ Ἑλλάδα, συγκροτημένο καί συγχρονισμένο. Ἐφαρμόζουμε δηλ. τήν γενική ἀπαίτηση γιά τήν εἰσαγωγή τῶν **πολλῶν ἀναγνωστικῶν**, πού ἐπισήμως ἀκόμη δέν ἐτέθη σέ ἐφαρμογή ἐνῶ προπολεμικά ἴσχυε.

Τρεῖς Γενικοὶ Ἐπιδεωρηταὶ καί πολλοὶ Ἐπιδεωρηταὶ ἐξεφράσθησαν μέ τὰ πλέον κολακευτικά λόγια γιά τή νέα αὐτή προσπάθειά μας καί τὰ συνέστησαν. Καί πολλὰ σχολεῖα τοῦ Κέντρου καί τῶν Ἐπαρχιῶν τὰ εἰσήγαγαν ὡς ἐλεύθερα ἀναγνώσματα.

● ΣΗΜΕΙΩΣΗ. Ὅλα τὰ παραπάνω βιβλία ἐξετυπώθησαν ἤδη καί κυκλοφοροῦν μέ τίς ἀναγραφόμενες τιμές. Καθυστερεῖ μόνον ἡ κυκλοφορία τοῦ **ΟΛΙΚΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΥ Α'**, γιά τεχνικοὺς λόγους. Θά κυκλοφορήσῃ ἀργότερα.

● ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΤΑ ΕΠΙΜΟΝΩΣ ΑΠΟ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
"Ἡ παραγγελιάτέ τὰ ἀπευθεῖας στά γραφεῖα μας. Γιά ὁμαδικές παραγγελίες τάξεων παρέχεται ἔκπτωση 25 ο/ο.

Γιά τίς **ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΕΣ** καί τὰ **ΝΕΑ ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ Δ/ΛΙΑΣ** τοῦ «Νέου Σχολείου» κοιτάξτε στή γ' σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου μας).

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΣ

Τοῦ κ. ΠΑΥΛΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Δημοσιεύουμε μέ ἰδιαίτερη χαρά τὸ παρακάτω χρονογράφημα τοῦ διακεκριμένου χρονογράφου τοῦ «Βήματος» κ. Π. Παλαιολόγου, σχετικό μέ τὰ «Νέα Ἀναγνωστικά» μέ ἀφορμή τήν ἐντονη σχετική ἀρθρογραφία τοῦ περιοδικοῦ μας. Ὁ κ. Π. Παλαιολόγος, μολοντί δέν εἶναι ἐξ ἐπαγγέλματος παιδαγωγός, ἔχει ἀποδείξει μέ τὰ γραφτά του πὺς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους πνευματικούς ἀνθρώπους τῆς χώρας μας πού ἔχουν συλλάβει τὸ βαθύτερο νόημα τῆς παιδείας μας. Πάντοτε, μέ τήν πέννα του καυτηριάζει—ὅταν τοῦ παρουσιάζονται εὐκαιρίες—τίς ἀδλιότητες τῆς παιδείας μας καί μέ τὸ ρεαλισμὸ πού διακρίνει τὸ κριτικὸ πνεῦμα του, ὑποδεικνύει πρὸς ὅλες τίς κατευθύνσεις, τὸ σωστὸ δρόμο πού πρέπει νά ἀκολουθήσουμε. Ὁ εκπαιδευτικὸς κόσμος—καί ἰδίαιτερα οἱ εἰκοσι πρὶπου χιλιάδες δὴμοῖ, ἀμφοτέρων τῶν φύλων—θεωροῦν τὸν κ. Π. Παλαιολόγο φίλο καί συμπαραστάτη στὸ μεγάλο καί ὑψηλὸ ἔργο τους. Τὸν παρακαλοῦν δὲ νά συνεχίσῃ καί στὸ μέλλον μέ τὴν ἴδια ἀντικειμενικότητα νά καυτηριάζει τίς ἀδλιότητες τῆς παιδείας μας καί νά ὑποδεικνύει, μέ τὸν τρόπο πού αὐτὸς ἐξέρει, τὴν ἀνάγκη γιά μιὰ ὁλοπλευρὴ ἐνίσχυση τῆς παιδείας μας, καί γιά τὴ λήψη τῶν ἀπαραίτητων μέτρων πού θά ὑψώσουν ἠθικά καί ὁλικά τὸν ἐργάτη τῆς λαϊκῆς μας παιδείας, τὸ ΔΑΣΚΑΛΟ. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ ζήτημα τῶν ἀναγνωστικῶν καί τῶν παιδικῶν ἀναγνωσμάτων γενικά τὸν παρακαλοῦμε νά συνηγορήσῃ νά ἀρδῇ ἡ ἀπαγορευτικὴ διταγὴ τοῦ Ὑπουργείου περὶ κυκλοφορίας τῶν λεγομένων βοηθητικῶν βιβλίων τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου (θρησκευτικά, ἱστορικά, γεωγραφικά, φυσιογνωστικά κλπ.) τὰ ὁποῖα κυκλοφοροῦσαν ἐλευθέρως μέχρι σήμερον καί ἐφόσον γιὰ αὐτὰ δέν προκηρύχθηκαν ἀνταγωνισμοί. Γιατί, ὅπως γράψαμε στὸ ἀρθρὸ μας «Ἡ γλῶσσα τῶν ἀναγνωστικῶν»—αὐτὸ πού ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ στὸ διαπρεπὲς χρονογράφημα μας νά γράψῃ τὸ παρακάτω σχόλιο γιά τὰ «Ἀναγνωστικά»—τὰ βοηθητικὰ βιβλία νά ἀποδείχτηκαν πολὺτιμα βοηθήματα γιά τὰ παιδάκια τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, δεκάδες χρόνια τώρα ὥστε, ἡ ἐξονική ἀπαγόρευση τῆς κυκλοφορίας τῶν ἐδημιούργησε τεράστιο κενὸ στὴ φιλαναγωγία τῶν παιδιῶν πού σπεύδουν στὰ κιόσκια νά ἀγοράσουν τὰ γκαγκαστερικά παλιοφυλλάδια—πού τόσο ψυχοφθόρα εἶναι—ἀφοῦ δέν ἐπιτρέπεται νά διαβάσουν σχολικά βιβλία!...

κ. π.

Πάντα ἡ γλῶσσα. Ἄλυτο τῶν Ἑλλήνων πρόβλημα. Τριγλώσσια καθιέρωσε ἡ παιδεία στὰ σχολεῖα. Ἀρχαία, καθαρῆουσα, δημοτική, ἡ μόνη πολυτέλεια τοῦ λιποδιαίου λαοῦ μας. Ἀν τουλάχιστον, περιορίζομαστε σ' αὐτή. Οἱ γλῶσσες ὅμως δέν εἶναι μόνο τρεῖς. Εἶναι ἀναρίθμητες ὅσοι καί οἱ «συγγραφεῖς» σχολικῶν ἀναγνωστικῶν. Κάτι χειρότερο: Στὸ ἴδιο ἀναγνωστικὸ, ἡ γλωσσικὴ ποικιλία. Χωρὶς ἀρμολογία, μιλοῦμε κάπου· κάπου γιά τὰ σχολικά ἀναγνωστικά. Τώρα μιλοῦν οἱ ἀρμόδιοι. Κρίσεις δασκάλων, πού ἐκφράζονται ἀπὸ τίς στήλες τοῦ περιοδικοῦ «Νέο Σχολεῖο». Ἐνῆτα ἡ ἀρμολογία εἶναι ἡ κατακραυγὴ ἐφέτος ὅλων τῶν δασκάλων τῆς Ἑλλάδος... γιά τὴν κατάντια τῶν νέων ἀναγνωστικῶν. Ὅχι μόνο γιά τὴν ἐκπονημένη καὶ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ K. Κονδιδ

ΗΜΕΡΟΜ. 20.7.90

ΑΡΙΘ. 44436

τὸ περιεχόμενό τους. Αὐτὰ κάπως διορθώνονται καὶ μπαλώνονται. Στὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς, ἓνα ἀκατάλληλο κομμάτι τὸ «πηδοῦμε», δὲν τὸ δουλεύουμε ἀναγνωστικά κι' ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς βλάψει. Μὰ τὴ γλώσσα τῶν ἀναγνωστικῶν πῶς νὰ τὴ διορθώσουν οἱ δάσκαλοι;... Δὲν εἰσάγουν μόνο τὴ διγλωσσία, οὔτε τὴν τριγλωσσία, στὰ Ἑλληνό-πouλα. Μὰ τὴν πολυγλωσσία, δηλαδὴ τὸ γλωσσικὸ χάος... «Ὅλα τὰ ἔθνη ἀγωνίζονται νὰ λυτρωθοῦν ἀπὸ τὴν ἐθνοκτόνο διγλωσσία, κι' ἐμεῖς εἰσάγομε ἐπίσημα τὴ γλωσσικὴ βαβυλωνία...»

Στὸ ἴδιο κεφάλαιο τοῦ ἴδιου ἀναγνωστικοῦ ποὺ προορίζεται γιὰ παιδιὰ τῆς Δ' Δημοτικοῦ, μὲ διαφορετικὴ ὀρθογραφία γράφονται οἱ ἴδιες. Τὶς σημειώνει σὲ κριτικὸ τοῦ σημείωμα ὁ δημοδιδάσκαλος κ. Γ. Κυριαζόπουλος. Γράφουν Γιώργης καὶ λίγο παρακάτω Γεώργης. Βράδι καὶ βράδυ. Γύρο στὴ φωτιά καὶ γύρω στὴ φωτιά... Βιβλία ἐγκεκριμένα ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο! Ἐπίσημη καλλιέργεια τῆς γλωσσικῆς ἀναρχίας. Πῶς νὰ μὴ δρέψῃς τὸ χάος; Τρικυμία στὰ κρανία τῶν μαθητῶν. Καὶ τοὺς ζητοῦμε ἀπὸ πᾶν καὶ ρέστα. «Μὰ ὅταν—γράφει ὁ κ. Πάτσης—τὰ ἀναγνωστικά εἶναι συντεταγμένα σὲ μιὰ γλώσσα μωσαϊκὸ, γλώσσα ποὺ δὲν εἶναι οὔτε δημοτικὴ, οὔτε καθαρεύουσα, οὔτε ἀρχαία, οὔτε ἀν ἑλληνικὴ, τί θέλετε σὰς κάνουν παιδιὰ καὶ δάσκαλοι; Τί φταῖνε ἀν κατὰ τὶς εἰσαγωγικὰς ἐξετάσεις τῆς Μέσης Παιδείας ἀνορθογραφοῦν τρομερὰ τὰ παιδιὰ; Τί φταῖνε οἱ δάσκαλοι; Τὸ σφάλμα βρίσκεται στὸ ἴδιο τὸ Κράτος καὶ στὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας ποὺ ἐπέτρεψε νὰ συνταχθοῦν καὶ νὰ κυκλοφορήσουν τέτοια ἀναγνωστικά».

Βιβλία ποὺ ἔπρεπε νὰ γράφονται μετὰ φόβου Θεοῦ, μὲ σχολαστικὸ ζύγισμα τῆς κάθε λέξεως, γράφονται μὲ προχειρότητα ποὺ καταπλήσσει ἀκόμα καὶ τοὺς ἐξοικειωμένους μὲ τὴ ρωμέϊκη τσαπατσουλιὰ. Μιὰ τσαπατσουλιὰ ὄχι μόνο ἀνεκτὴ, ἀλλὰ καὶ «ἐγκεκριμένη» ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο. Ἐγινε ἐπὶ Μεταξᾶ ἡ Γραμματικὴ τοῦ Τριανταφυλλίδη καὶ πιστέψαμε ὅτι θ' ἄρχιζε νὰ καλουπώνεται ἡ γλώσσα. Βραχύβια ἡ χαρὰ μας. Πέσαμε πάλι στὴν ἀνταρσία. Καθένας μὲ τὴ γλώσσα του. Σὰν τὰ δάκτυλικά ἀποτυπώματα κι' αὐτὴ. Χειρότερα ἀκόμα. Γιατί, τὰ ἀποτυπώματα μένουν σταθερὰ στὸν κάθε ἄνθρωπο. Ἡ γλώσσα στὸ ἴδιο κεφάλαιο τοῦ ἴδιου ἀναγνωστικοῦ ἀλλάζει μορφή.

Εἶναι δὲ καὶ τὸ περιεχόμενο τῶν ἀναγνωστικῶν. Στὶς σελίδες τοῦ «Νέου Σχολείου», ἄλλος συνεργάτης του, ὁ κ. Ἀθ. Γκρόζας, κάνει τὴν κριτικὴ τοῦ βιβλίου ποὺ προορίζεται γιὰ τὴν ἑκτη Δημοτικοῦ. Δὲν θὰ τὸν παρακολουθήσουμε σὲ ὅλη τὴ σειρά τῶν παρατηρήσεών του. Μιὰ σύντομη μόνο στάση στὰ σημεία ποὺ ἀναφέρονται *στὶς... αἰμοχαρεῖς σελίδες τοῦ βιβλίου. «...Πρέπει λοιπὸν νὰ πεθάνωμε χωρὶς νὰ βᾶψωμε τὰ χέρια στὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος;...»* Καλλιέργεια τοῦ πατριωτισμοῦ μὲ μετάγγιση αἵματος. Τὸ αἷμα ἀναψυκτικὸ ποὺ εὐφραίνει τὴν ψυχὴ. Καὶ ὅμως μποροῦσε ὁ πατριωτισμὸς νὰ τονωθῇ μὲ πῖο χριστιανικά λιπάσματα. Τὸ ἴδιο πράμα σὲ ἀνθρωπινώτερη μορφή. «Δὲν θὰ ζήσωμε λοιπὸν χωρὶς ἐχθροὺς ποὺ ἐπιβουλεύονται τὴ χώρα μας καὶ μᾶς ἀναγκάζουν νὰ βᾶψωμε τὰ χέρια μας στὸ αἷμα;» Ἡ παιδεία ὅμως διψᾷ αἷμα. Ὁ πατριωτικὸς γκρανγκινολισμὸς. Ἡ ὑπογράμμιση φρικαλεοτήτων. Ἐχει δίκιο ὁ κ. Γκρόζας ὅταν ἀναρωτιέται ἀν τὰ πολεμικὰ καταρθώματα εἶναι οἱ μόνες καλὲς ὥρες τοῦ ἔθνους. Φυσικά κι' αὐτά. Ἐχοῦμε ὅμως καὶ τόσες ἄλλες ἐπιδόσεις σὲ ἔργα εἰρήνης, ποὺ ἀξίζουν ὅσο τουλάχιστον τὰ ξεκοιλιάσματα καὶ τὰ γιγατόνια...

Π. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΜΕΤΕΚΠ. - ΕΝΝΟΙΑ - ΑΝΑΓΚΗ - ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ

Τοῦ κ. Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ
Ὑποδιευθυντοῦ Μαρασλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Ποῖαν βαθύτερη ἔννοια ἔχει ἡ μετεκπαίδευσις τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν καὶ ποῖα ἡ συμβολὴ τῆς γιὰ τὴ βελτίωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας; Αὐτὰ εἶναι τὰ δυὸ σημεία ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν στὸ σημερινὸ μας ἄρθρο. Τὸ θέμα μας σχετίζεται μὲ τὴν ἀρτιώτερη ὁργάνωσιν τῆς Ἐκπαιδευτικῆς μας Πολιτικῆς καὶ ἡ συστηματικὴ ὁργάνωσις ὀφείλει, κατὰ τὴ γνώμη μας, νὰ εἶναι τὸ πρῶτο καὶ κύριο μέλημα στὴ Χώρα μας.

Μετεκπαίδευσιν στὴν Παιδεία σημαίνει, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, τὴν τόνωσιν τῶν δυνάμεων τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κόσμου καὶ τὴν ἀναβάπτισιν τοῦ στήν κολυμβήθρα τῆς προόδου, ποὺ ὑποτίθεται ὅτι πραγματοποιήθηκε στὸ μεταξὺ στήν Ἐπιστήμην τῆς Παιδαγωγικῆς, ἀπὸ τὸν καιρὸ δ.λ.δ. ποὺ ὁ κάθε ἐκπαιδευτικὸς τελείωσε τὶς σπουδές του στὸ Διδασκαλεῖο, στὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, στὸ Πανεπιστήμιον. Μετεκπαίδευσιν σημαίνει, λοιπὸν, τὸν βαθμιαῖον καὶ συστηματικὸν συγχρονισμὸν ὅλων τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν γιὰ τὴν ἀποδοτικώτερη καὶ πῖο καρποφόρο συμβολὴν τοὺς στὸ ἔργο τους τὸ ἐνδοσχολικόν, τὸ τόσο σημαντικόν, καὶ στὴν ἀποστολὴν τῶν τῆν ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν, μὲ ὅλες τὶς μεγάλες εὐθύνες ποὺ περικλείει γιὰ τὴν πραγματικὴν ἐξέλιξιν ἑνὸς λαοῦ.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, μετεκπαίδευσιν σημαίνει τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἀρίστων—ἀρίστων στὸ ἦθος, στὸ μυαλό, σὲ ἔργα. Σημαίνει τὴν ἐκλογὴν τῶν ἱκανῶν καὶ καταλλήλων γιὰ νὰ καταρτισθοῦν εἰδικῶς καὶ ν' ἀντιμετωπίσουν ἐπιτυχῶς τὶς χίλιες-δυὸ ἀνάγκες ποὺ διαρκῶς παρουσιάζονται σ' ἓνα ζωντανὸ καὶ προοδευτικὸν ἐκπαιδευτικὸν ὁργανισμὸν μιᾶς Χώρας.

Δυὸ, μ' ἄλλα λόγια, εἶναι οἱ σκοποὶ τῆς μετεκπαίδευσιν στὴν Παιδεία:

Ἀφ' ἑνός, ἡ ἔννοια ἡ *τονωτικὴ ὁλόκληρον τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κλάδου*, μὲ τρόπο συστηματικόν, συγχρονισμένον, βαθμιαῖον καὶ σύντομον—ὅλοι μὲντες εἶναι ἀρκετοί.

Ἀφ' ἑτέρου, ἡ *αὐστηρὴ ἀλλὰ δίκαιη ἐπιλογὴ τῶν ἀρίστων καὶ ἱκανῶν γιὰ κατάρτισιν εἰδικήν*, σύμφωνα μὲ τὶς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης καὶ μὲ τὶς παρουσιαζόμενες ἀνάγκες στὴν ἐκπαίδευσιν, στὴν παιδείαν γενικά. Ἐδῶ ὁ χρόνος θὰ ποικίλλῃ ἀνάλογα μὲ τὸ σκοπὸν καὶ τὴ φύσιν τῆς εἰδικεύσεως ποὺ ἐπιδιώκεται.

Ἔτσι, καταλήγομε σὲ *δυὸ βασικὰ ἀρχὰς* σχετικὰ μὲ τὴν μετεκπαίδευσιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ:

Πρῶτα—πρῶτα, *νὰ μετεκπαιδεύονται ὄχι μόνον οἱ ὀλίγοι, ἀλλὰ βαθμιαίως καὶ συστηματικῶς ὅλοι οἱ ἐκπαιδευτικοί*, ἀρχίζοντας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ χρειάζονται αὐτὴ τὴν τόνωσιν περισσότερο.

Δεύτερο, *ἡ μετεκπαίδευσιν δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὁμοιόμορφη γιὰ ὅλους, ἀλλὰ θὰ ποικίλλῃ* σύμφωνα μὲ τὶς παρουσιαζόμενες ἀνάγκες.

Χρειάζεται, τώρα, ἡ μετεκπαίδευσιν αὐτὴ, ὅπως προσπαθήσαμε

1. Περί τοῦ σκοποῦ τῆς μετεκπαίδευσιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων στοὺς ἄλλους κλάδους, στὰ ἄλλα ὑπουργεῖα βλ. σύγγραμμά μας, «τὰ Ἐπιτακτικώτερα Ἐκπαιδευτικά μας Προβλήματα». (Κεφ. VIII, σελ. 107 κ.ε.) Ἀθήναι 1954.

ν' αποσαφηνίσωμε τὴ διπλὴ τῆς ἔννοια παραπάνω; Εἶναι μήπως ἰδέες ἀπραγματοποιήτες καὶ δημαγωγικές, γνῶμες ἀνεδαφικές καὶ σχέδια οὐτοπιστικά; Ἀνταποκρίνεται ἄραγε ἡ μετεκπαιδευσις σὲ ἀνάγκες ἐπιτακτικές στὸν τόπο μας;

Ἡ ἀπάντησις εἶναι, ὅτι «ἀδήριτος ἀνάγκη» ἐπιβάλλει τὴν τελειότερη, τὴν πληρέστερη καὶ τὴν ποικιλόμορφη ὀργάνωσι τῆς μετεκπαιδεύσεως στὴ χώρα μας, σὲ κάθε χώρα. Οἱ λόγοι εἶναι πολλοί. Ἀναφέρουμε ἀπλῶς τοὺς ἑξῆς, τοὺς κυριωτέρους ἴσως:

Πρῶτο, μιὰ ἀλήθεια ποὺ ἰσχύει γενικὰ καὶ παντοῦ: Κάθε ὄργανισμός, κάθε θεσμός ἀνθρώπινος καὶ κάθε σύστημα χρειάζεται κάποια ἀναπροσαρμογὴ, κάποια τροποποίησι, μερικὴ ἢ ριζικὴ, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, μὲ τὴν ἀλλαγὴ ποὺ ἐπιφέρουν οἱ διαρκῶς μεταβαλλόμενες συνθήκες τῆς ζωῆς, οἱ ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν, οἱ διάφορες ἀνάγκες καὶ περιστάσεις. Γιατὶ ἡ ζωὴ εἶναι ἓνα ρεῦμα ποὺ κυλᾷ ἀδιάκοπα, ἐξελίσσεται, ἀνανεώνεται, μετασχηματίζεται στίς λεπτομέρειες, κάποτε καὶ στίς βασικώτερες γραμμές.¹

Δεύτερο, ἡ διεισθεὶς φοίτησις στίς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρωμε τὰ παλαιὰ Διδασκαλεῖα, εἶναι ἀνεπαρκὴς καὶ ἡ κατάρτισις τῶν δασκάλων ἐκεῖ, παρὰ τὴ σχετικὴ πρόοδο ποὺ ἔγινε, εἶναι σὲ πολλὰ σημεῖα ἐλλιπὴς καὶ ἀτελής.

Τρίτο, οἱ καθηγηταὶ τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καταρτίζονται, ἀπὸ καθαρὰς παιδαγωγικῆς ἀπόψεως, μὲ τρόπο γλισχρο καὶ, κυρίως, χωρὶς ν' ἀποδίδεται ἡ πρέπουσα σημασία στὸ σημεῖο αὐτὸ στὸ Πανεπιστήμιο.

Τέταρτο, μὰ ἀκόμη καὶ ἂν τὰ ἀνωτέρω ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα προετοιμαζάν τοὺς ὑποψηφίους ἐκπαιδευτικοὺς **ἀριετα, ἔρτια, πάλιν ὁ λόγος** γιὰ μιὰ περιοδικὴ ἀναβάπτισι καὶ γιὰ ἓναν συγχρόνισμὸ παιδαγωγικῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργιῶν δὲν θὰ ἔπαυε νὰ ἰσχύη, σύμφωνα μὲ ὅσα μὸλις ἀναπτύξαμε παραπάνω καὶ μὲ ὅ,τι γίνεται στὸν τόμῳ τῆς μετεκπαιδεύσεως σήμερα στίς πιὸ προηγμένες χώρες.

Πέμπτο, οἱ ἀνάγκες τῆς Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὴν τελευταία τριακονταετία ἔχουν ἀλλάξει, ἔχουν πολλαπλασιασθῇ, σὲ ἀφάνταστο βαθμό. Ἀνάλογα καὶ ὁ σκοπὸς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης ἔχει πλουτισθῇ καὶ τὸ πεδίο τῆς δράσεώς της εὐρυνθῇ καταπληκτικὰ.

Ἔτσι **δυσὸ δρόμοι** ἀνοίγονται μπροστὰ μας σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῆς μετεκπαιδεύσεως, ποὺ μόνον μὲ συντομία μποροῦμε ἐδῶ ν' ἀναπτύξωμε:

Ὁ ἓνας, ἀφορᾷ ὅλους τοὺς ἐκπαιδευτικούς. Θὰ μετεκπαιδεύωνται, σὲ σύντομα χρονικὰ διαστήματα, γύρω ἀπὸ τὴν κατανόησι τοῦ ἐορύτερου σκοποῦ, σήμερα, τῆς Παιδείας καὶ γύρω ἀπὸ τοὺς νεώτερους τρόπους, ὅχι μόνον στὴ μέθοδο διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν κατανόησι καὶ παρακολούθησι, ψυχολογικὴ καὶ κοινωνικὴ, τοῦ παιδιοῦ, γιὰ τὸ φρονηματισμὸ τοῦ καὶ γενικὰ γιὰ τὴ συνολικὴ ἀνάπτυξι καὶ ἀνάτασι του, καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν ἐξωσχολικὴ δράσι τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ (δράσι ἐθνικὴ κοινωνικὴ, κοινοτική κλπ.).

Ὁ ἄλλος δρόμος ἀφορᾷ τοὺς ὀλίγους ἐκπαιδευτικούς. Ἐκείνους ποὺ εἶναι προικισμένοι μὲ κάποιο ἰδιαίτερο ἄλγαντο, μὲ μιὰν ἐξαιρετικὴ ἱκανότητα καὶ δεξιότητα. Αὐτοὶ οἱ ὀλίγοι ἐκλεκτοὶ θὰ εἰδικευθοῦν, κατὰ τὸ διάστημα τῆς μετεκπαιδεύσεως, μὲ τρόπο διαφορετικόν, γιὰ νὰ ἐπιδώκω-

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΥΠὸ ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

Ὅλοκληρώνομε σήμερα τὰ σημειώματά μας «Συμβουλὲς γιὰ τὴ Μετεκπαιδεύση. Μέχρις τώρα γράψαμε πῶς πρέπει νὰ προπαρασκευαστοῦν οἱ ὑποψήφιοι προκειμένου νὰ δώσουν ἐξετάσεις α) στὴν ἔκθεσι β) στὴν ψυχολογία (τ. 61—62) γ) στὰ φυσιογνωστικά (τ. 66). Στὸ σημερινὸ τεῦχος θὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν προετοιμασία στὸ θέμα τῆς **Διδακτικῆς**, ποὺ εἶναι τὸ τέταρτο καὶ τελευταῖο μάθημα στὸ ὁποῖο ἐξετάζονται οἱ ὑποψήφιοι.

ΤΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ — ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ

Βάλαμε τὸν τίτλο «Παιδαγωγικὴ—Διδακτικὴ» ἐνῶ στὴν πραγματικότητα οἱ ὑποψήφιοι ἐξετάζονται γραπτὰ σὲ ἓνα θέμα τῆς **Γενικῆς** ἢ τῆς **Εἰδικῆς Διδακτικῆς**. Δὲν ἐξετάζονται σὲ ἓνα θέμα καθαρὰ παιδαγωγικόν π.χ. «πῶς θὰ διαμορφώ-

θοῦν ἀνάγκες ἐκπαιδευτικές. Ὡς παραδείγματα ἀναφέρουμε ἀπλῶς τὰ παρακάτω:

Πρῶτο, νὰ γίνουν **διευθυνταὶ σχολείων, ἐπιδεωρηταί, διοικητικοὶ ὑπάλληλοι** σὲ κεντρικὲς ὑπηρεσίες, γιατί τὸ διοικητικὸ τάκτ δὲν εἶναι «ἴδιον τοῦ καθενός».

Δεύτερο, νὰ **εἰδικευθοῦν** στὰ **Τεχνικά, στὴ Μουσικὴ, στὴ Γυμναστική**, πρᾶγμα ἀπαραίτητο στὰ μεγάλα κέντρα, ἀκόμη καὶ γιὰ τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα, καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ νὰ γίνουν **εἰδικοί ἐπιδεωρηταί** στὰ ἀνωτέρω μαθήματα, θεσμός ποὺ θὰ πρέπει σιγὰ-σιγὰ νὰ εἰσαχθῇ καὶ σὲ μᾶς σὲ ὅλες τὶς βαθμίδες τῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Τρίτο ν' ἀσχοληθοῦν ἰδιαίτερος μὲ τὴν «Εἰδικὴ Ἐκπαίδευσις»,¹ δ.λ.δ. μὲ τὴν ἀγωγὴ τῶν ἀνωμάλων ἀναπήρων παιδιῶν. Γιὰ τὸν κλάδο αὐτὸν τῆς Παιδαγωγικῆς (τῆς Θεραπευτικῆς Παιδαγωγικῆς) ὑπάρχουν εἰδικὲς ἑδρες στὰ Πανεπιστήμια τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ κυρίως στίς Ἀνώτατες Παιδαγωγικὰς Σχολές.

Τέταρτο, νὰ **καταρτισθοῦν στελέχη γιὰ τὴ Μετασχολικὴ Ἀγωγή**, δ.λ.δ. γιὰ τὴν ἐπιμόρφωσι τῶν ἐνηλίκων, ποὺ εἶναι κίνησις τεράστια σ' ὁλόκληρον τὸν κόσμον σήμερα.

Πέμπτο, νὰ **λάβουν παιδαγωγικὴ κατάρτισι οἱ καθηγηταὶ τῶν Ἐνῶν Γλωσσῶν, οἱ διδάσκοντες** στίς διάφορες **Ἐπαγγελματικὰς Σχολές**, οἱ πρακτικῶς **ἀσχολούμενοι** στὰ **Κέντρα Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ** κλπ. κλπ.

Γιὰ ν' ἀντιμετωπισθοῦν κατὰλληλα καὶ ἱκανοποιητικὰ οἱ παρα-ἀνάγκες, καθὼς καὶ πολλὲς ἄλλες, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ προστεθοῦν στὰ **δυσὸ** μας Πανεπιστήμια ἢ νὰ ἱδρυθοῦν ἀνεξάρτητες «**Ἀνώτατες Παιδαγωγικὲς Σχολές**». Στὰ ἀνωτέρω αὐτὰ ἰδρύματα θὰ ἦταν, ἐπίσης, δυνατό τότε νὰ μετεκπαιδεύθοῦν, ὡς ἓνα βαθμὸ, καὶ ὅσοι πρόκειται ν' ἀκολουθήσουν ἀνώτερες ἐπιστημονικὲς παιδαγωγικὰς σπουδὰς, ποὺ μὲ τὴν σειρά τους θὰ καταρτίζουν τοὺς ὑποψηφίους ἐκπαιδευτικούς λειτουργούς.

Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

1. Βλ. ἔργον μας: «Θέματα Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ», σελίς 173, Ἀθῆναι 1955.

1. Βλ. σχετ. «Τὰ Ἐπιτακτικώτερα Ἐκπαιδευτικὰ μας Προβλήματα» Κεφ. VI, VII.

σουμε το χαρακτήρα του παιδιού» ή «συνεργασία σχολείου και οικογενείας» κλπ. Οί υποψήφιοι αντικρύζουν το θέμα τους από μεθοδολογικής απόψεως. Παλιότερα μάλιστα ή αμοδία επιτροπή το θέμα που έθετε προς διαπραγμάτευση το έπαιρνε αποκλειστικά από την **Ειδική Διδακτική**. Έβάζαν δηλαδή τέτοια θέματα: Διδασκαλία της ιστορίας στο Δημοτικό, Διδασκαλία του ποιήματος στην Ε-ΣΤ' τάξη, διδλία των τεχνικών κ.ο.κ. Αργότερα και συγκεκριμένα κατά την περίοδο Καραχρήστου άρχισαν να εϋρύνουν τὰ πλαίσια των θεμάτων και εκτός από καθαρά θέματα της Ειδικής Διδακτικής παρενέβαλλαν και θέματα Γενικής Διδακτικής ή και Παιδαγωγικής ή μάλλον τὰ έθεταν υπό μορφήν 2—3 ερωτήσεων που, ενώ αναφέρονταν στο ίδιο κεντρικό θέμα, ωστόσο, άφηναν περιθώριο να έξεταστούν κι από τις τρεις παραπάνω πλευρές και απόψεις α) την ψυχολογική—παιδαγωγική β) τη Γενικο-διδασκική και γ) την Ειδικο-διδασκική. Νά ένα τέτοιο θέμα π.χ. που μās έβαλαν έμās : 1) «Ποιά ή διαφορά ιστορίας και παραμυθιού 2) Πώς θά καλλιεργήσουμε το πατριωτικό συναίσθημα στη κατώτερη και 3) Πώς στην ανώτερη βαθμίδα του Δημοτικού σχολείου». Όπως βλέπετε το παραπάνω θέμα επιδέχεται α) ψυχολογικό—παιδαγωγικό β) γενικο-διδασκικό και γ) ειδικο-διδασκικό αντίκρουσμα. Σχεδόν όλα τὰ θέματα που περιλαμβάνονται στο μάθημα της Διδακτικής, επιδέχονται το τριπλό αυτό αντίκρουσμα. Και για να γίνω περισσότερο σαφής θά πάρω δυο - τρία παραδείγματα :

1) Έ εφαρμογή της αρχής της συγκεντρώσεως στις κατώτερες τάξεις του Δημοτικού. 2) Έ εφαρμογή της αρχής της εποπτείας στο. . . . 3) Έ εφαρμογή της αρχής εργασίας στο. . . . 4) Το παιγνίδι ως μέσον. . . . 5) Έ γιορτή ως μέσον. . . . κλπ. κλπ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΘΕΜΑΤΟΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ

Έ διαπραγμάτευση αυτούσιων θεμάτων από τη γενική Διδακτική, άπαιτεί γενικότερη πλαίσιση. Συμβουλευόμε τους υποψηφίους να ακολουθούν τις τρεις απόψεις που έθετάμε και να καταστρώσουν διάφορα σχετικά διαγράμματα. Νά ένα που σās δίνουμε έμείς.

Θέμα : Έ εφαρμογή της αρχής της συγκεντρώσεως.

1) **Πρόλογος—Εισαγωγή :** Έδω θά αναπτυχθεί σύντομα ή σημασία του τεθέντος προς έξταση θέματος και το φιλοσοφικό του αντίκρουσμα, αν τυχόν εμφανίζει τέτοιες δυνατότητες. Έπίσης έδω θά αναφερθούν οι κοινωνικοί λόγοι που, τυχόν, συνηγορούν υπέρ του θέματος.

2) **Ψυχολογική άποψη :** Έδω θά στηρίξουμε το θέμα μας, πολύ σύντομα, στους ψυχολογικούς νόμους από τους οποίους άπορρέει και θά αναφέρουμε τὰ ψυχολογικά πορίσματα που τὸ φωτίζουν. π.χ. Έ ανάγκη εφαρμογής της αρχής της συγκεντρώσεως στη Δίλεια του Δημοτικού Σχολείου στηρίζεται στις έξις ψυχολογικές άρχες α) συνολική λειτουργία της παιδικής ψυχής β) . . . γ) . . . κ.ο.κ.

3) **Παιδαγωγική άποψη :** Έδω θά αναφέρουμε, πολύ σύντομα, τους παιδαγωγικούς λόγους που συνηγορούν για την εισαγωγή και για την εφαρμογή της δεινα αρχής στην τάδε ή τάδε τάξη του Δημοτικού σχολείου.

4) **Γενικοδιδασκική άποψη :** Έδω θά μιλήσουμε πώς εμφανίζεται το θέμα αυτό από την άποψη της Γενικής Διδακτικής, ποιά είναι το πλάτος του, ποιές οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή της αρχής αυτής και ποιά το γενικό πλαίσιο και περιεχόμενο της όταν προβάλλεται σαν άρχή και σαν πρόγραμμα στο σχολείο (μορφές συγκεντρωτικών προγραμμάτων κλπ.).

5) **Ειδικο-διδασκική άποψη :** Έδω θά έντοπίσουμε το θέμα μας στην πρακτική-μεθοδολογική πλευρά του. Με άλλα λόγια θά δώσουμε μιὰ ζωντανή εικόνα για τις διάφορες μορφές της συγκεντρωτικής δίλίας (ή της εποπτικής δίλίας, αν είχαμε την «εποπτεία» ως θέμα, ή της παιγνιώδους δίλίας, αν είχαμε το «παιγνίδι»

ως θέμα ή της αϋτενεργού δίλίας, αν είχαμε την «αϋτενέργεια» ως θέμα, κλπ. κλπ.). Και πιδ συγκεκριμένα θά δείχναμε ποιά ιδιαίτερη μορφή και ποιά πλοκή παίρνει ή **ειδική διδακτική** των ξεχωριστών μαθημάτων μέσα στο πλαίσιο του συγκεντρωτικού προγράμματος σε κάθε σχολική βαθμίδα.

6) **Επίλογος.** Τέλος θά κλείσετε το θέμα σας με ώρισμένες διαπιστώσεις και συμπεράσματα. Θά προσέξετε μονάχα ο πρόλογος και ο επίλογος να έχουν οργανικό δέσιμο. Ο πρόλογος άνοίγει την αϋλαία και ο επίλογος την κλείνει. Μην γράφετε τον επίλογο αν δεν διαβάσετε δυο-τρεις φορές τον πρόλογο.

Αυτά είχαμε να σās συμβουλέψουμε για τὰ θέματα της Γενικής Διδακτικής.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΘΕΜΑΤΟΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ

Τώρα θά σās μιλήσουμε για τὰ θέματα της Ειδικής Διδακτικής. Πολλές φορές βάζουν θέματα Γενικής Διδακτικής, πολλές φορές Ειδικής Διδακτικής. Θέλουμε να σās δώσουμε και στο σημείο αυτό συμβουλές.

—Ποιά διάγραμμα θά ακολουθήσετε στην περίπτωση αυτή; Νά ποιά κατά τη γνώμη μας.

Θέμα : ή δίλεια της αναγνώσεως στην Α' τάξη.

1) **Πρόλογος—Εισαγωγή.** Έδω θά αναπτυχθεί σύντομα ή σημασία του τεθέντος θέματος της ειδικής Διδακτικής και θά γίνει μιὰ σύντομη ιστορική αναδρομή. Θά κλείνετε δε τον πρόλογο καταλήγοντας στην πιδ σωστή κατά τη γνώμη σας μέθοδο δίλίας της α' αναγνώσεως (ή της Γεωγραφίας ή της Αριθμητικής κλπ.).

2) **Περιγραφή της νέας μεθόδου.** Εφόσον παραπάνω ή ιστορική αναδρομή σās ώδηγησε στη διατύπωση γνώμης για την καλύτερη μέθοδο αναγνώσεως (αριθμητικής, γεωγραφίας κλπ.) είστε υποχρεωμένοι να προχωρήσετε τώρα στην περιγραφή της. Έ περιγραφή σας αυτή θά σταθί στα έξις περίπου σημεία α) τί είναι αυτή ή μέθοδος από αντικειμενική άποψη, δηλαδή πώς την εφαρμόζουν οι εισηγητές της (όχι σεις, αυτό είναι υποκειμενική άποψη, θά την αφήσετε για παρακάτω τη δική σας άποψη). β) σε ποιους ψυχολογικούς νόμους και πορίσματα τη στηρίζουν οι εισηγητές της γ) ποιοι παιδαγωγικοί λόγοι συνηγορούν δ) ποιά γενικοδιδασκικά αξιώματα ή άρχες την δικαιολογούν ε) ποιά είναι ή δική σας γνώμη πάνω σε όλα αυτά και ποιές τροποποιήσεις ή παρεκκλίσεις κρίνετε σκόπιμες να εισάγετε ή έχετε εισάγει (στην υπό έξταση δίλεια α' αναγνώσεως ή αριθμητικής, ή φυσιογνωστικών ή γεωγραφίας κλπ.).

3) **Πώς εφαρμόζω έγώ τη νέα μέθοδο.** Φτάσαμε πια στο κυριότερο σημείο του θέματος. Έδω θά κοιη ή υποψήφιος αν έχει δασκαλική όντότητα, αν είναι δημιουργός κι όχι μίμος. Γιατί καλά είναι να είσαι «σοφός» και να έξεεις θανμάσια τί λέει ή ψυχολογία και τί κάνουν οι άλλοι αλλά αν δεν μās γράψεις «τί κάνεις έσύ» στην συγκεκριμένη περίπτωση, καμιά αξία δεν θάχει το γράφτό σου.

Α **Συμβουλή.** Λοιπόν, θυρετά και έάστερα, άλλα και με ειλικρίνεια, γράψε πώς εφαρμόζεις έσύ την α' ή β' μέθοδο (ανάλογα με το θέμα που θά σου βάλουν), δικαιολόγησε δηλαδή με τη σχολική σου πράξη όσα, σαν κοιτική άναφερες στο υπαριθ. 2 σημείο του διαγράμματος άνωτέρω, παράγρ. (ε).

5) **Επίλογος.** Κλείσε όμορφα το θέμα σου ανακεφαλαιώνοντας το με μερικά τελικά συμπεράσματα δικά σου, αφήνοντας άνοιχτά όσα παράθυρα νομίζεις για να άκουστούν στο μέλλον κι άλλες απόψεις, από άλλους εογάτες της παιδείας, πάνω στο ίδιο θέμα, εφόσον διαπιστώσεις πώς έσύ δεν είπες την τελευταία λέξη... Έ ειλικρίνεια άνηψώνει.

Αν έτσι γράψεις και στα δυο παραπάνω είδη θεμάτων δηλαδή α) στα γενικο-διδασκικά και β) στα ειδικο-διδασκικά, να είσαι βέβαιος πώς θά άριστέψεις και σ' αυτά. Και τώρα λίγη βιβλιογραφία, απαραίτητη :

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ

- 1) **Ν. Έξαρχοπούλου.** Γενική Διδακτική, τόμ. 2.
- 2) **Αν. Ίσηγόνη.** Γενική Διδακτική.
- 3) **Σκαλισιάνου.** Σύγχρονος Διδακτική.
- 4) **Παπαμάουρου.** Γενικές Άρχες του Σχολείου Έργασίας.
- 5) **T. Dewey.** Το Σχολείο και το παιδί (μετάφ. Σωτηρίου).
- 6) **Ad. Ferrière.** Το Σχολείο της Δράσεως (μετάφ. Παράσχης).
- 7) **Μισο. Κλ. Παπαδημητρίου.** Νέα Άγωγή (13 τόμοι).
- 8) **Νικ. Καραχρήστου.** Ζωή λαών—Παιδαγωγική—Διδακτική.
- 9) **Ph. Hord** (μετάφ. Ζερβού). Θεμελιώδεις μορφές άγωγής.
- 10) **Εύρ. Σούρλα.** Συγκεντρωτική Δλία και Ν. Πρόγραμμα.
- 11) **Γεωργ. Παλαιολόγου.** Η Ένιαία Συγκεντ. Δλία στη Μαράσλαιο.
- 12) **Ρόζας Ίμβριώτη.** Άνόμελα και καθυστερημένα παιδιά.
- 13) **Χάρη Πάτση.** Τα Πρότυπα Σχολεία και η Νέα Προγράμματα.

Σημειώνουμε μονάχα τα 13 παραπάνω βιβλία γιατί τα κρίνουμε υπερασπεία για να σάς βοηθήσουν στην προπαρασκευή σας για το θέμα της Γεν. Διδακτικής. Υπάρχουν κι άλλα βιβλία που αναφέρονται σε γενικοδιδασκτικά ζητήματα μα δεν τα αναφέρουμε γιατί ο σκοπός μας εδώ είναι να σάς δώσουμε τα έντελώς απαραίτητα. Έπίσης μερικά από τα παραπάνω βιβλία, όπως π.χ. «το σχολείο και το παιδί» του Dewey δεν είναι ειδικό βιβλίο Διδακτικής μα περιέχει γενικότερες παιδαγωγικές κατευθύνσεις. Περιέχει όμως θαυμάσια κεφάλαια για το «παιδί και το πρόγραμμα», «το ενδιαφέρον και η προσπάθεια» κλπ., θέματα καθαρά γενικοδιδασκτικά. Έπίσης το βιβλίο της Ρ. Ίμβριώτη για τα άνωμαλα, έχει μεγάλη αξία γιατί δείχνει την απόκλιση που παίρνει η Παιδαγωγική και η Διδακτική στα άνωμαλα. Οι τόμοι της: «Νέας Άγωγής» της Μ. Κ. Παπαδημητρίου μας δίνουν ανάγλυφα τα «ένα παιδαγωγικά συστήματα» σε όλον τον κόσμο και συνεπώς πρέπει να διαβαστούν. Οι γενικές Διδακτικές των Έξαρχοπούλου, Ίσηγόνη, Σκαλισιάνου, Παπαμάουρου, Καραχρήστου (Ζωή λαών κλπ.) και Hord (Μορφές Άγωγής), Παλαιολόγου και Σούρλα (Ένιαία Δλία κλπ.) πρέπει να αποδεληφθούν λειτουργίες για να φτάσετε σε μία δική σας Γενική Διδακτική. Πρέπει μόνοι σας να ξεκαθαρίσετε μέσα σας τις βασικές αρχές του Ν. Σχολείου και της Νέας Γενικής Διδακτικής (συγκέντρωση—εποπεία—έργασία—αυτενεργεία—παιγνίδι—γιορτή—λόγο—ένδιαφέρον—προσπάθεια—πρόγραμμα—διδασκαλία—μέθοδος κλπ.). Μόνον όταν σεις οι ίδιοι θα μπορούσατε να παίρνετε

ορθή θέση και να δίνετε σωστή απάντηση σε ερωτήματα που θα σάς τεθούν γύρω από τα θέματα αυτά, μόνον τότε θα είστε σίγουροι πως θα πετύχετε στο διαγωνισμό. Μα και η παρακάτω σημειωμένη βιβλιογραφία της Ειδικής Διδακτικής θα σάς φωτίσει πολλά θέματα της Γενικής Διδακτικής. Βλέπετε ότι δύσκολα, πολλές φορές, ξεχωρίζονται οι δύο κατηγορίες θεμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ

- 1) **Σκαλισιάνου.** «Υψηλή και Διδακτική» δεν παρέχει τίποτε καινούριο στον ειδικοδιδασκτικό τομέα, μα δίνει μια εικόνα ενός μέσου δρόμου στην αλματώδη εξέλιξη της ειδικής Διδακτικής. Προωθεί τον Έρβαρτιανισμό, άπορρίπτει την πολυσταδιακή μορφή του, μελετά τους νεωτέρους Γερμανούς μεθοδολόγους και προτείνει τριμερείς πορείες, που ωστόσο, όπως τα χειρίζεται, δεν είναι πάντοτε σύμφωνες με το Ν. Σχολείο. Όστόσο του Σκαλισιάνου τα έργα πρέπει να τα διαβάσετε γιατί παρέχουν υλικό και θέσεις για να τις... ανατρέψετε ή να τις προωθήσετε. Το μόνο μειονέκτημα του άνωτέρου πολύτομου έργου είναι πως η «Υψηλή» του θα ξεπεραστεί πιά, γιατί είναι του παλιού Ε.Α.Π.—1913. Το νέο Ε.Α.Π.—1956 είναι έτοιμο και θα κυκλοφορήσει το 1957. Τότε σκεπτόμαστε—κι από τώρα έτοιμαζόμαστε—να εμφανίσουμε κι εμείς μια πολυτομή «Υψηλή και Διδακτική» του «Νέου Σχολείου».

- 2) **Παπαμάουρου.** «Υψηλή και Διδακτική της Δ' τάξης». Όραία προσπάθεια, με μεγαλύτερες αξιώσεις. Άλλα δεν κατορθώθηκε ποτέ να ολοκληρωθεί. Στον κ. Παπαμάουρου όφειλε ο κλάδος πολλά. Μολονότι όλες οι εργασίες του έμπνέονται αποκλειστικά από Γερμανικές πηγές, που σήμερα έχουν ξεπεραστεί σε πολλά σημεία—ώστόσο τα έργα του Παπαμάουρου έφωτισαν άρκετά τα μεθοδικά προβλήματα της παιδείας. Κι αυτή την τριμερή πορεία την εφώτισε και την άποσαρήνισε όσο πιο πολύ μπορούσε.

- 3) **Ο. Γκάουντινχ.** «Σύγχρονος Διδακτική» (μετάφ. Σ. Καλλιάρης). Άπαρατητό βιβλίο, μολονότι σχεδόν εξαντλημένο. Έφαρμόζεται η άρχη της ελευθέρως πνευματικής ενεργείας σε όλα τα μαθήματα.

- 3) **Νικ. Καραχρήστου.** «Παραδόσεις Ειδικής Διδακτικής» στους μετεκπαιδευόμενους των έτών 1934—37. Τις έχουν πολλοί μετεκπαιδευθέντες. Τις έντύπωσε, άργότερα, σε μία σειρά τευχών Ειδικής Διδακτικής και σήμερα μπορεί να προμηθευτείτε ολοκληρωτή σειρά τους (άρθρ. βιβλίων 7). Πρόκειται για σοβαρή έργασία. Ο Καραχρήστος άφησε έποχή στην παιδεία μας. Έκανε επιτυχημένη κριτική στην πρό αυτού υπάρχουσα σχετική βιβλιογραφία. Και σήμερα ακόμη οι ιδέες

του εξακολουθούν να στέκουν από κάθε άποψη και θα στέκουν για πολλά χρόνια. Όσοι να φτάσουμε, κάποτε, στην κατάργηση της Ειδικής Διδακτικής. Τέτοια που την οραματιζόμαστε στις δικές μας διδακτικές.

- 4) **Β. Τσίριμπα.** «Ειδική Διδακτική». Πρόκειται για βιβλίο που έσημείωσε πολλές εκδόσεις. Το διακρίνει άσπληστη μεθοδική διάταξη και έπιστημονικό πνεύμα. Περιορίζει όμως το πνεύμα του δασκάλου σε καλοσύνη, σε «πορείες» δλίας που όσο κι αν τις εμφανίζει με την έντιμότητα του «Σχολείου Έργασίας» πολύ απέχουν από το να είναι σύμφωνες με το βαθύτερο πνεύμα του.

- 5) **Άντ. Τσίριμπα.** «Ειδική Διδακτική» (2 τόμοι). Η έργασία αυτή έχει μεγαλύτερες αξιώσεις γιατί είναι και πολύ πρόσφατη. Μολονότι κι αυτή η προσπάθεια δεν μπόρεσε να καλύψει τις νεοδημιουργηθείσες μεθοδικές ανάγκες και απαιτήσεις του Ν. Σχολείου, ωστόσο σημειώνει άρκετά βήματα, τόσο στον τομέα της θεωρίας όσο και της εφαρμογής στη σχολική πράξη.

- 6) **Εύαγγ. Παπαϊωάννου.** «Ζητήματα Σχολικής Πράξης» (τόμοι 3). Σ' αυτούς τους τόμους ο εισηγητής της Συγκεντρωτικής Δλίας με τη μορφή των «Κυριάδων Μαθημάτων Έρβάρδο» (Κ.Μ.Ε.) κ. Ε. Παπαϊωάννου—Γεν. Έπιθεωρητής Α' Γεν. Περιφέρειάς Άθλητών και στενός συνεργάτης του περιοδικού μας—μας δίνει σκόρπιες συμβουλές και υπόδειξεις Γενικής και Ειδικής Διδακτικής πολύ άισιοπρόσδετες. Συντηρητικός εξ ιδιοσυγκρασίας ο κ. Παπαϊωάννου, βρίσκει ωστόσο την ευκαιρία να μας άνογει νέους δρόμους εκεί που ούτε καν τους ύποψιαζόμαστε. Θεωικός οικοδόμος του Ν. Σχολείου στάθηκε από τα πρώτα του δασκαλικά βήματα κοντά στα προβλήματα του δασκάλου και συνέβαλε πολύ σ' όλους τους τομείς και ιδιαίτερα στην προώθηση της Ειδικής Διδακτικής.

- 7) **Χάρη Πάτση.** α) Τα κέντρα ένδιαφέροντος και η Συγκεντρωτική Δλία στην πράξη (Β' έκδ.) β) Η πρώτη ανάγνωση και γραφή με την ιδεοπτική μέθοδο Ντεκρόλ. γ) Η πρώτη όριση με τη συνολική μέθοδο Ντεκρόλ. (Τρία βιβλία). Και τα τρία αυτά βιβλία εισάγουν το δάσκαλο στο «όλο» σύστημα του Ντεκρόλ και παράλληλα δείχνουν πως έμεις προσωπικά μετουσίωσαμε στην πράξη (μεθοδικά) τις νεώτερες αυτές κατευθύνσεις.

- 8) **Γκαγιάν—Φονταίν κλπ.** «Εισαγωγή στην μέθοδο Ντεκρόλ» (5 μικρά βιβλαράκια. (Μεταφ. Γ. Βασδέκης).

- 9) **Α. Άρμάντ.** «Η μέθοδος Ντεκρόλ» (Μεταφ. Α. Μεταλλινού). Και αυτά τα βιβλία εισάγουν από πρώτο χέρι στο όλο σύστημα Ντεκρόλ κι έτσι μαζί με τα παραπάνω τρία δικά μας ολοκληρώνεται η Σχολή Ντεκρόλ.

- 10) **Μ. Μοντεσσόρι.** «Η Μέθοδος Μοντεσσόρι στη θεωρία και στην πράξη (Μετ. Κ. Μιχαήλ). Το βιβλίο αυτό είναι από τα κλασ-

σικότερα της μεγάλης παιδαγωγού και είναι άρκετο να εισάγη τον καθένα σας στην περίφημη μέθοδο της.

- 11) **Ζ. Φρανξέ.** «Το τυπογραφείο στο σχολείο». (Μετάφ. Τ. Τσαγκιά) με τον τίτλο «οχι πιά αναγνωστικά», περίφημο βιβλίο στο οποίο ο έξαιστος Γάλλος παιδαγωγός και μεθοδικός Φρανξέ σπάει τα δεσμά του Π. Σχολείου, γκρεμίζει τις καλοπιασμένες μεθόδους και ζητάει κατάργηση της ειδικής διδακτικής με τη μορφή «πορειών δλίας». Ζητάει ελευθερία στην έκφραση του παιδιού και συνεργασία του στη «μεθοδική» ή «άμεθοδο» απόκτηση των γνώσεων.

- 12) **Μύνχ—Τσαγκιά.** Οι έκδόσεις.

- 13) **Μύνχ—Ντεγιάννη.** Άπό την τάξη μου.

Είναι δύο δυσεύρετα πιά μα πολύ ζωντανά βιβλία του γνωστού Γερμανού Παιδαγωγού Μύνχ, που τόσο βοήθησε στο γκρέμισμα του Π. Σχολείου.

- 14) **Χάρη Πάτση.** «Τα φυσιογνωστικά Μαθήματα στο Δημοτ. Σχολείο». Το βιβλίο αυτό το θεωρούμε ως το θεμέλιο της σειράς των Ειδικών Διδακτικών μας, που, ενώ έχουν απαγγελθεί από πρότεροι, ακόμη δεν έκυκλοφόρησαν. Με το βιβλίο «Τα φυσιογνωστικά μαθήματα στο Δημοτ. Σχολείο» εγκαινιάσαμε τη σειρά αυτή και κάνουμε εκεί άνεκτήτη κριτική στο Π. Σχολείο που αξίζει να την διαβάσετε για να γκρεμίσετε και σεις μέσα σας τα τελευταία ύπολείμμά του. Παράλληλα κριτικάζεται και η τριμερής πορεία» και μπαίνουν κι βάσεις μιας Διδακτικής με κατάργηση κάθε «πορείας δλίας». Σύντομα θα τυπωθεί ολοκληρωτή σειρά των Ειδικών Διδακτικών μας.

- 15) **Ε. Φέτση.** Η Γυμναστική στο Δημοτικό Σχολείο.
- 16) **Π. Νικόδημου.** «Εκφραστική κινήσολογία».

Και τα δύο παραπάνω βιβλία ξεκαθαρίζουν το θέμα της Γυμναστικής στο Ν. Σχολείο και είναι απαραίτητα να τα αποκτήσετε.

Κλείνοντας τη βιβλιογραφία της Ειδ. Διδακτικής τονίζουμε πως δεν την σημειώσαμε ολοκληρωτή μα «χρειαζότανε ολοκληρωτός τόμος. Σημειώσαμε κατά σειράν μόνον εκείνα που νομίστηκε έμεις ότι, μαζί με τα σημειωθέντα της Γενικής Διδακτικής, περιέχουν ολοκληρωτή την ύλη της Ειδικής Διδακτικής και μάλιστα κατά πολλούς τρόπους κοιταγμένη. Τα παραπάνω 16 βιβλία ή σειράς βιβλίων είναι όπωσδήποτε για την κατανόηση στην Ειδ. Διδακτική. Για όσους όμως θα θέλανε να τους σημειώσουμε κι άλλα τους παραπέμπουμε και στην βιβλιογραφία που αναφέρεται στο τέλος του καθενός και στην άφθονότατη ειδικοδιδασκτική άρθρογραφία στα παιδαγωγικά περιοδικά και ιδιαίτερα στο «Νέο Σχολείο» μας του οποίου

οι πέντε κυκλοφορήσαντες μέχρι τώρα τόμοι του, περιέχουν και πολλές πομπές διδασκαλιών για κάθε μάθημα ή θέμα.

ΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΣΤΗ ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Και τώρα πριν κλείσουμε τις «Συμβουλές μας για τη Μετεκπαίδευση» παραθέτουμε και τον τελευταίο νόμο που τροποποιεί τον προηγούμενο και καθορίζει τα διδασκόμενα μαθήματα στους δασκάλους που μετεκπαιδεύονται στο Πανεπιστήμιο. Έτσι οι «Συμβουλές» μας παίρνουν μορφή «μελέτης» και ολοκληρώνουν το θέμα.

ΤΟ ΒΑΣ. ΔΙΑΤΑΓΜΑ

«Άρθρον 1ον. Το άρθρον 1 του Β. Διατάγματος της 10/14/12/1936 (Φ.Ε.Κ. 542 Τ. Α'), ως αντικατεστάθη υπό του άρθρου 1 του από 24/7.9.1950 Β. Διατάγματος (Φ.Ε.Κ. 203 Τ.Α.), αντικαθίσταται διά του ακόλουθου:

«Η εν τῷ άρθρῳ 2 του Ν. 2857/1922 προβλεπόμενη διετής συμπληρωματικὴ μετεκπαίδευσις πτυχιούχων δημιῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς μαθήματα.

1) Ψυχολογίαν τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου. 2) Γενικὴν Ψυχολογίαν. 3) Γενικὴν Παιδαγωγικὴν. 4) Γενικὴν Διδακτικὴν. 5) Εἰδικὴν Διδακτικὴν. 6) Σωματολογίαν καὶ Ὑγιεινὴν τοῦ Παιδός. 7) Ἀρχαία Ἑλληνικά. 8) Στοιχεῖα Πειραματικῆς Φυσικῆς μετὰ πειραμάτων χρησίων εἰς τὴν οἰκίαν διδασκαλίαν, ἐν τῷ Δημοτικῷ Σχολείῳ. 9) Στοιχεῖα ἀνοργάνου Χημείας μετὰ πειραμάτων χρησίων εἰς τὴν οἰκίαν διδασκαλίαν ἐν τῷ δημοτικῷ Σχολείῳ. 10) Στοιχεῖα Γεωλογίας καὶ Ὀρυκτολογίας καὶ ἀναφορὰν πρὸς τὴν διδασκαλίαν ἐν τῷ δημοτικῷ Σχολείῳ. 11) Ζωολογίαν μετὰ παρατηρήσεων καὶ πειραμάτων χρησίων εἰς τὴν οἰκίαν διδασκαλίαν ἐν τῷ δημοτικῷ Σχολείῳ. 12) Βοτανικὴν μετὰ παρατηρήσεων καὶ πειραμάτων χρησίων εἰς τὴν οἰκίαν διδασκαλίαν ἐν τῷ δημοτικῷ Σχολείῳ. 13) Γεωγραφίαν. 14) Ἑγκυκλοπαιδείαν τῆς Γεωπονίας μετὰ πρακτικῶν ἐφαρμογῶν. 15) Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. 16) Νέαν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν καὶ λογοτεχνίαν. 17) Ἀσκήσεις εἰς τὸ ὄρθος καὶ Καλλιτεχνικῶς ἀπαγγέλλειν. 18) Εἰσαγωγὴν μετ' ἐφαρμογῶν εἰς μεθόδους ἐρευνῆς τῆς Ψυχικῆς καὶ Σωματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Παιδός. 19) Θεραπευτικὴν Παιδαγωγικὴν. 20) Ἀγωγὴν τοῦ Πολίτου. 21) Ἱστορίαν τῆς Παιδαγωγικῆς. 22) Σωματικὴν Ἀγωγὴν. 23) Ἱστογραφίαν. 24) Χειροτεχνίαν καὶ 25) Μουσικὴν.

Ἄρθρον 2ον. Τὸ άρθρον 6 τοῦ ἀπὸ 10/12/1936 (Φ.Ε.Κ. 512 Τ. Α.) Β. Διατάγματος ὡς συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 3 τοῦ ἀπὸ 24/7/9/1950 Β. Διατάγματος ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ ἀκολούθου.

1) Οἱ μετεκπαιδευόμενοι ὑποχρεοῦνται νὰ παρακολουθῶσιν ἀνελλιπῶς ἅπαντα τὰ ἐν τῷ προγράμματι ἀναγεγραμμένα μαθήματα καὶ

τὰς συναφεῖς ἀσκήσεις, ἐξαιρέσει τῶν μαθημάτων. 1) Ἱστογραφίας. 2) Χειροτεχνίας καὶ 3) Μουσικῆς ἐξ ὧν ὁ μετεκπαιδευόμενος ὀφείλει νὰ παρακολουθήσῃ ὑποχρεωτικῶς μόνον ἓν ἐξ αὐτῶν κατ' ἐλευθέραν ἐκλογὴν ὑποβάλλων πρὸς τοῦτο εἰς τὸν Διευθυντὴν τῶν σπουδῶν ἓνα μῆνα μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων ἐκάστου Ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους σχετικὴν δὴλωσιν.

2) Ἐκαστος τῶν μετεκπαιδευομένων κατὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους φοιτήσεως αὐτοῦ δηλοῖ ἐγγράφως εἰς τὸν Διευθυντὴν τῶν σπουδῶν εἰς τίνα ἐκ τῶν κατωτέρω μνημονευομένων κύκλων μαθημάτων ἐπιθυμεῖ νὰ ἀσχοληθῇ εἰδικώτερον, εἰς τὰ μαθήματα δὲ τοῦ κύκλου τούτου καὶ θὰ ἐξετασθῇ μετὰ τῶν ὑποχρεωτικῶν μαθημάτων κατὰ τὰς ἐπὶ πτυχίῳ ἐξετάσεις του.

3. Τὰ ἐν τῷ ἀρθρῳ 1 ἀναφερόμενα μαθήματα ἐξαιρουμένων τῶν Ψυχολογικῶν, Παιδολογικῶν, Παιδαγωγικῶν καὶ τῆς Ὑγιεινῆς ἀπαρτίζονται τοὺς κάτωθι τρεῖς κύκλους.

1ος Κύκλος. Στοιχεῖα Φυσικῆς Πειραματικῆς, Στοιχεῖα Ἀνοργάνου Χημείας, Γεωγραφίας καὶ Στοιχεῖα Μετεωρολογίας.

2ος Κύκλος. Στοιχεῖα Γεωλογίας καὶ Ὀρυκτολογίας, Ζωολογίας, Βοτανικῆς, Ἑγκυκλοπαιδείας τῆς Γεωπονίας.

3ος Κύκλος. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ λογοτεχνία καὶ Ἀρχαία Ἑλληνικά.

ΧΑΡΗΣ Σ. ΠΑΤΗΣΗΣ

ΒΑΣΙΛΗ ΜΑΚΗ

ΑΝΘΟΛΟΓΟΥΛΟΥΔΑ

ΟΜΟΡΦΕΣ ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

● 100 περίπου παιδικές εκθέσεις ταξινομημένες ευκαιριακά, κατά κέντρα ενδιαφέροντος κτλ. Μερικές είναι γραμμένες από τὸν συγγραφέα καὶ οἱ ἄλλες εἶναι διαλεγμένες ἀπὸ τις καλύτερες πού ἔχουν γραφῇ ἀπὸ παιδιά.

● Βοηθοῦν τὰ παιδιά στὸ νὰ ἀναπτύξουν τὴ συνδυαστικὴ τῆς σκέψης, τὴ φαντασίαν του καὶ τὸ προσωπικὸ του ὄψος. Κεντρίζονται καὶ ἐρεθίζουν γιὰ καλὸ γράψιμο.

● Εἶναι καὶ ἐλεύθερο ἀνάγνωσμα γραμμένο ἀπὸ παιδιά πού συναρπάζει τὰ παιδιά.

● Στέλνεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα Ἀβέρωφ 31 ἐλεύθερο ταχ. τελὼν δραχ. 15.

Κορυφαῖοι ἀντιπρόσωποι τῆς πολιτισμο-φιλοσοφικῆς παιδαγωγικῆς κατευθύνσεως

AUGUST MESSER

Ὑπὸ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγοῦ

Ὁ δάσκαλος καὶ ὁ παιδαγωγὸς πρέπει νὰ εἶναι πρωτίστως ἄνθρωποι, καὶ μάλιστα περιβεβλημένοι σὲ μεγάλο βαθμό, τὴν αἴγλη τῆς ἀνθρωπιάς.

Messer

I

August Messer (Μέσερ).

Ὁ παιδαγωγὸς Messer ὑπῆρξε κατὰ βάθος καὶ ἕνας πολὺμορφος φιλόσοφος πού στὰ πολυάριθμα δημοσιεύματά του ἐπεξεργάστηκε ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως.

Τὰ σχόλιά του εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ καθαροῦ λόγου τοῦ Καντίου, τὰ σχόλιά του εἰς τὸν Ζαρατούστραν τοῦ Νίτσε, ἡ ἀσχολία του μὲ τὸν Φίχτε, τὸ ἔργον του περὶ τῆς συγχρόνου Γερμανικῆς φιλοσοφίας τῶν ἀξίων¹ ἡ ἔκδοσις ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του περιοδικοῦ μὲ τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλον «Φιλοσοφία καὶ Ζωή»,² ὅλα αὐτὰ εἶναι ἕνα ἐλάχιστον δείγμα τῶν φιλοσοφικῶν του στοχασμῶν καὶ τῆς προσπάθειάς του ὅπως στηρίζει τὴν παιδαγωγικὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν.

Ἄλλ' ἐάν ἡ φιλοσοφία ὑπῆρξεν ἡ γέφυρα καὶ ὁ κρίκος ὁ συνδετικὸς διὰ τὴν παιδαγωγικὴν του κοσμοθεωρίαν,³ ἡ ἐννοία τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἐκεῖνη πού πῆρε κατ' ἐξοχὴν βάθος ἀξιολογικὸν φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ εἰς τὰς παιδαγωγικάς του ἀπόψεις.

Κοσμοθεωρία καὶ ἀγωγή, πολιτικὴ ἀγωγή, σύγχρονος παιδαγωγικὴ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ 1925 ἐκδιδόμενον ἐπίσης ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του παιδαγωγικὸν περιοδικὸν «Τὸ Σχολεῖον», ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἐλάχιστον δείγμα τῆς παιδαγωγικῆς του προσπάθειάς καὶ τῆς παιδαγωγικῆς του ἀνάταξεως.

Παραλλήλως ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ σπουδὴ τῶν προβλημάτων τῆς ψυχολογίας καὶ ἰδιαίτερος τῶν νεωτέρων ρευμάτων τῆς ψυχολογίας,⁴ συνεπλήρωσαν τὸν κύκλον τῶν φιλοσοφικο-παιδαγωγικῶν του ἰδεῶν.

1) Messer, Deutsche Wertphilosophie der Gegenwart, Berlin 1926.

2) Philosophie und Leben.

3) Messer, Philosophische Grundlegung der Pädagogik, Berlin 1925.

4) Messer, Psychologische Richtungen der Gegenwart 1925.

Ἔτσι τὸ ἀξίωμα πού διεκήρυξε, πὼς μονάχα ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ ἀσκήσῃ ἀγωγήν πού διατηρεῖ ἀγρυπνὸν τὸν πνευματικὸν τὸν βίον καὶ ἐξελλίσσεται διαρκῶς, τὸ ἐφήρμοσεν ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτόν του καὶ στὴν φιλοσοφικο-παιδαγωγικὴ του ἐξέλιξη.

Αὐτὰ ὡς πρὸς τὴν φιλοσοφικο-παιδαγωγικὴν του συγκρότησιν.

Ἀπὸ καθαρὰς ὁμοῦ παιδαγωγικῆς πλευρᾶς ὁ Messer εἶναι ὁ παιδαγωγὸς ἐκεῖνος πού ἤσκησε αὐστηρὰν κριτικὴν κατὰ τοῦ παλαιοῦ σχολείου. Πιστεῖται ὅτι τὰ δεινὰ πού ἐδοκίμασε τὸ Γερμανικὸν ἔθνος δὲν ἦταν ἀπόρροια μονάχα πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν σφαλμάτων ἀλλὰ καὶ ἠθικο-πνευματικῶν τοιοῦτων τὰ ὅποια εἶχε καλλιεργήσει τὸ πνεῦμα γενικὰ τοῦ παλαιοῦ σχολείου, πού δούλευε μὲ τὴν μέθοδον τῆς ἑρᾶς ἀπομνημονεύσεως, τοῦ παλαιοῦ σχολείου πού διοικοῦσε μὲ τὸ ποινολόγιον καὶ πού δημιουργοῦσε ἀφάνταστα ψυχικά τραύματα στὴν ψυχὴ τῶν μαθητῶν, τοῦ παλαιοῦ σχολείου πού εἶχε θεοποιήσει τὴν βαθμολογίαν καὶ τὰ διαγωνίσματα, τοῦ παλαιοῦ σχολείου πού ἐπέσει ὡς Δαμόκλειον σπάθην τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις εἰς τὰ μικρὰ παιδάκια τοῦ λαικοῦ σχολείου πού θὰ ἔμπαιναν στὰ γυμνάσια.

Καὶ γενικά κατὰ τὸν Messer ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ παλαιοῦ σχολείου ἔλειπεν ἡ χαρὰ, ἔλειπεν ἡ χαρούμενη διάθεσις πρὸς ἐργασίαν, ἔλειπε ἡ αὐτενέργεια καὶ ἀντ' αὐτῶν ἦταν διάχυτο τὸ πνεῦμα τῶν ποινῶν καὶ ἡ εἰκόνα τῶν βλοσυρῶν βλεμμάτων τοῦ δασκάλου ρητορευομένου ἀπὸ τῆς ἔδρας.

Τὴν εἰκόνα τοῦ παλαιοῦ ἐκεῖνου σχολικοῦ πνεύματος τὴν ἀπέδωκαν πολλοὶ ποιηταὶ καὶ δραματικοὶ συγγραφεῖς.

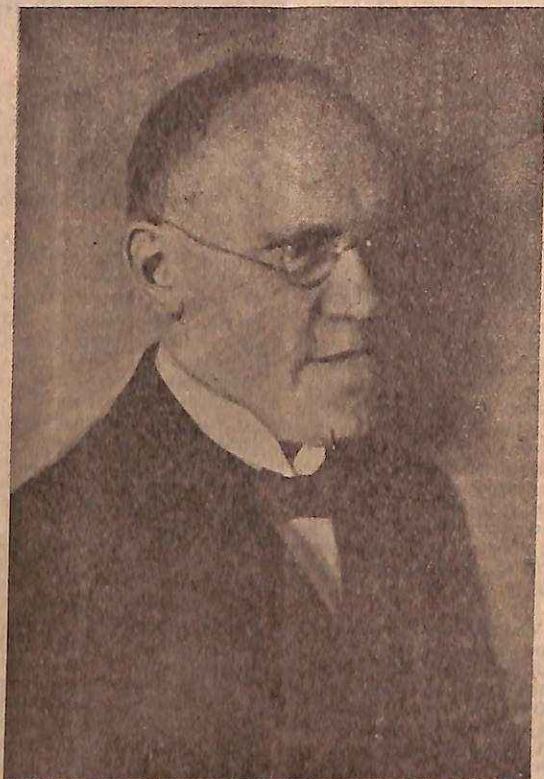
Ὁ Messer ἀναφέρει¹ τὴν γνώμην τοῦ Toller ὅστις σὲ κάποιο δράμα του (Die Wandlung) λέγει τὰ κάτωθι:

Τὸ παιδάκι πηγαίνει στὸ σχολεῖον καὶ μὴ ἀγανία τὸ κατέχει καθ' ὅδον. Ἡ αἰ-

1) Messer, Die Pädagogik der Gegenwart Berlin 1925 σελ. 80-81.

θουσα ή σχολική μοιάζει σαν να είναι σαν κάποια ημέρα συννεφιασμένη και βροχερή αν και την περιλούει ο ήλιος. Ο δάσκαλος απάνω στην έδρα σαν το κακό πνεύμα κάποιου παραμυθιού, κοιτάζει με βλοσυρότητα γιατί δεν μπόρεσε το καυμένο το παιδάκι να απαντήσει στις ερωτήσεις του. Και όμως ή καρδιά του είναι πλημμυρισμένη από σπάνιες

παλητού σχολείου, αυτό το πνεύμα της φάμπρικας των ξηρών γνώσεων, αυτό το πνεύμα το άστυνομικόν, αυτό το πνεύμα της δυσπιστίας, αυτό το πνεύμα της ανούσιας ήθικολογίας, αυτό το πνεύμα, που άκατάπαυστα και μονάχα διατάσσει. «πρέπει και πρέπει να...», αυτό το πνεύμα του δουλικού φόβου και της υποκρισίας, αυτό το αντιπαιδαγωγικό με άλλα

επιζητήσεις. Θα μπορούσε, αν το άφιναν ελεύθερο, να πλημμυρίσει την ατμόσφαιρα της σχολικής ατμόσφαιρας με ερωτήσεις και με χαρούμενες παιδιαστικές διηγήσεις, θα μπορούσε να κεραυνοβολήσει τον δασκαλό του με ερωτήσεις που θα τον έφερναν σε δύσκολη θέση να απαντήσει αυτός ο δάσκαλος από καθεδρας αγέλαστος και βλοσυρός, αλλά δυστυχώς το παιδάκι είναι τυομοκρατημένο, γιατί δεν κατώρθωσε να μάθει σαν παπαγάλος την ιστορίαν.

Αχ! αυτό το κακοποιόν πνεύμα του

λόγια πνεύμα που βάπρεπε να διωχθή από τη σχολική ζωή...¹

Ποιός ξέρει, τι πληθός εξόχων ανδρών θα μπορούσε να προκύψει από το έδαφος της λαϊκής ζωής, εάν από την σχολική ζωή έλειπε ή αποξήρανσις των παιδικών έγκεφάλων εις την άνοιξις της ζωής των.²

Τεσσαράκοντα περίπου σελίδες, άφιε-

1) Messer, Pädagogik der Gegenwart σελ. 91.

2) Το Αὐτοῦ, αὐτόθι σελ. 81,

ρώνει ο Messer στην παιδαγωγική του άσκώντας κριτική για το πνεύμα του παλητού σχολείου.

Άλλ' έξίσου αὐστηρά είναι ή κριτική που άσκει και για τα άνώτατα σχολεία και για τα πανεπιστήμια τα Γερμανικά σχετικά με το πνεύμα της εργασίας που κυριαρχούσε σ' αυτά πρό του πρώτου παγκοσμίου πολέμου.

«Εκείνο που στα πανεπιστήμια διδάσκονται οι φοιτηταί ως παιδαγωγικά—τονίζει¹ ο Messer—είναι άπλως μία τεχνική διδασκαλίας, καμιά όμως επίζησις των προβλημάτων της άγωγής, εκείνο επίσης που διδάσκονται ως πειραματικήν ψυχολογίαν είναι κάθε άλλο, παρά άνθρωπογνώσις, είναι άπλούστατα μία κατηχητική και καμιά διάγνωση της έσωτερικής ψυχικής ζωής.

Τά Πανεπιστήμια ξεφουρνίζουν ξηρούς λογίους, φιλοσόφους, ιστορικούς, μαθηματικούς, φυσικούς, όχι όμως ανθρώπους, όχι προσωπικότητας, όχι δημιουργικούς καλλιτέχνας και πρό παντός κανέναν παιδαγωγόν».

Ύστερα από μια τέτοια όδυνηρά διαπίστωση αρχίζουν—άπό των μέσων του 19 αιώνος—να καλλιεργούνται άπό τους παιδαγωγούς αι μεταρρυθμιστικές εκείνες προσπάθειες που ώδήγησαν με το πέρασμα του χρόνου εις την υπερπήδησιν του Intellektualismus του παλητού σχολείου, ώδήγησαν εις την εισβολήν του ρεύματος της αισθητικής άγωγής εις τον σχολικόν οργανισμόν, ώδήγησαν εις την εμφάνισιν του σχολείου εργασίας, ώδήγησαν εις τα σαν κάποιο φωτεινό μετέωρο διασχίσαν τον Γερμανικόν ουρανόν έξοχικά παιδαγωγεία του Lietz—του δικαίως αποκληθέντος ως Pestalozzi των Γερμανών—ώδήγησαν εις τις τολμηρές ιδέες του Wyneken—ώδήγησαν εις τας συγκλονιστικού κύρους άπόψεις του Froebster, ώδήγησαν εις του ένιατου σχολείου την ιδέαν, ώδήγησαν εις τον σεβασμόν της έν εξέλιξει προσωπικότητας των μαθητών δια του παιδαγωγικού πειραματισμού του Gaudig, ώδήγησαν εις την ιδέαν του σχολείου εργασίας, όπως άρατίστηκε αυτό ή παιδαγωγική μεγαλοφυΐα του Kerschensteiner, ώδήγησαν τέλος εις την διαμόρφωσιν του νεωτέρου λαϊκού σχολείου ως σχολείου της Στενώτερης Πατρίδος και των τρανταχτερών επιζητήσεων.

Εκεί... ναί ώδήγησαν όλοι οι παρ' άπαν μνημονεύόμενοι ιδριδιοί της παιδαγωγικής σκέψεως και των παιδαγωγικών πειραματισμών.

Και ό σκιαγραφούμενος Παιδαγωγός μας είναι έξ εκείνων που τα μάλιστα

συνέτεινε και Αὐτός δια των φιλοσοφικο-παιδαγωγικών του στοχασμών.

Άλλ' άς τον γνωρίσουμε κάπως καλύτερα.

II

Γεννήθηκε στα 1867 στο Mainz ως γυιός έμπόρου.

Άπό του 1885—1890 σπούδασε στα Πανεπιστήμια του Στρασβούργου και της Χαϊλδεμβέργης κλασικήν φιλολογίαν ιστορίαν και φιλοσοφίαν.

Άπό του 1891 διορίστηκε βοηθός του Παιδαγωγικού Σεμιναρίου στο γυμνάσιο του Giessen.

Στά 1893 ανακηρύχτηκε διδάκτωρ με μίαν διατριβήν του για τας σχέσεις του ήθικου νόμου και των νόμων της πολιτείας κατά τας άπόψεις του Άγγλου φιλοσόφου Hobbes.

Άπό του 1899 όφνηγής στο Πανεπιστήμιο του Giessen της φιλοσοφίας και των παιδαγωγικών και άπό του 1910 τακτικός καθηγητής των ως άνω κλάδων εις το ίδιον πανεπιστήμιον.

Άπό της εποχής αυτής αρχίζουν και οι άγώνες του δια την έπιβολήν και την έξέχουσαν θέσιν που ή παιδαγωγική στο Πανεπιστήμιον του Giessen.

Άπό τις παιδαγωγικές ιδέες του Messer έξέχουσαν και πρωτεύουσαν θέσιν καταλαμβάνουν: αι περί άγωγής, περί ήθικης ελευθερίας περί της σημασίας του πνευματικού πολιτισμού, περί της ξεχωριστής σημασίας της αξιολογικής άπόψεως σχετικά με την έποικοδόμησις της παιδαγωγικής κοσμοθεωρίας και έν τέλει αι άπόψεις του και οι άγώνες του για το πνεύμα της λαϊκότητας και της ανθρωπιστικότητας, μία άγωγή δηλονότι της νεολαίας γύρω άπό την άγάπην προς την Πατρίδα και το Έθνος και ένα καθήκον των Ιουόντων να επιτύχουν το άντάμωμα του έθνικισμού και του ανθρωπισμού εις όλας τας εκδηλώσεις της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής.

Ο Messer οίστηρλατείται και είναι ό διαπρύσιος κήρυξ της μεγάλης σημασίας της Άγωγής δια την νεολαίαν και δια το μέλλον της πατρίδος του.

Οραματίζεται μίαν νέαν γενεάν που μεγαλώνει και διαπαιδαγωγείται με το πνεύμα της δικαιοσύνης, της αδελφικότητας και της άγάπης.

Πιστεύει ότι— με την καλλιέργειαν των ανωτέρων αρετών— υπερηδύντας όλας αι αντίθέσεις στις θρησκευτικές και πολιτικές αντιλήψεις, πιστεύει ότι καταπολεμείται ή κυριαρχία του ένστικτου, πιστεύει ότι καταπολεμείται ό Materialismus, πιστεύει ότι δαμάζεται το εγωϊστικόν πνεύμα, πιστεύει ότι καλλιεργείται ή κοινωνικότης, πιστεύει τέλος ότι έτσι— μ' ένα τέτοιο πνεύμα ά-

1) Τοῦ Αὐτοῦ, αὐτόθι σελ. 91—92.

γωγής και μορφώσεως — προπαρασκευάζεται ή ανάγνυσιν του λαού της Πατρίδος του και ή άγωγή της νεολαίας με τὸ πνεύμα τοῦ πραγματικοῦ ἠθικοῦ προσανατολισμοῦ καὶ τῆς Πολιτειακῆς Ἀγωγῆς.¹

Διακρῦσσει τὴν ἀξίαν τῆς παιδαγωγικῆς μορφώσεως στὰ Πανεπιστήμια καὶ δραματίζεται πῶς—με τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου—ὅλοι οἱ διδάσκοντες ἀπὸ τῶν τῶν νηπιαγωγίων μέχρι τοῦ Πανεπιστημίου θὰ ἐμποτιστοῦν ἀπὸ μίαν κοινὴν παιδαγωγικὴν συνείδησιν καὶ ἀπὸ ἕνα συναίσθημα καθήκοντος σὲ τρόπον ὥστε νὰ ὑπερηδῇ αὐτὴ ἡ συσκότισις καὶ ἡ ἀχλὺς τοῦ περιβάλλοντος τοὺς δασκάλους καὶ τοὺς καθηγητὰς τῶν Πανεπιστημίων.

Μὲ ἄλλα λόγια:

Ζητεῖ κάποια ἰδιαίτερη καὶ ξεχωριστὴ θέση καὶ καλλιέργεια τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης στὰ Πανεπιστήμια.²

Κατὰ τὸν Messer πρέπει διὰ τῆς ἀγωγῆς νὰ καλλιεργήσουμε στὴ ψυχὴ τῆς νεολαίας ἕνα σεβασμὸν ἀπέραντον πρὸς τὰς ἀξίες τῆς ζωῆς ποὺ συνθέτουν καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ.

Διὰ τῆς Ἀγωγῆς πρέπει νὰ καλλιεργεῖται στὴ ψυχὴ τῆς νεολαίας, ἡ τάση πρὸς τὴν πρόδοον, πρέπει νὰ καλλιεργεῖται ἡ δημιουργικὴ ἔμπνευσις, πρέπει νὰ καλλιεργεῖται ὁ σεβασμὸς πρὸς κάθε τι ἀνώτερο καὶ πολὺτιμο τόσο γύρω ἀπὸ τὸ παρελθόν ὅσον καὶ γύρω ἀπὸ τὸ παρόν.

Στὴν νεολαίαν ποὺ διαπαιδαγωγοῦμε πρέπει κατὰ τὸν οἰστρηλάτον αὐτὸν παιδαγωγὸν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Giessen—νὰ διαβλέπουμε ὅχι ἀπλῶς τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς μέλλοντας φορεῖς τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ ἀπαίτηση ἡ παιδαγωγικὴ νὰ ἀντικρῦζομε τὴν νεολαίαν μὲ κάποιαν προσοχὴν, μὲ κάποιαν κατανόησιν, μὲ κάποιαν ἀνάπνιν.

Ἡ ἀπαίτησις αὕτη τοῦ Messer καὶ γενικὰ τοῦ νεότερου πνεύματος τῆς παιδαγωγικῆς θυμίζει παρομοίαν ἀπαίτησιν τοῦ Gaudig περὶ σεβασμοῦ πρὸς τὸ παι-

δί, ποὺ πρέπει νὰ τὸ ἀντικρῦζομε σὰν κάποια ἐν ἐξελίξει προσωπικότητα καὶ νὰ μὴ τοῦ τσαλαπατοῦμε τὴν ὑπολανάουσαν προσωπικότητα.

Παράλληλα μὲ τὴν ἀγωγήν γιὰ ἐλευθερίαν πρέπει νὰ συμβαδίζει καὶ ἡ ἀγωγή γύρω ἀπὸ τὴν συνείδηση τῆς εὐθύνης, δεδομένου ὅτι τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης εἶναι ἐκεῖνο ποὺ συνδέεται γενικῶς μετὰ τὸ συναίσθημα τοῦ σεβασμοῦ.

Καὶ ὅποιος κατὰ τὸν Messer αἰσθάνεται σεβασμὸν πρὸς τὰς ἀξίες τῆς ζωῆς καὶ ἀτενίζει τὰ ἰδεῶδη ποὺ δίνουν νόημα στὴ ζωῇ, αὐτὸς τότε πέρνει στὰ σοβαρὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ τὶς πράξεις τοῦ καθὼς καὶ κάθε τι ἀνθρώπινον, τροχίζοντες ἔτσι τὴν συνείδησίν του, ἐφ' ὅσον στοχάζεται ὅχι μονάχα τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ἀλλὰ καὶ τὸ κοινωνικὸν ὅλον εἰς τὸ ὅποιον ἀνήκει.

Μιὰ ὁμως τέτοια πραγματοποίηση γύρω ἀπὸ τὰς ἀξίες τῆς ζωῆς εἶναι τότε μονάχα δυνατὴ, ὅταν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμεθα σὲ θέση νὰ τὴν βαστάξουμε καὶ τὸ πετυχαίνομε τότε μονάχα ὅταν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐπιζητοῦμε τὰς ἀξίες τῆς ζωῆς σὰν ἀνάγκη ἑσωτερικὴ καὶ σὰν προσταγὴ ἐσωτερικὴ.

Καὶ μονάχα... τότε... θὰ μπορούσαμε νὰ καυχήθομε πῶς μέσα στὴ συνείδηση τῆς ἐλευθερίας μας γενήκαμε ἄνθρωποι πνευματικοί.

III

Ἐτελειώσαμε...

Ἄλλ' ἂς ἀφήσουμε καλύτερα τὸν ἴδιον τὸν παιδαγωγὸν μας νὰ τελειώσῃ καὶ νὰ κλείσῃ καὶ τὸν ἐπιλογὸν τῶν περὶ ἀγωγῆς ἀξιοπροσέχτων ἰδεῶν του.

Ἡ ζωὴ ἡ ἴδια τότε μονάχα εἶναι ἕνα ἀπόκρημα ὕψλιν καὶ ἕνα πραγματικὸν ἀγαθόν, ἐφ' ὅσον πέρνει νόημα μὲ τὴν ἀποψιν πῶς εἶναι τεθειμένη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀξιών.

Στὸ κέντρον τῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ στέκεται ἡ ἠθικὴ ἀγωγή μὲ ἀσπαστρᾶποντας ἀστέρας τριγύρω της, τὴν ἰδέαν τῆς δικαιοσύνης καὶ τὴν ἰδέαν τῆς ἀγάπης.

Δικαιοσύνη καὶ ἀγάπη ἔναντι τῶν φτωχῶν καὶ ἐνδεῶν συμβολίζει τὴν σημασίαν τοῦ πνεύματος τοῦ κοινωνικοῦ.

Δικαιοσύνη καὶ ἀγάπη ἔναντι τοῦ λαοῦ συμβολίζει τὴν σημασίαν τοῦ πνεύματος τῆς ἐθνικῆς φρονήσεως καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸ ἔθνος.

Δικαιοσύνη καὶ ἀγάπη ἔναντι τῶν ἄλλων λαῶν—συμβολίζει τὴν σημασίαν τῆς ἀνθρωπιστικότητος.

ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ

Σύγχρονοι πρωτοπόροι τῆς ψυχολογίας καὶ Παιδαγωγικῆς

MORENO - LEWIN *

Τοῦ Κ. Κ. Ι. ΠΕΤΡΙΤΗ, Ἐπιδεωρητοῦ, πτυχιούχου Παιδαγωγικῶν ἐπιστημῶν Πανεπιστημίου Γενεύης

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Ἐξεθέσαμε ἤδη τὶς περισσότερες ἀντιλήψεις του καὶ ὑπολείπεται ἀκόμη νὰ ἐξετάσωμε δύο σημεῖα τῆς κοινωνιομετρικῆς θεωρίας: α) τὴν κοινωνιο-γενετικὴν ἀντίληψη (Socio - génétique) καὶ β) τὴν κοινωνιο-δυναμικὴν ἀντίληψη (socio-dynamique).

Ἡ κοινωνιο-γενετικὴ ἀντίληψη: Σύμφωνα μ' αὐτήν, «οἱ σύνθετες» μορφές τῆς εἰς ομάδες καὶ κατὰ ομάδες ὁργανώσεως προήλθαν ἀπὸ μορφές «ἀπλές» ἀνάμεσα στὰ ἀπλούστατα σχήματα τὰ ἀποτελούμενα ἀπὸ παιδιά καὶ τὰ «περίπλοκα σχήματα τὰ ἀποτελούμενα ἀπὸ ἐνηλίκους, ὑπάρχουν πολυάριθμοι ἐνδιάμεσοι σταθμοί. Παράλληλως ὁμως πρὸς αὐτὸ τὸ γίνεσθαι (processus) κοινωνικῆς διαφοροποιήσεως παρατηρεῖται ἐντὸς τῶν ομάδων μιὰ διαφοροποίηση καὶ μιὰ ἀνέλιξη ποὺ βασίζονται σὲ σχέσεις μεταξὺ φύλων καὶ τῶν διαφορῶν φύλων. Ὁ τρόπος διαφοροποιήσεως δυνατὸν νὰ ποικίλῃ ἀπὸ πολιτισμὸν σὲ πολιτισμὸν, ἀπὸ τὴν ἀρχαίῃ κοινωνίαν ὡς τὴν σύγχρονην κοινωνίαν, ἀλλὰ μὴ ποτε νὰ βρῇ κανεὶς παντοῦ ὁρισμένους σταθμοὺς καὶ ὁρισμένες τάσεις παράλληλες... Εἶναι προφανές ὅτι μιὰ συγκριτικὴ μελέτη τῶν πολιτισμῶν θὰ κατεδείκνυε μιὰ μεγάλη ποικιλία κατὰ τὴν συγκεκριμένη ἀνέλιξη ποὺ ὁδηγεῖ ἀπὸ τὶς παιδικὰς ομάδες ἕως τὶς ομάδες τῶν ἐνηλίκων, ἀλλὰ εἶναι ἀμφίβολο, ὅτι ἡ ἐξέλιξις αὕτη θὰ μπορούσε νὰ καταργηθῇ. Ἡ κοινωνιογενετικὴ ἀρχὴ μαζί μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς κοινωνικῆς ἑλξεως ποιοποιῶν, ὅτι οἱ κοινωνίες εἶναι κατὰ βάσιν συστήματα προτιμήσεως (systemes de préférence)...

Ἡ κοινωνιο-δυναμικὴ ἀντίληψη: περιέχει δύο θέσεις. Κατὰ τὴν πρώτην θέση: «τὸ ποσοστὸ συναισθηματικῶν ἐπιλογῶν εἶναι κατονημένο κατὰ τρόπον ὅσο μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς κάθε ομάδος: α) ἕνας μικρὸς ἀριθμὸς προσώπων ὁλοκληροῦνται τὴν μερίδα τοῦ λέοντος κατὰ τὴν κατανομή τῶν συναισθηματικῶν ἐπιλογῶν, ἐκτὸς ἀναλογίας πρὸς τὶς ἀνάγκας τοὺς καὶ πρὸς τὴν ἰκανότητά τοὺς νὰ ἀνταποκριθῶν σ' αὐτὰς τὶς ἐκλογάς» β) ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς προσώπων δέχεται ἕνα μέτριον ποσοστὸν ἐπιλογῶν, ποὺ δὲν ἐπερβαίνει τὶς δυνατότητές τοὺς γ) ἀνταποκριθῶν (=ἀγαπώμενοι «ν' ἀνταγαπήσουν») καὶ γ) ἕνας ἀριθμὸς προσώπων ἀρκετὰ σημαντικὸς παραμένει «παραμελημένος μὴ προκαλώντας τὴν ἐπιλογὴ τῶν ἄλλων, ἡ δὲ κατηγορία αὕτη τῶν ἀπομονωμένων εἶναι πλέον ὀγκώδης ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τῶν ὁπῶν καὶ τῶν ἄσων».

Κατὰ τὴν δευτέραν θέση: «Οἱ πιθανότητες γιὰ ἕνα πρόσωπο νὰ καταστῇ ἀντικείμενον ἐκλογῆς ἀξάνουν, ἐν ᾧ μέτρω ἀξάνουν οἱ διαστάσεις τῆς ομάδος ἡ ὁ ἀριθμὸς τῶν (ἐπιτρεπομένων) κατ' ἄτομον ἐπιλογῶν (ἐννοεῖ προφανῶς ὁ Moreno, ὅτι π.χ. στὸ κοινωνιομετρικὸν test ἄλλο ἀποτέλεσμα θὰ ἔχουμε ἂν ζητήσαμε νὰ κατονομάσουν ἕνα πρόσωπο ποὺ προτιμοῦν καὶ ἄλλο ἀποτέλεσμα θὰ προκύψῃ ἂν ζητήσαμε νὰ κατονομάσουν ἀπεριόριστως ὅλα τὰ πρόσωπα ποὺ συμπαθοῦν). Ἐν τούτοις καὶ οἱ ἐξελίσσονται στὴν κορυφὴ τῆς ἱεραρχίας (ἀστέρες τοῦ κινή-

* Στὴ συνέχεια τῆς μελέτης αὐτῆς (τεῦχος 66) παραλείψαμε ἕνα σχεδιάγραμμα παραδείγματος κοινωνιογραφηματος γιὰ λόγους τεχνικοῦς. Χρειαζότανε κλίσε κατ.

1 Messer, das problem der staats bürgerlicher Erziehung.

2) Messer, Pädagogik der gegenwart. (Αὐτόθι).

(Er. fordert) eize grössere Berücksichtigung der Pädagogik an die Deutschen Universitäten

» ματογράφου, όσοι του ποδοσφαίρου κλπ.) εξακολουθούν να προσδέχονται έναν
 » αριθμό επιλογών ενθώς ανάλογο προς τις διαστάσεις της ομάδας και προς τον
 » αριθμό των επιτροπομένων κατ' άτομο επιλογών και έτσι το χάσμα μεταξύ των
 » τριών κατηγοριών (ευνουούμενοι, μέσοι, παραμελημένοι) ερύνεται. Αυτό το
 » πλεονέκτημα που έχουν οι πολύ ευνουούμενοι, στην περίπτωση που δεν είναι καθ'
 » ευνουία γνωστοί στο πλήθος, εξηγείται από συνειρμούς (enchainements)...
 » κοινωνιο-δυναμική αρχή επηρεάζει όλες τις ανθρώπινες σχέσεις τόσο τις μεταξύ
 » προσώπων, όσο και τις μεταξύ ομάδων. Εφαρμόζεται... στην σύμψηξη φιλικών
 » συναναστροφών, στην εξεύρεση εργασίας, στις κοινωνικο-μορφωτικές σχέσεις....
 » κοινωνιο-δυναμική αρχή δεν είναι ένας φυσικός νόμος, αλλά μία εκδήλωση των
 » πολιτιστικών (culturelles) αξιών, που έχουν γίνει αποδεκτές από την δεδομένη
 » κοινωνία... (παραδείγματος χάριν) ή αξία που αποδίδουμε στο πνεύμα της αμίλλης
 » ή στην τεχνική δεξιοτεχνία. Εξ άλλου υπάρχουν δυνατότητες να περιορίσουμε
 » τις συνέπειες της κοινωνιο-δυναμικής αρχής χρησιμοποιώντας θεραπευτικές τε-
 » χνικές, όπως ή ανακατασκευή των ομάδων βασισμένη στα κοινωνιομετρικά δεδο-
 » μένα (παράβαλε το παράδειγμα των Γάλλων επιτελικών αξιωματικών που μη-
 » μονεύσαμε στην αρχή της παρούσης μελέτης) και ή επανεκμάθηση της αθρομη-
 » σίας κατά τον σχηματισμό τους».¹

— Αυτή είναι ή πολύκροτη θεωρία του Moreno, ή ανάπτυξη της οποίας δεν
 εξαντλείται, φυσικά, μέσα στα στενά πλαίσια ενός άρθρου, έστω και μακροσκελούς.

Οι άμεσοί ήτοι ψυχολόγοι εξαίρουν το γεγονός, ότι ή θεωρία αυτή προ-
 οπαθεί να κατασκευάσει μία γέφυρα μεταξύ του ατομικού και του κοινωνικού πα-
 σάγοντος, κατά την διαμόρφωση τόσο του ψυχικού όσο και του κοινωνικού βίου
 να καταδείξει την αδιάλυτο ενότητα των δύο αυτών παραγόντων, κατ' αντίθεση
 προς άλλους ψυχολόγους και κοινωνιολόγους οι οποίοι έθετοσαν τους δύο αυτούς
 παράγοντες ασυμβίβαστους μεταξύ των και για να εξηγήσουν τον ψυχικό ή τον
 κοινωνικό βίο επέτασαν είτε τον ατομικό παράγοντα στον κοινωνικό, είτε τον κοι-
 νωνικό στον ατομικό.

Εξάγεται επίσης ή σημασία την οποία αποδίδει ο Moreno στο συναίσθημα
 κατά την σφύρηλωση των δεσμών μεταξύ ατομικού και κοινωνικού πασάγοντος.

Εξ άλλου όμως επικρίνεται ο Moreno, ότι υπερτιμά πέραν του δέοντος το
 συναίσθημα και ότι καταλήγει σε μία **συναίσθηματοκρατία** εξ ίσου μονομερή
 προς την νοησιαρχία και την βουλησιαρχία άλλων ψυχολόγων.

Υπογραμμίζεται τέλος, ότι μία τέτοια συναίσθηματοκρατία καταλήγει εμμέ-
 σως στην ηποτίμηση των πολιτιστικών αξιών που μάς εκληροδότησε το παρελθόν
 και επικρίνεται ο Moreno διότι αρνείται κάθε αυθεντικότητα στις «τυπικές» και
 «επίσημες» ομάδες, υπερβάλλων τον ρόλο της αθρομίας.

Ο υποφαινόμενος, εξέταζων το ζήτημα από παιδαγωγικής και πρακτικής
 απόψεως, φρονεί, ότι ή θεωρία του Moreno έχει μεγάλη αξία, γιατί αποκαλύπτει
 στον δάσκαλο φαινόμενα που έως τώρα περνούσαν απαρατήρητα (βλέπε παράδειγμα
 κοινωνιογραφηματος). Συνεπώς ή θεωρία αυτή θα βοηθήσει το δάσκαλο στην κα-
 λύτερη ηγδιαιούχη της τάξεως του λ.χ. διάγνωση της συνοχής της τάξεως ως
 συνεργαζομένης ομάδας πρόβλημα, κατά το δυνατόν ισορρόπον κατανομής των
 αμοιβών εκλογών εν συνδυασμό προς το πρόβλημα των δοχηρών διάγνωση και
 εκρίζωση των απωθήσεων βοήθεια στους απομονωμένους μαθητές να βγούν από
 την απομόνωσή τους· ψυχολογημένος καταρτισμός των μαθητικών ομάδων, που ως
 τώρα συγκροτούνται εμπειρικά και κατὰ τύχη. Ακόμη και στην διοίκηση της εκ-
 παιδεύσεως πρέπει να λαμβάνονται επ' όψει τα κοινωνιομετρικά δεδομένα (παρά-

¹ Moreno: La méthode sociométrique. Σελίδες 94—96 του τεύχους II των Cahiers
 Internationaux de sociologie.

βαλε το παράδειγμα των Γάλλων επιτελικών αξιωματικών) και να αποφεύγουν οι
 Προϊστάμενοι να τοποθετούν λ.χ. στο ίδιο σχολείο, στην ίδια κατασκήνωση, στο
 ίδιο εποπτικό Συμβούλιο κλπ. πρόσωπα τα οποία είναι εκ των προτέρων γνωστό
 ότι αντιπαθούνται αμοιβαίως, ή απορρίπτονται από την ομάδα (κοινώς λεγόμενοι
 ψυχροί, μαμούρηδες, βερέμηδες) κλπ.

Εν τούτοις, κατά την γνώμη μας, πρέπει να προσυλαχθούμε από κάθε μο-
 νομέρεια. Να μην λησμονούμε, ότι πολλές φορές στην ψυχολογία και την Παιδαγω-
 γική παρετηρήθη το εξής φαινόμενο: μία νέα θεωρία εμφανίζεται και επάνω στην
 πρώτη δομητική εμφάνισή της καταδικάζει όλες τις παλαιότερες κατακτήσεις της
 επιστήμης μας, καθώς και τις παράλληλες προσπάθειες άλλων ερευνητών· κατορ-
 θώνει ή καινοφανής θεωρία να προκαλέσει αλόγιστο ενθουσιασμό επί μερικά χρό-
 νια, αποπειράται να ερμηνεύσει από την μονομερή σκοπιά της όλόκληρο τον πνευ-
 ματικό πολιτισμό· και έπειτα...

Επειτα ή καινοφανής θεωρία εκτοπίζεται από νέα θεωρία πλέον καινοφα-
 νή και εξ ίσου μονομερή· περιπίπτει σε πλήρη ανυποληψία και εξ αιτίας των
 υπερβολών της λησμονούνται και τα όλίγα θετικά σημεία της. Από την απο-
 ψή αυτή, τα παραδείγματα του φροϊδισμού, της θεωρίας του Adler κλπ. είναι
 πολύ πρόσφατα και πολύ διδακτικά.

Εξ άλλου ο δάσκαλος πρέπει να έχει επ' όψει του, ότι ή θεωρία του Mo-
 reno (πολύτιμος κατά τα λοιπά) εμμέσως μόνο σχετίζεται με την διδασκαλία, δη-
 λαδή μόνο κατά το μέτρο που εξασφαλίζει την εσωτερική ψυχική ισορροπία των
 παιδιών και την άρμονική συνεργασία μεταξύ τους. Η κοινωνιομετρία στο σχολείο
 εν μπορεί να αποτελέσει αυτοσκοπό, ούτε και αποτελεί διδακτική μέθοδο, ή έποκα-
 τάστατο της «διδασκίας ύλης».

Αγαπητοί Συνάδελφοι,

Ενισχύστε όλοι εγκαίρως και με συνέπεια την μεγάλη προσπά-
 θεια του «Νέου Σχολείου».

● 1. Στείλτε μας την **ατομική συνδρομή** για το νέο έκδοτικό χρόνο
 του περιοδικού που συμπίπτει πάντοτε με το σχολικό έτος.

● 2. Στείλτε μας και τη **συνδρομή του Σχολείου σας**. (Πολλοί
 Συνάδελφοι και πολλά Σχολεία χρωστούν συνδρομές ενός, δύο ή και
 περισσότερων ετών. Σπεύσατε να εκκαθαρίσετε την εκκρεμότητα αυτή
 εμβάζοντας τις αντίστοιχες συνδρομές. Όσοι συνάδελφοι δεν μπορούν
 να στείλουν την ατομική συνδρομή των ως διαγράφουν και ως στεί-
 λουν μόνον τη συνδρομή του σχολείου των.

● 3. Προμηθευθήτε για την ατομική ή σχολική βιβλιοθήκη σας τη σει-
 ρά των **Παιδαγωγικών εκδόσεών μας**. (Τιμοκατάλογος στο εξώφυλλο).
 Η σειρά των 25 παιδαγωγικών και 10 μικρών θεατρικών εκδόσεών
 μας πουλιέται και χρωστέται σε 10 τόμους.

● 4. Διαδώστε πλατεί και τη σειρά των **βοηθητικών μας βιβλίων**
 των **τριπλών χαρτών** μας και τις δύο νέες εφετεινές επιτυχίες μας
 α) τις **Τοπικές Πατριδογνωστές** και β) τα **Ελεύθερα Αναγνωστικά**.
 Τα Ελεύθερα Αναγνωστικά ανώτρου νέους δοδόμενους στη σχολική
 εργασία και ιδίως στους συνάδελφους που εφαρμόζουν την Ε.Σ.Δ.Μ.Α.
 και τα Κ.Μ.Ε.

● 5. Προμηθευθήτε και τα **νέα εποπτικά μέσα** που έδωσε ο
 κλοφορία το περιοδικό μας.

● 6. **Δεπιτομέρειες** για όλα αυτά στα εξώφυλλα του περιοδικού.

Διότι εις οὐδένά ἐπιτρέπεται νὰ λησμονῇ, ὅτι στὸ σχολεῖο πρέπει νὰ τελεῖται σὺν τοῖς ἄλλοις (καὶ ὑπὲρ πάντων ἄλλο) καὶ διδασκαλία καὶ καλλιέργεια τῆς διανοήσεως τῶν μαθητῶν, πλανᾶται δὲ οἰκτρῶς ὁ δάσκαλος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἰσχυρίζεται διὰ ἐκπληρώσει τὸ καθήκον του ἂν ἐκτελῇ στὴν τάξη του μόνον κοινωνιομετρία, ἢ μόνον ψυχομετρία, ἢ προσανατολισμός, ἢ καλλιέργεια τοῦ διαφέροντος κλπ. κλπ. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἄριστα καὶ πρέπει νὰ τὰ γνωρίζῃ ὁ δάσκαλος καὶ νὰ τὰ ἐφαρμόζῃ ἐν μέτρῳ, οὐδέποτε όμως νὰ ἐπισκοπάζουν τὸν κύριο προσορισμὸ τοῦ σχολείου. Θὰ μοῦ εἰπῆτε, ὅτι αὐτὸ εἶναι αὐτονόητον καὶ ἐπομένως περιττὸ νὰ ἐπαναλαμβάνωμε κοινοτοπίες. Δυστυχῶς, ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ προσηλώνουν τὴν προσοχή τους σὲ ἓνα σημείο, σὲ μιὰ νέα θεωρία, τὴν πιπιλίζουν σὺν καραμέλλα, καὶ χάνουν ἀπὸ τὰ μάτια τους τὸν κύριο σκοπὸ, συγχέουν τὸ πρωτεύον μὲ τὸ δευτερεύον, τὸ μέσον ἀπὸ τὸ ἐπιδιωκόμενον τέρας. Ἐπειδὴ τὸ πρῶγμα ἐπαναλαμβάνεται μὲ κανονικότητα ἀστρονομικῶν φαινομένων κάθε φορὰ ποὺ παρουσιάζεται μιὰ καινούρια παιδαγωγικὴ ἢ ψυχολογικὴ θεωρία (γιὰ νὰ μὴν εἰποῦμε ἓνας καινούριος ἡχηρὸς ὅσο καὶ ἀκατάληπτος στοὺς πολλοὺς, ὁρὸς), ἐθεωρήσαμε ἀκόμιον νὰ ἐπιμείνωμε κατὰ κόρον στὸ σημεῖο αὐτό.

Κ. Ι. ΠΕΤΡΙΤΗΣ

(ΤΕΛΟΣ)

(Ἀκολουθεῖ ἀνακεφαλαιωτικὸς πίναξ, ὁ ὁποῖος καλὸν εἶναι νὰ διαβασθῇ ὅχι μόνον ὁριζοντίως, ἀλλὰ καὶ καθέτως).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ (ὁριζοντίως καὶ καθέτως)

	Kurt Lewin	J. Moreno
Α' Ἀφετηρία	Ψυχολόγος	Ἰατρός—Ψυχαναλυτής
Β' Ἀντικείμενο μελέτης	Πρόσωπο → Ὁμάδα	Ὁμάδα → πρόσωπο
Γ' Μέθοδος ἐρεῦνης	Παρατήρηση — Πείραμα	Κρίση ὑποκειμενικοποιήσεως
Δ' Θεωρίες		
1.	Ὀλικὸ πεδίο ἢ ζωτικὸς χώρος	Ἀρχὴ τῆς κοινωνικῆς ἑξέως
2.	Καθορισμὸς θέσεως τοῦ προσώπου στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ πεδίου	Κοινωνιομετρικὸ test, κοινωνιογράφημα κλπ.
3.	Ἀλλαγὲς διαρθρώσεως (insight μάθησης)	Δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ γνωστικὸ μέρος
4.	Δύναμη — Συνάφεια (+—)	T é l é
5.	Καταστάσεις συγκρούσεως	Θεωρία τοῦ «κοινωνικοῦ ἀτόμου»
	↔ Μεταβολὲς τοῦ ψυχολ. πεδίου I. Ἀνάγκες II. Ἀνάγκες παραστάσεως (Ἀλτροῦσμός, μαγνητισμός, ἀποδοχή)	↔ I. Κοινωνιογενετικὴ ἀντίληψη II. Κοινωνιοδυναμικὴ ἀντίληψη.

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓ. ΚΑΙ Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ*

Τοῦ ERNST KRIECK

Ἡ παιδαγωγικὴ¹ εἶναι μιὰ τεχνολογία, μιὰ ἐπιστημονικὴ διδασκαλία γιὰ τὴν τεχνικὴ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας. Κατευθύνεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς σὲ πρακτικούς σκοπούς, στὴν ἀποχτήση κανόνων καὶ ὑποδείξεων γιὰ τὴν πράξιν τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας καὶ κινεῖται ἔτσι στὴν περιοχὴ μιᾶς ἀπλῆς τοποθέτησης ἐρωτήσεων. Ξεκινᾷ μὲ τὸ ζήτημα τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, γιὰ νὰ ἐξεύρει ὕστερα τὰ πῶς καλὰ καὶ δυνατόν μέσα καὶ τοὺς δρόμους, ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ φτάσει σ' ὁ σκοπὸς: Τί ὀφείλω νὰ πράξω; προϋποτίθεται ἔτσι, ὅτι ἡ ἀγωγή εἶναι μιὰ ὑπόθεσις ἐλεύθερης προαίρεσης, ὅτι δηλαδὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ θέσῃ σὲ ἔργον τὴν ἀγωγή μὲ θέληση καὶ πρόθεσις ἢ ἐπίσης νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ, ὅτι μπορεῖ κανεὶς νὰ κατευθύνῃ τὴν ἀγωγή σὲ ἐλεύθερα ἐκλεγόμενους σκοποὺς καὶ γιὰ νὰ πετύχῃ τὸ σκοπὸ. Πού μιὰ φορὰ ἐθεσε, χρειάζεται μόνον τὰ σκό

πιμα μέσα. Τὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς ἀκολουθεῖ μιὰ προκαθορισμένη νομοτελειακὰ τροχία καὶ ἐμφανίζει κάποιαν ἰδιοτυπία μόνον στὶς φυσικὰ καταβολὰς καὶ στὴν ἐσωτερικὴ ἀνάπτυξη τοῦ τρόφιμου. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ, ἡ ἀγωγή ὁρίζεται, ἀπὸ τὴν παιδαγωγικὴ θεωρίαν, ὡς συνειδητὴ, σχεδιασμένη καὶ πάνω σ' ἓνα σκοπὸ κατευθυνόμενὴ ἐπίδρασις τοῦ παιδαγωγοῦ πάνω στὸν τρόφιμο, κατὰ τὴν ὁποία πρέπει νὰ λογαριασθῇ ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ τρόφιμου στὸ πλαίσιο τῆς ἀγωγῆς.

Ἐὰν τώρα ἡ ἀγωγή ὀφείλῃ νὰ λάβῃ ὀρθὸ χαρακτήρα, τότε πρέπει νὰ προσπαθῶμε νὰ ἀποσπᾶσμε τὸν σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς ἀπὸ τὴν σφαῖρα τῶν πνευματικῶν ἀξιών, ἡ ὁποία ἀνυψώνεται πέρα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν καὶ κοινωνία. Δηλαδὴ ἡ θρησκεία, ἡ ἠθικὴ κί' ὅτι ἄλλο περιλαμβάνεται στὴ δεοντολογία τοῦ κόσμου τῶν ἀνθρώπων ἀξιών, μπορεῖ νὰ καθορίσῃ τὸν σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς. Ἐν τούτοις κί' ἐντός οὗτοῦ τοῦ πλαισίου γιὰ τὸν ὁρισμὸ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς οἱ παιδαγωγοὶ δὲν μπόρεσαν νὰ φτάσουν σὲ συμφωνία.

Πρέπει νὰ παιδαγωγηθῇ ὁ τρόφιμος σὲ μιὰ ἁρμονικὰ καταρτισμένη προσωπικότητα; Ἡ σὲ μιὰ προσωπικότητα μὲ κοινωνικὸ φρόνημα καὶ προθυμία ἐξυπηρέτησης; Πρέπει νὰ λαμβάνῃ ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς τοῦ Lock ἢ τοῦ Rousseau, τοῦ Loyola ἢ τοῦ Francke, τοῦ Herbart ἢ τοῦ Natorp;

Αὐτὴ ἡ φιλονικία ποτὲ δὲν θὰ ἐξομολυνθῇ, γιὰτι ἀπορρεῖ ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις τῆς πραγματικότητος καὶ αὐτῆς τῆς περὶ ζωῆς ἀντίληψης. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν καθολικοὶ καὶ διαμαρτυρούμενοι, ἐφ' ὅσον ὀφιστάνται θρησκείες καὶ τάξεις, θὰ εἶναι ἡ ἀντίληψη περὶ τῆς ζωῆς καὶ μαζὶ ἡ τοποθέτησις σκοποῦ στὴν ἀγωγή διαφορετικὴ. Καὶ σ' αὐτὲς τὶς ἀντιθέσεις δὲν βοηθεῖ κανένα κήρυγμα τῆς ἐπιστήμης γιὰ τὴν ὑπερνίκησιν των, ἔστω κί' ἡ παιδαγωγικὴ ἐπεβέβαινε τὸ σκοπὸ τῆς τόσο μακρῆς, ὥστε νὰ συμπεριληφτοῦν κάτω ἀπ' αὐτὸν ὅλες οἱ νοητὲς τοποθετήσεις σκοπῶν.

Ὑστερα ὅμως ἀπέναντι στὴν πράξιν μπαίνει ἡ ἐρώτησις τοῦ παιδαγωγοῦ: «τί ὀφείλω λοιπὸν στὴν πραγματικότητα νὰ κάνω τώρα;» Κί' ἔτσι ἀναεώνεται ἡ διαφωνία. Θὰ συνετισθοῦν τελικὰ μὲ τὴν ἀναγνώριση, ὅτι ἡ ἐπιστήμη στὸ ζήτημα τῆς τοποθέτησης σκοπῶν καὶ τῆς περὶ ζωῆς ἀντίληψης δὲν εἶναι ἀρμόδια. Μόνον

* [Τὸ παρακάτω εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ Ernst Kriek «Grundriss der Erziehungswissenschaft» (ἐπιτομὴ τῆς ἐπιστήμης τῆς ἀγωγῆς), 1927, Leipzig. Ἀποτελεῖ τὴν σύνοψιν τῶν δύο μεγάλων βιβλίων του «Philosophie der Erziehung» καὶ «Menschenformung», καὶ σύγχρονα τοὺς λόγους κατὰ τὰ μαθήματα, ποὺ διωργανώθηκαν στὶς διακοκὲς τοῦ 1926, γιὰ τοὺς ξένους, καὶ γιὰ τὴν ἐπιμόρφωσιν τοῦ συλλόγου τῶν διδασκάλων, στὴν Heidelberg, Γερμανία. Γιὰ τὸν μεγάλο φιλόσοφο—παιδαγωγὸ, ἰδεαλιστὴ καὶ κοινωνιστὴ, ἀναμνηστικῶς ἔγραψε ὁ σεβαστὸς κ. Εὐρ Σούρλας στὸ τεῦχος ἀριθμ. 51 σ. 1559 τοῦ ΝΕΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ. Εἶναι ἀνάγκη κάποτε νὰ ὠφνόμεσθε σὲ γενικότητες καὶ στὶς σφαῖρας τῶν πνευματικῶν ἀξιών γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ ἐννοοῦμε τὸ σοβαρὸ μας ἔργο, ἐφεύγοντας ἔτσι ἀπὸ τὶς τριμμένες λεπτομέρειες, ποὺ πελαγώνουμε μέσα τους, ὅταν μᾶς λείπουν τὰ θεμέλια: ἡ φιλοσοφικὴ βασικὴ προϋπόθεσις τῆς ἀγωγῆς. Ἡ μετάφρασις αὐτὴ δίνει ἀφορμὴ πρὸς αὐτὴ τὴν ὑποκίνηση κί' αὐτὸν τὸν σκοπὸ. Σ. Μ.]

1 Σημ. Μεταφ. Τὴν «παιδαγωγικὴ» ὁ Kriek ἀντιἀστέλλει ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀγωγῆς τῆς ὁποίας, κατ' αὐτόν, ἡ «παιδαγωγικὴ» εἶναι μέρος. Μὲ ἄλλα λόγια ταυίζει τὴν «παιδαγωγικὴ» τερτίπου μὲ τὴν διδακτικὴ καὶ τὴ μεθοδολογία.

X. M.

ΣΙΓΜΟΥΝΤ ΦΡΟΥΝΤ

ΤΟΥ EDOUARD CLAPARÈDE

φαινομενικά το ζήτημα ικανοποιείται, όταν ο Rousseau εξηγεί, ότι θέλει να παιδαγωγήσει όχι τον άσπιο, αλλά τον γνήσιο άνθρωπο, τον άνθρωπο από τον έαυτό του, ή ο Herbart, όταν θέτει ως σκοπό της αγωγής, να μορφοποιήσει τον ήθικο θρησκευτικό χαρακτήρα. Ο Κινέζος, ο Ίνδος κι' ο Εύρωπαίος, ο Μωαμεθανός κι' ο Χριστιανός θα έρμηνεύουν πάντοτε τον γνήσιο άνθρωπο (την καθαρή ανθρωπότητα) διαφορετικά, θ' αντιλαμβάνονται και θα εξηγούν την ουσία και το περιεχόμενο του ήθικο-θρησκευτικού χαρακτήρα, πάνω στον ιδιαίτερο τρόπο τους, όταν θα έχουν ν' απαντήσουν στο έρωτημα: πώς πρέπει να διαπαιδαγωγώσω; Μέχρι στιγμής κανείς παιδαγωγός δεν απόδειξε, ότι έχει κάποιο δικαίωμα να όμιλει στο όνομα της συνολικότητας και να καθορίζει με τόν σκοπό της αγωγής την έννοια της ζωής στην νεολαία.

Για μās η ανθρωπότητα δεν είναι απλώς το άθροισμα των ξεχωριστών ανθρώπων (των ατόμων). Τα ανάγκατα συστατικά της μέρη είναι πολύ περισσότερα, φυλές, λαοί και πολιτιστικές περιφέρειες, που πάλι διακρίνονται σε στοιχειώδεις κοινωνικούς κύκλους και τα άτομα εμφανίζονται μόνον σαν μέλη και δράγανα προοδευτικά τακτοποιημένων ζωικών ενότητων. Αυτή η έννοια της ανθρωπότητας βασίζεται λοιπόν στην ιδέα της κοινότητας ή του κοινοτικού οργανισμού. Σήμερα γνωρίζουμε, ότι οι κοινότητες, με τις νομικές και θρησκευτικές διατάξεις τους, τις κοινωνικές και τις πολιτικές, δεν συναθροίστηκαν με τεχνική προσπάθεια, με σκόπιμη και συμβιβαστική συμφωνία ανθρώπων, που πρώτα ζούσαν ξεχωριστά και σε φυσική κατάσταση, αλλά ότι η κοινότητα είναι ή αρχική κι' ή αναγκαιότητα προϋπόθεση για την ζωή του ατόμου. Τα άτομα προέρχονται πάντοτε από τις κοινότητες και μονάχα στα πλαίσια αυτών αυξάνουν: μόνο με την κοινότητα μπορούν να έννοήσουν την ζωή και να εκπληρώσουν τον προσρισμό τους. Καθώς τα μέλη του οργανικού σώματος, έτσι και τα μέλη της κοινότητας λαμβάνουν μορφή και ένεργητικότητα από τον συνολικό οργανισμό. Ονομάζουμε κοινότητα έναν πνευματικό οργανισμό, γιατί ή τάξης της κι' ή ενότητα της επιτελούνται διά πνευματικών δεσμών και περιεχομένων. Όπου και ο-

πότε πάντοτε συναντούμε ανθρώπους, ζούν μαζί σε στοιχειώδεις ομάδες και σε συλλόγους κατά φύλον και ομάδες ανδρών, σε σπιτικές και τοπικές κοινότητες, σε πολιτιστικούς και πολιτειακούς συνδέσμους, οι οποίοι συνολικά ανέρχονται δια ήθικων κανόνων και πνευματικών αξιών σε ανώτερες ζωικές ενότητες.

Η συνείδηση του αρχαίου ανθρώπου προσδιορίζονταν διά της αναγνώρισης, ότι ή πολιτεία (της πόλης) με την κοινωνική της διαταξη, τους νομικούς αινέσμούς και τις πολιτιστικές έταιρειες ήταν αρχικώτερη, ουσιαστικώτερη κι' ανώτερη από το άτομο (τον ξεχωριστό άνθρωπο). ότι το άτομο δέχεται την έννοια (αίσθηση) της ζωής και το περιεχόμενό της από την κοινότητα και σ' αυτή όφείλει να φανεί χρήσιμη με την ζωή και την πράξη. Η Σπάρτη και ή Ρώμη ανέβασαν αυτή την συνείδηση στην τελευταία συνέπεια και εξ αυτής δημιούργησαν την δύναμη για την άνοδό τους. Η καθολική εκκλησία στερέωσε αυτή την ψηλά ανεβασμένη κοινωνική συνείδηση όχι μόνον διά του μυστηρίου (μυσταγωγία), αλλά έδωσε σ' αυτή έπίσης μία μυστική και μεταφυσική σημασία, έφ' όσον έβαζε τον έαυτόν της ως προϋπάρχουσα κατά την αρχήν του κόσμου και την έρμήνευε ως το μυστικό σῶμα του Χριστού. Ο Μεσαίωνας αίσθάνθηκε έπίσης τις κοσμικές περι ζωής διατάξεις ως οργανισμούς εκ των άνω συνταχθέντες, οι οποίοι μόνον δίνουν στη ζωή των μελών έννοια, μορφή και περιεχόμενο. Αυτήν λοιπόν την περί κοινότητας έννοια όφειλουμε έπίσης ν' αποκαταστήσουμε: απ' αυτή μονάχα γίνεται αντιληπτή ή ουσία της αγωγής. Είναι άσχημαντο, αν ή κοινότητα αφήνει στα μέλη της έναν ευρύν χώρο (δράση) για έλεύθερη κίνηση και αυτοανάπτυξη ή αν πιέζονται αυτά σε στενούς, μέχρι και στο ελάχιστο σημείο τυποποιημένους κανόνες. Δεν έναντιονόμαστε λοιπόν στον φυσικό και παιδαγωγικό Individualism του Διαφωτισμού, αλλά συμπεριλαμβανόμενους του Individualism ως βαθμό και βαθμίδα στην περί κοινότητας έννοιά μας.

ERNST KRIECK

Μετάφρ.

ΧΡΙΣΤΟΥ Γ. ΔΟΥΜΟΠΟΥΛΟΥ

Στις 6 Μαΐου 1957, θα συμπληρωθούν εκατό χρόνια από τη γέννηση του Σίγμουντ Φρόυντ. Δεν είναι μόνον οι άμεσοι όπαδοί του—οι οποίοι αποτελούν ένα είδος μεγάλης θρησκείας της οποίας είναι ο πνευματικός της άρχηγός—που θα τον θυμώδουν αλλά όλοι αυτοί—και είναι πολυάριθμοι—που χωρίς να ασπάζονται όλες του τις ιδέες και χωρίς καν να έχουν ακολουθήσει τους αναρίθμητους μαϊνάνδρους, υποκλίνονται συγχρόνως μπροστά στο χρηστό και θαρραλέο εργάτη και μπροστά στο έμπνευσμένο έργο που εξέπηγε υπομονητικά.

Χάρη σ' αυτόν, ο άνθρωπος, «αυτός ο άγνωστος», έγινε λίγο πιο γνωστός ή τουλάχιστον καταλαβαίνουν καλύτερα γιατί έχει τόσο παραγνωριστεί και προς ποιά κατεύθυνση προ πάντων πρέπει να ψάξει κανείς για να τον γνωρίσει καλύτερα.

Η βασική ανακάλυψη του Φρόυντ, είναι ότι ή συμπεριφορά μας δεν είναι γενικά το αποτέλεσμα των κινήτρων που νομίζουμε, αλλά ότι διευθύνεται στην πραγματικότητα από πλήθος κινήτρων που είναι άγνωστα σε μās τους ίδιους γιατί απορρέουν από το υποσυνείδητό μας. Δεν ένεργούμε, αλλά οι ένεργειές μας διευθύνονται από μυστικές δυνάμεις. Αυτό είναι φανερό για τους συνεταρμένους αυτούς, π.χ. που ένδιδουν σε μία παρόρρηση που τη θεωρούν παρόλογη ή βδελυρή χωρίς να δίνουν σημασία! Αυτό συμβαίνει λιγώτερο στα πρόσωπα που λέγονται φυσιολογικά αλλά κατά βάθος είναι το ίδιο. Ο καλλιτέχνης άγνοει σε ποιά φωνή ύπακούει όταν δημιουργεί το άριστούργημά του, ο φιλόσοφος όταν εργάζεται στη μεταφυσική του, ο πολίτης όταν γίνεται όπαδός μιας πολιτικής παράταξης ή όταν διαλέγει ένα όρισμένο επάγγελμα. Και οι αίτιολογίες που δίνουν δεν έχουν συνήθως καμμία σχέση με τα πραγματικά κίνητρα που ώδηγησαν την συμπεριφορά τους.

Δεν είναι ο Φρόυντ που ανέκαμψε το υποσυνείδητο. Χωρίς να μιλήσουμε για τους φιλοσόφους, όπως ο Σοπενάουερ που τον επικαλέσθηκαν, ήταν οι νευρολόγοι και οι ψυχολόγοι του 19ου αιώνα που άπασχολήθηκαν με τον ύπνωτισμό. Ο Πιέρ Ζαννέ είδινά στον «Ψυχολογικό Αυτόματισμό» του (1889) απέδειξε ότι μπορούσε να γεννηθεί σε ένα άτομο δεύτερη προσωπικότητα και να έκτελεσει πράξεις, να γράψει, να κάνει τραπέζια να μιλούν χωρίς αυτό να έχει καθόλου συνείδηση ότι είναι ή αίτια. Ο Θ. Φλουρνουά έξηγουσε έπίσης με το υποσυνείδητο τα περίφημα ύπνοβατικά μυθιστορήματα που περιέγραψε με τόσο μα-

στρία και ανέλυσε στο «Ίνδοι στον Πλανήτη Άρη».

Αλλά ο Φρόυντ που είχε φοιτήσει κοντά στο Σαρκό στο Παρίσι και είχε παρακολουθήσει τα ύπνωτιστικά πειράματα του Λιμπώ και του Βερνέιμ στο Νανσύ, κατάλαβε καλύτερα από τους προκατόγους του το τι μπορούσαν ν' αποκομίσουν από τα γεγονότα αυτά για τη θεραπεία των νευρώσεων. Και το χαρακτηριστικό της ιδιοφυΐας του ήταν να ζητήσει να έρευνήσει κατ' ευθείαν το υποσυνείδητο των άρρώστων του, χωρίς να καταφύγει στον ύπνωτισμό. Τους ζητούσε να θυμώδουν τις περιστάσεις που μπορούσαν να έχουν σχέσεις με την άνωμαλία για την οποία παραπονούνταν. Άλλά οι άναμνήσεις αυτές ξεπνούσαν με κόπο και ο Βιεννέζος γιατρός έβγαλε το συμπέρασμα ότι ήταν το αντίκειμενο μίας άναπάντητης «άπόωθησης» σαν να άμυνόταν έναντίον τους το συνείδητο έγώ.

Πώς να εισδύσει λοιπόν σ' αυτό το άσυνείδητο, πώς να κατέβει σ' αυτό μυστηριώδες σπύλαιο που πρέπει να κρύβει πολύ σοβαρά μυστικά, αφού ένας σοβαρός δράκοντας — ή λογοκρισία — τα έμποδίζει να βγούν έξω; Νέο χαρακτηριστικό της ιδιοφυΐας του Φρόυντ. Να χρησιμοποιήσουμε το όνειρο: «το όνειρο είναι ή βασίλικη γραμμή που ώδηγεί στο υποσυνείδητο».

Άλλά στο όνειρο ή λογοκρισία άγρυπνεί άκόμη και το υποσυνείδητο άποδεσμευμένο δεν παρουσιάζεται παρά μεταμορφωμένο με προσοχή, πράγμα που του έπιτρέπει να περάσει το κατώφλι της συνείδησης χωρίς να το άναγνωρίσει για άνεπιθύμητο ή λογοκρισία. Και ο Φρόυντ άρχισε να «έρμηνεύει» τα όνειρα για ν' αποκαλύψει τί κρύβεται κάτω απ' αυτή την μεταμόρφωση. Αυτή ή ανάλυση των όνειρων τον ώδηγησε σε άνακαλύψεις που προκάλεσαν αίσθηση.

Το άσυνείδητο δεν είναι μόνον το κατάγωμό ενός όρισμένου άριθμού άναμνήσεων «άπόωθημένων» από το έγώ, που έχουν έξορισθεί εκεί όπως στα ύπνογια ένός μουσείου. Είναι, αντίθετα, μία έστία έπιθυμιών και κλίσεων ζωικών που βρίσκονται συνεχώς υπό πίεση και ύπνουνται σε διαρκείς συγκρούσεις με τις δυνάμεις που θέλουν να τις συγκρατήσουν. Και ή παρατήρηση ώδήγησε τον Φρόυντ να έξακριβώσει ότι οι σεξουαλικές τάσεις κατείναν μία πρωταρχική θέση, δίπλα σε πολλές άλλες πολύ κακές τάσεις και κλίσεις που άποτελούν τον προτόγονο και κοινό γυμνό όλων των ανθρώπων και στις όποιες βυθίζονται οι ρίζες κάθε μίας από τις προσωπικότητές τους. Θυμού-

μεθα τὸ σκάνδαλο ποὺ προκαλέσαν πρὸ 25 ἐτῶν τέτοιες ἀντιλήψεις. Πῶς, ἀπὸ τὴν ἡλικία του τὴν πρὶν τρωφερή, καθέννας ἀπὸ μᾶς θὰ ἦταν στὴν ἐσωτερικὴ του δικαιοδοσία, αἰμομικτὴς καὶ πατροκτόνος, μοχθηρὸς καὶ ἀφροδισιακὸς, προικισμένος μὲ τὰ χειρότερα ἔνστικτα! Ὡστόσο τί ἀθώωτο ὑπάρχει ἀπὸ τὸ παιδί ποὺ γεννιέται. Πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ὅταν ὁ Ζὰν Ζὰκ διεκέρυε, ἀντίθετα, ὅτι «τὸ παιδί γεννιέται καλὸ» εἶχε προκαλέσει μιὰ θύελλα ὄχι λιγότερο βίαιη. Καὶ ὁ ἐκ γενετῆς ἀμαρτωλὸς; Ἀσφαλῶς ἡ κοινὴ γνώμη εἶναι δύσκολο νὰ ικανοποιηθεῖ. Ἄν ἀφαιρέσουμε αὐτὴ τὴ διαφωνία στὸ σημείο τοῦ ξεκινήματος, ὑπάρχει μιὰ ὁρισμένη συμφωνία ἀκόφρων μεταξὺ τοῦ Ρουσσώ καὶ τοῦ Φρόντ σχετικά μὲ τὸν τρόπο ποὺ χρησιμοποιοῦν τὴν ἀγωγή. Αὐτὸς ἔχει πολὺ μεγάλη ἐπιρροή στὸ μέλλον τοῦ ατόμου. Ἀλλὰ πρέπει πρῶτα ἀπ' ὅλα ἡ ἀγωγή νὰ ἐπαρτυπῇ ὥστε ὁρισμένες ἀδεξιότητες τῶν ἐνηλίκων ποὺ εἶναι γύρω στὸ παιδί νὰ μὴν ταράζουν τὴν αὐτόματη ἐξέλιξη τῶν τάσεων—ποὺ σὲ κανονικὲς περιστάσεις θὰ γίνεαι φυσιολογικά—δηλαδή ὅτι σύμφωνα μὲ τὸν Βιεννέζο καθηγητὴ, ὅλη αὐτὴ ἡ παιδικὴ διαστροφή θὰ καταπνίγῃ κανονικά ἢ θὰ μετατραπῇ παίρνοντας διάφορες μορφές (τέχνη, θρησκεία, φιλανθρωπία, ἐπιστήμη κλπ.) σύμφωνα μὲ τὸ ἥθικὸ καὶ κοινωνικὸ ἐπίπεδο τοῦ πολιτισμοῦ μᾶς. Μὲ τὸ ὅλα ἐκφυλίζονται στὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου» ὁ Ζὰν Ζὰκ δὲν εἶχε προαισθανθεῖ αὐτὰ τὰ «ψυχικά τραύματα» ποὺ ἐπειβαίνονται στὰ πρῶτα χρόνια ἐνδὸς ατόμου κινδυνεύουν νὰ στρεβλώσουν τὴν κανονικὴ τροχιά τῶν μεταμορφώσεων τῆς συναισθηματικῆς ἐξέλιξής του καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσουν σὲς χειρότερες καταστροφές.

Εἶναι ἀδύνατο νὰ συνοψίσουμε ἐδῶ τὸ γιγαντιαῖο ἔργο τοῦ Φρόντ, νὰ δείξουμε ὅλους τοὺς μακρυνοὺς ὀρίζοντες ποὺ ἀνεκάλυψε. Ἄς θυμόμαστε μόνο ὅτι εἴπαιτα ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἰσχυρογνώμονες διαμάχες, οἱ ιδέες του κατέληξαν νὰ χαράξουν ἓνα ὁδρόμιο. Κατάλαβαν πόσο γόνιμες ἦσαν. Ἀντικαθιστώντας ὁ Φρόντ τὸν ἄνθρωπο, ποὺ ἡ κλασικὴ ψυχολογία τὸν θεωροῦσε ὡς διηγεῖται διευδυνώμενο ἀπὸ τὴ λογικὴ, μὲ ἓνα πλάσμα ἀχόρταγο ἀπὸ μύθους, ἀπὸ φαντασία, ποὺ παίζει

συνεχῶς κωμωδία στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, μὲ ποιά νέα φῶτα δὲν ἐφώτιζε τὸ ἐσωτερικὸ δράμα ποὺ παίζεται μέσα μᾶς! Δὲν εἶναι ἐπίσης ἐκπληκτικὸ τὸ ὅτι μεταξὺ τῶν πρώτων ποὺ δέχθηκαν τὶς ιδέες του μὲ θέρη βρῖσκονται οἱ μυθιστοριογράφοι ὅπως ὁ Μπουρζέ, ὁ Ζαλόυ καὶ ὁ Τράζ; Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ μᾶς φαίνεται, κατὰ τὸν Φρόντ, ὡς ἓνα θέατρο, μὲ τὴ σκηνὴ τοῦ φωτισμένη ἀπὸ τὰ φῶτα τῆς ράμπας μὲ τὸ ψέμμα τῶν ψεύτικων διακοσμῆσεων, μὲ τὶς καταπακτές του, τὶς ἐπενδύσεις του, τὶς ἐπαγγελματικὲς μικροπονηρίες του, τὰ σκοτεινὰ παρασκήνια τοῦ ὅπου ἐτοιμάζεται ἡ πράξη καὶ μὲ τὸν ὑποβόλεα του ποὺ παραφυλάει ἀπὸ κάτω καὶ εἶναι διαρκῶς σὲ δράσει καὶ ποὺ προσπαθεῖ νὰ μὴν ἀκουσθεῖ... παραξενεύονται ποὺ δὲν ἐνδιαφέρθηκαν περισσότερο οἱ δραματογράφοι γιὰ τὶς πηγὲς ποὺ τοὺς προσέφερε ἡ ψυχανάλυση. Μόνον ὁ κ. Λένορμαν ἐπωφελήθηκε τῆς εὐκαιρίας, καὶ θυμοῦνται τὸ ψυχαναλυτικὸ του κομμάτι, «ὁ ὄνειρογράφος» ποὺ παύθηκε στὴ Γενεύη τὸ 1922 ἀπὸ τὴ Μαρία Κάλλφ καὶ τὸν Πιτόεφ.

Αὐτὴ τὴ δίψα τῶν μυθευμάτων ὁ ἄνθρωπος τὴ χρωστᾷ στὸ παιδί ποὺ ἐπιτεῖ πάντοτε μέσα του. Ὁ Φλουρνούα πρὶν ἀπὸ τὸν Φρόντ εἶχε ἤδη ὑποθέσει ὅτι οἱ φαντασιοληξίες τῶν μέντιου καὶ γενικά οἱ φαντασίες τοῦ ὑποσυνειδήτου ριζώνουν στὰ παιδικὰ στρώματα τῆς προσωπικότητος. Ἰδέα μεγαλοφυΐας, γιατί ἐπέτρεψε νὰ πλησιάσουν μεταξὺ τους, ἐπειδὴ ἔχουν τὸν ἴδιο αὐτὸ παρανομαστή, τὴν παιδομορφία, φαινόμενα τόσο διαφορετικὰ ἀπὸ πρῶτὴ ἀποψη ὅπως τὰ ὄνειρα, ἡ νοοτροπία τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, ἡ νοοτροπία τοῦ πρωτογόνου, οἱ δημιουργίες τοῦ καλλιτέχνη, τὰ παραληρήματα τῶν ψυχοπαθῶν. Μαντεύει κανεὶς πόσο μεγάλα διδάγματα εἶναι οἱ τέτοιες προσεγγίσεις.

Ὁ Φρόντ ἀξίζει τὴν εὐγνωμοσύνη ὅλων γιατί ἤξερε νὰ δεῖ τὸν ἄνθρωπο μὲ καινούργια μάτια γιατί ἀπεκάλυψε τὰ κρυμμένα ἐλαττήρια ποὺ τὸν κάνουν νὰ ἐνεργεῖ, μὲ μιὰ λέξη τοῦ ἔμαθε νὰ γνωρίσει καλύτερα τὸν ἑαυτό του.

(Μετάφ. Χ.Π.) Ε' CLAPLREDE

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΑΚΚΑ Δημ.λου · Λογοτέχνη

«100 ΕΚΔΕΚΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ»

Υπεύθυνη ἐκλογή ἀπὸ τὴν Παγκόσμιο καὶ Ἑλληνικὴ Μυθολογία.

ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΑ γιὰ κάθε σχολικὴ βιβλιοθήκη

Ἡ διάταξή των εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν

Ἑνιαία Συγκεντρωτικὴ Διδακταλία

Τιμῶνται Δραχ. 30

Ἀποστέλλονται διὰ μέσου τοῦ «ΝΕΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ»

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Τοῦ HENRI PIERRON

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Ὅταν ἀντιμετωπίζει κανεὶς τὴ διανοητικὴ ἀνάπτυξη δὲν μπορεῖ νὰ ξεχάσει ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀλληλένδετη μὲ τὴν ὁργανικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ ἐγκέφαλος, κατὰ τὴν ὥρα τῆς γέννησης, εἴπαιτα ἀπὸ ἑννέα μηνῶν ἐμβρυακὴ ἐξέλιξη, φθάνει κατὰ μέσον ὅρον τὸ βάρος τῶν 350 γραμμαρίων. Ἐπειτα ἀπὸ ἑξ μηνῶν ἐξωτερικῆς ζωῆς ἡ ἀνάπτυξη ποὺ ἐπιτυγχάνεται, παρουσιάζει ἓνα βάρος σχεδὸν διπλάσιο (630 γραμμάρια). Χρειάζεται ἀκόμη 18 μῆνες γιὰ νὰ τριπλασιασθεῖ (942 γραμ.) καὶ πρέπει νὰ προστεθοῦν ἄλλα δύο χρόνια γιὰ νὰ φθάσει στὸ τετραπλάσιο (1.302 γραμ.) καὶ φθάνει στὸ ἀνώτατο ὅριο σὲ ἡλικία 20 περίπου ἐτῶν (κατὰ μέσον ὅρον 1375 γρ.).

Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξη βρίσκεται σὲ στενὴ σχέση μὲ τὴν ὁργανικὴ ἀνάπτυξη καὶ τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ὅταν ὁ ὁργανισμὸς παρουσιάζεται σὲ ἓνα σύνολο, μπορεῖ νὰ διερωτηθῇ κανεὶς ἂν ὑπάρχει ἀναλογία μεταξὺ τῆς φυσικῆς ἀνάπτυξης καὶ τῆς διανοητικῆς, ἐστὶ ὥστε νὰ εἶναι ἀρκετὸ νὰ παρακολοθεῖται κανεὶς τὴν πρώτη μὲ τὰ κριτήρια τῆς ποῦ ἀναφέρονται στὸ βάρος, τὸ ὕψος κλπ. γιὰ νὰ γνωρίσει ἀπὸ αὐτὴ τὴ δεύτερη.

Στὴν πραγματικότητα δὲν συμβαίνει ἐστὶ καὶ παρατηρεῖ κανεὶς στὸ γενικὸ ἐπίπεδο σημαντικὲς ἀναλογίες μεταξὺ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς διανοητικῆς ἀνάπτυξης.

Βελισκόμε π.χ. σὲ μιὰ τελευταία μελέτη τοῦ Abernethy (Ἑφημερίδα παιδαγωγικῆς ψυχολογίας τοῦ Νοεμβρίου 1925) ὅτι ἐπὶ 19 παιδιῶν φυσιολογικὰ καθυστερημένων, τρία μόνον εἶναι καθυστερημένα καὶ ἀπὸ διανοητικὴ ἀποψη καὶ 15 εἶναι κανονικά, ἓνα μάλιστα εἶναι πρὸς προχωρημένο ἀπὸ τὰ κανονικά. Σὲ 19 παιδιά ποὺ ἔχουν πρόωγη σωματικὴ ἀνάπτυξη 11 ἔχουν ἐπίσης πρόωγη διανοητικὴ ἀνάπτυξη, ἀλλὰ 8 εἶναι κανονικά καὶ 2 ἐμφανῶς καθυστερημένα.

Τὰ ἀποτελέσματα παλαιότερων παρατηρήσεων τοῦ Μπινέ παρουσιάζουν ἀνέλεγχες διαπιστώσεις. Μόνον σὲ ἓνα τρίτον τῶν περιπτώσεων ὁ παραλληλισμὸς εἶναι τέλει μεταξὺ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως.

Παραθέτουμε τοὺς ἀριθμοὺς:

Φυσικὴ ἀνάπτυξη.	Διανοητικὴ.
Πρόωγη. κανονικὴ. καθυστερ.	
Πρόωγη 33 ο/ο	46 ο/ο 21 ο/ο
Κανονικὴ 35 ο/ο	33 ο/ο 32 ο/ο
Καθυστερημ. 22 ο/ο	39 ο/ο 39 ο/ο

Οἱ σημαντικὲς ἀναλογίες εἶναι λιγότερο συχνῆς ἀπὸ τὶς ἀναλογίες. (Στὸ ἓνα

πέμπτο τῶν περιπτώσεων ἡ πρόωγη ἀνάπτυξη τῆς μῖας πλευρᾶς, συμπίπτει μὲ τὴν καθυστερήσιν τῆς ἄλλης. Ὑπάρχει μιὰ ὁρισμένη συγγένεια μεταξὺ τῶν δύο ἀναπτύξεων. Δὲν ὑπάρχει ταυτότητα. Προσδιορίζουν αὐτὴ τὴ συγγένεια ἀπὸ ἐνδείξεις τῶν συσχετισμῶν ποὺ εἶναι πάντοτε θετικῆς, ὅταν παραβάλλουν τὸν ἀριθμὸ τῶν δοντιῶν ἢ τὴν κατάστασιν τῶν ὀστέων τοῦ σκελετοῦ (σύμφωνο μὲ ἀκτινογραφίες) μὲ τὸ διανοητικὸ ἐπίπεδο.

Ἀλλὰ στὴν ἴδια τὴ φυσικὴ ἀνάπτυξη, ὅλα τὰ ὅργανα, ὅλα τὰ συστήματα δὲν πραγματοποιοῦν τὴν ἐξέλιξή τους ἀκριβῶς μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ.

Ὅλα, ὅπως ὁ ἐγκέφαλος, τὸ σύστημα τῶν ὀστέων, τὸ ἀναπνευστικὸ σύστημα ἢ τὰ γεννητικὰ ὅργανα, ἔχουν ὁρισμένη ἀνεξαρτησία.

Καὶ ἡ μελέτη τῆς μορφογένεσης, ἐξετάζοντας τοὺς πολυπλοκοὺς παράγοντες τῆς ἀνάπτυξης ἐπιτρέπει νὰ διακρίνουμε τὶς πραγματικὲς αἰτίες αὐτῶν τῶν μεταβολῶν.

Ἡ ἀνάπτυξη εἶναι λειτουργία κληρονομικῶν ρυθμιστικῶν στοιχείων (ποὺ ἐμφανίζονται μὲ τὴ μορφή π. χ. κληρονομικότητας τοῦ ἀναστήματος) ὁρμονικῶν παραγόντων (ἀδενικῶν ἔσω ἐκκρίσεων) καὶ τέλος χημικῶν οὐσιῶν ποὺ μᾶς προμηθεύει ἡ διατροφή.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τελευταία κατηγορία τῶν παραγόντων τῆς ἀνάπτυξης, ὑπάρχει τρόπος νὰ διακρίνουμε τὸ καθαρὰ ποσοτικὸ στοιχείο (μιὰ τροφικὴ ἀνεπάρκεια ποὺ καθυστερεῖ τὸ γενικὸ ρυθμὸ τῆς ἀνάπτυξης) καὶ τὸ ποιοτικὸ στοιχείο: ὁρισμένες χημικὲς οὐσίες εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὴ σύστασιν τῶν ὀστέων καὶ παρατηρήσαν διάφορες μορφὲς ραχίτισμοῦ ποὺ ὀφείλονται στὴν ἔλλειψη τοῦ ἐνδὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἀμινοξέος καὶ ὁρισμένων ποσότητος μεταλλικῶν ἀλάτων (ἀναγκαῖων, ἀλλὰ γενικά σὲ ἀπειροελάχιστες ποσότητες) καὶ τέλος οὐσιῶν ποὺ ὀνομάζονται βιταμίνες (καὶ ἀπὸ τὶς ὁποῖες πολλὰς μποροῦν ν' ἀντικατασταθοῦν μὲ ἀκτινοβολία ὑπεριώδων ἀκτίνων τοῦ ὁργανισμοῦ ἢ μόνον μὲ τὶς τροφές του).

Ἐπειδὴ ἡ χημικὴ σύνθεσις τῶν διαφόρων ὀργάνων δὲν εἶναι πανομοιότυπη, μιὰ μερικὴ τροφικὴ ἀνεπάρκεια, μπορεῖ νὰ προκαλέσει μιὰ περιορισμένη καθυστέρηση τῆς ἀνάπτυξης. Ὅπως ἡ ἑλλειψη ἀσβεστοῦχων ἀλάτων ἐμποδίζει τὴν ἀνάπτυξη τοῦ σκελετοῦ καὶ κάνει εὐθραστονὰ τὰ ὀστά, ἐστὶ καὶ τὸ νευρικὸ σύστημα καὶ ὁ ἐγκέφαλος ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὴν τροφικὴν πείνι σὲ οὐσὶες ὁποῖες εἶναι τὸ φασφῶρο καὶ ὁρισμένες βιταμίνες.

Ἐκτὸς τοῦ ρόλου τῶν τροφικῶν παρα

ΠΡΟΤΥΠΑ Σ' ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Του AD. FERRIERE

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Παράδοξο της εποχής μας! Η πρόοδος και η επαναστροφή συγκροούνται περισσότερο από κάθε άλλη φορά. Τον άνθρωπο του μυθικού παραδείσου, που ήταν ένα με τη φύση, διαδέχθηκε ο άνθρωπος της Πνευματικής καλλιέργειας με τη γνώση του Καλού και του Κακού. Άλλα το δένδρο της επιστήμης είχε κορυμμένους καρπούς. Έγινε λοιπόν τον ΧΙΧ αιώνα η θαυματουργή εξέδραση της Μηχανικής. Η μηχανή έγινε η θεά της ημέρας. Ο άνθρωπος, απειλούσε να μην εμφανίζεται πια παρά μόνον σαν ανθρωπίνο υλικό, εξάρτημα ή σκλάβος της μηχανής. Όλα όμως, (για όρισμένους σοφούς υλιστές) ή σκέψη δεν είναι παρά μια έκκριση του εγκεφάλου και η συνείδηση του εαυτού μας, ένα «επιφαινόμενο» άμελητα ποσότητα άχρηστη τελώς στο μεγάλο παιχνίδι του Σύμπαντος. Άχρηστο, ίσως ακόμη και λίγο ενοχλητικό και—γιατί όχι;—ολέθριο. Ξανακαλύψαν την ψυχή. Μερικοί, εφοδιασμένοι με ένα φως, κατέβηκαν στα έγκατα της. Χρειάσταν κάποιο θάρος. Όπως τα παραμύθια του Μεσαίωνα ήταν γεμάτα με τέρατα (έτσι και η ψυχή ήταν γεμάτη με τέρατα Σ.Μ.). Ο Σιγισμούνδος Φρόνιτ, προσπάθησε να τα εξορκίσει. Ο Άλφρενδος Άντελερ θέλησε να απαλλάξει από τα συμπλέγματα κατωτέρω όντητας που την περιέφριγγαν, τη θέληση της δύναμης, την ίδια αυτή θεά που έχωσε τα νύχια της στο λαιμό του Νίτσε και έπνιξε τη φωνή του. Στη Ζυρίχη, ο Δό-

κτωρ Γιούγκ, εδμήκε μέσα στα ίδια έγκατα της συνείδησης άνεκτήμητους θησαυρούς.

Έτσι ανακαλύφθηκε και πάλι η αξία της παιδικής ηλικίας. Η ζωτική παρόρμηση της φύσεως φάνηκε εκεί σαν δύναμη πνευματικής ζωής. Το ίδιο φάνηκε και το βαθύ ένστικτο. Το βαθύ ένστικτο σαν τη γήινη ρίζα της εναέριας λογικής. Και όπως το άνθος ανοίγει στον ήλιο, έτσι η λογική του ανθρώπου ανοίγεται, στην τάξη του Σύμπαντος, στις Αρμονίες του κόσμου τις οποίες είχε διαβλέψει ο Παρακέλσιος.

Άς δούμε λοιπόν: Από την ανοικτή πόρτα, της πλευράς των ένστικτων, τα τέρατα ξεφεύνουν. Και έγινε στον πλανήτη μας μια αποδόμηση—όπως ποτέ έως τώρα—πρωτόγονης παραφροσύνης: έγωκεντρισμού, βαρβαρότητας, βιαιότητας. Οι τάξεις εξηγούνται έναντι των τάξεων, τα έθνη έναντι των έθνων, οι φυλές έναντι των φυλών.

Ένα χάος καταχθόνιο καλύπτει τις άρμονίες του κόσμου.

Για πάντα; Όχι. Ο αιώνας ρυθμός, παρακολουθείται υπό έχεμύδιαν.

Αυτό που ήταν χαμηλά, είναι ψηλά. Η αλήθεια, η ωμορφιά, η δικαιοσύνη είναι χαμηλά. Αυτό θα επικρατήσει μια νέα εποχή, με την ανατολή του ήλιου.

Από μās εξαρτάται να μην απελπισόμαστε με τη σημερινή νύχτα. Από μās εξαρτάται να ετοιμάσουμε τους δρόμους της νέας αύγης.

Από μās! Θα είναι στα μέτρα που

πτύξη. Οι διαταραχές της ενδοκρινικής ισορροπίας, είναι ως επί το πλείστον οι άφορμες που προκαλούν το γιγαντισμό ή το νανισμό.

Άλλα υπάρχει ακόμη η ανάπτυξη ώριμων όργάνων, ώριμων μηχανισμών που βρίσκεται μονομερώς υπό τον έλεγχο του ένος ή του άλλου αδένος, έτσι ώστε πολλές μορφές αδενικής ανισορροπίας δημιουργούν δυσαρμονίες ώριμών μερών.

Μία βλάβη της υποφύσεως παρουσιάζει μια υπερβολική ανάπτυξη των δοτών των άκρων, έτσι ώστε τα χέρια και τα πόδια γίνονται πελώρια (άκρομεγαλία) ενώ η έλλειψη του θύμου προκαλεί μια γενική ανεπάρκεια στην ανάπτυξη των δοτών. Και η πρόωγη ανάπτυξη των γεννητικών όργάνων ενός νεαρού άρσενικού θηλαστικού, προκαλεί την επιμύκηση των μελών του.

(Συνεχίζεται)

ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Του κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΖΗΣΗ, μετεκπ. Διλου

Μία διδασκαλία οίσιςδήποτε σχεδόν μαθήματος δεν μπορεί να βοηθή—μα ούτε και είναι—αποδοτική, όταν στηρίζεται αποκλειστικώς και μόνο στον προφορικό λόγο του δασκάλου, αδιάφορο αν παίρνει αυτός την προσεκτική διηγηματική μορφή ή την καθώς πρέπει περιγραφική τοιαύτη ή οποιαδήποτε άλλη μορφή. Μα έκτός που η διδασκαλία δεν θα είναι αποδοτική, θα είναι αντίθετη με την σύγχρονη ψυχολογία και την παιδαγωγική, θα είναι δηλαδή αντιψυχολογική και αντιπαιδαγωγική και κατά συνέπεια αντιπαιδική, αποκρουστική, ψεύτικη, αφύσικη.

Απαραίτητος, μα και κεφαλαιώδους σημασίας, παράγων καλής διδασκαλίας είναι η ΕΠΟΠΤΕΙΑ. Το σύγχρονο μάλλινα σχολείο την θεωρεί την Έποπτεία ως θεμελιώδη αρχή—και στην πραγματικότητα είναι θεμελιώδης αρχή η έποπτεία πάνω στη διδασκαλία. Οι νέοι μας παιδαγωγοί θέλουν όχι την «σχετική» έποπτεία, αλλά την «απόλυτη». Με άλλα λόγια ζητούν όλα τα μαθήματα, ως και αυτή η Γυμναστική ακόμη, να διδάσκονται έποπτικώς.

Στη μικρή μας και περιορισμένη απ' το χώρο μελέτη μας θα ασχοληθούμε κυρίως με τα έποπτικά μέσα, που μπορούμε να έχουμε στο σχολείο μας. Το θέμα της έποπτείας και από ψυχολογικής και

από παιδαγωγικής πλευράς είναι τόσο άπέραντο και πλούσιο, που για να περιληφθεί σε ένα παιδαγωγικό περιοδικό θέλει όλες τις σελίδες ενός τεύχους. Γι' αυτό και μείς θα καταπιστούμε ιδίως με το πρακτικό μέρος του θέματος και θα προτείνουμε το εφάρμοσιμο κομμάτι για τα σχολεία μας. Πρωτίστως όμως θα πούμε δυο λόγια για την έποπτεία.

Όταν λέμε έποπτεία δεν θα πρέπει να παίρνουμε μονάχα το νόημα της λέξεως αυτής, που βγαίνει από το έτυμολογικό μέρος. (Η λέξη έποπτεία παράγεται από το ρήμα όραω-ω). Αν πάρουμε μονάχα αυτό το νόημα θα είμεθα έξω από την ψυχολογική και παιδαγωγική έρμηνεία του όρου έποπτεία. Αν πένσουμε σε ένα τέτοιο σφάλμα δεν μπορούμε να πούμε, πώς θα διδάξουμε έποπτικά. Με άλλα λόγια δεν είναι έποπτική διδασκαλία, όταν π.χ. κατά τη διδασκαλία του νίτρου δείξουμε απλώς στους μαθητάς μας μονάχα λίγο νίτρο.

Για να εκπληρώσουμε πραγματικά την αρχή της έποπτείας πρέπει, αυτό που διδάσκουμε α) να το ίδούν οι μαθητάς μας, γιατί έτσι θα πάρουν την όπτική παράσταση, β) να το πιάσουν, για να ικανοποιηθεί η άφή τους, γ) να γευτούν—έταν είναι δυνατόν—για να πάρουν και την γευστική παράσταση, δ) να το μυρίσουν—έταν μπορεί

θα τους ετοιμάσουμε στα κατάβαθα των ψυχών. Η νεολαία είναι, όπως υπήρξε πάντοτε—δημοσιονόμος νέας έλπίδας.

Όσο βαρύτερο είναι το παρόν, τόσο η ανανεωτική δύναμη θα μπορούσε να κάνει θαύματα. Άλλα έμεις πρέπει να διασώσουμε σ' αυτή, τη δύναμη του Πνεύματος. Αυτό είναι το πρώτο μας καθήκον.

Η εκπαίδευση, υπήρξε πάντοτε—και είναι ακόμη—δημιουργία των καιρών και των ιδεολογιών που βασιλεύουν. Δημιουργία του άμεσου περιβάλλοντος και του βαθμού της εξέλιξης των ανθρώπινων γνώσεων. Δημιουργία επίσης του ιδανικού που είναι ικανός ν' αντιληφθεί ο άνθρωπος της μιάς ή της άλλης εποχής.

Επ'ι των ημερών μας, φαίνεται ότι διεκδικούν την επικράτησή τους στον κόσμο δυο αντίθετες ιδεολογίες. Δεν πρέπει να φθάνουμε στα άκρα. Τη μεγάλη αυστηρότητα διαδέχθηκε μεγάλη έλευθερία.

Μεγάλη έλευθερία χθές, δόθηκε σε μεγάλο αυταρχισμό σήμερα.

Προσκόλληση στις παραδόσεις, σχετική αναρχία, ολοκληρωτισμός: απλές φάσεις στη ροή του ρυθμού της ιστορίας. Το ιδανικό των περασμένων αιώνων, ήταν πολύ μακριά από την πραγματικότητα. Η ισορροπία του μέλλοντος—το επισπεύδουν τώρα—θα έδρευε σε ένα ρεαλιστικό ιδεαλισμό ή αν προτιμάτε, σε ένα ρεαλισμό προσανατολισμένο προς ένα ιδέωδες όσο μακρως και αν έχουν τα στάδια που πρέπει ν' ακολουθήσει από εδώ έως εκεί. Το ιδανικό που έχει αποσπασθεί από την πραγματικότητα μας άφινει σε μια σύγχυση. Το ιδανικό που είναι συνδεδεμένο με την πραγματικότητα με τη λογική των θεωρημάτων και με τη δύναμη των πραγματοποιήσεων. Αυτή είναι η επίδοξη: Η Νέα Άγωγή βασισμένη στην επιστήμη και στις συγκεκριμένες πραγματοποιήσεις, αυτή είναι που θα επιτρέψει σε μās, τους ανθρώπους του εικοστού αιώνα, να προσανατολιστούμε στη «Νέα Έποχή». Post tenebras lux.

(συνεχίζεται)

γόντων που προκαλούν καθυστέρηση στην ανάπτυξη, πιδος σημαντικός είναι ο ρόλος των έσωτερικών ρυθμιστών, δηλαδή των ορσίων αυτών που εκκρίνονται από ώρισμένους αδένες και διαβιβάζονται στην κυκλοφορία.

Οι αδένες αυτοί που λέγονται ενδοκρινείς, συμπληρώνουν την ανάπτυξή τους κατά το διάστημα της έμβρυακής ζωής.

Αυτές οι ορσίες λέγονται «ορμόνες» σύμφωνα με την έκφραση του Gley, που με τις έντατικές εργασίες του, καθώς και των μαθητών του μās έκανε γνωστό το μηχανισμό τους.

Οι ορμόνες μπορούν να είναι διεγερτικές ή περιοριστικές για την ανάπτυξη και αν η ισορροπία των δυο ανταγωνισμένων εκκρίσεων κλονισθεί από υπερβολική εκκρίση ή από βλάβη της μιάς ή της άλλης, θα υπάρξει ανεπάρκεια ή υπερβολική ανά-

να γίνη αυτό—για να αποκτήσουν και την οσφραντική λεγόμενη παράσταση, ε) να φάγουν κιόλας—έτσι είναι κάτι, που τρώγεται π.χ. καρπός από φρούνα κτλ. δ) αν το διδασκόμενον παράγει κρότον θα πρέπει να ακούσουν και τον κρότον. Γενικά πρέπει να φροντίσουμε, όπως το διδασκόμενον υλικόν εισέλθω εις την συνείδησή μας με όλες—αν είναι δυνατόν—τις αισθήσεις. Τότε μπορούμε να πούμε, πως η διδασκαλία εκπληρωθεί την αρχή της εποπτείας. Άλλωστε και η περιφημη ρήση nihil est in intellectu, quo non prius fuit in sensu αυτό μάς διδάσκει και αυτό θέλει.

Δεν είναι όμως και τόσο εύκολη η εκπλήρωση της αρχής της εποπτείας. Μα πρώτα απ' όλα πρέπει ο δάσκαλος να πιστέψει απόλυτα στην μεγάλη αξία της εποπτείας. Μονάχα όταν πιστέψει θα μπορέσει να βρή και τις λύσεις, που ταιριάζουν. Έτσι π.χ. για να διδάξει εποπτικά δεν θα περιορίζεται τη διδασκαλία μονάχα ανάμεσα στους τέσσερες τοίχους του σχολείου, παρά θα κάνει εύρεση χρήση και της υπαίθριας διδασκαλίας. Παράλληλα θα φροντίσει να έχει το σχολείο του και τον σχολικόν κήπο και εκεί μέσα θα καλλιεργούνται από τα ίδια τα παιδιά όλα τα φυτά, που προκύβουν στην περιοχή αυτή. Επίσης θα τρέφουν τα παιδιά και διάφορα ζώα και πτηνά—πρό παντός από αυτά, που δεν δέλουν πολυέσθη συντήρηση και διατροφή, όπως π.χ. κουνέλια, κόττες, μελίτσια, μεταξοσκώληκα κτλ. Επίσης θα φροντίσει να γίνονται επισκέψεις σε εργοστάσια, λιμάνια, υδραγωγεία, σιδηροδρόμους κτλ. όταν η φύση του μαθήματος απαιτεί τούτο.

Για μια καθώς πρέπει εποπτική διδασκαλία θα μας χρειασθούν και σχετικά εποπτικά μέσα, που πρέπει να τα έχουμε στο σχολείο. Και όταν λέμε για εποπτικά μέσα δεν εννοούμε τον πίνακα με το σπόγγο και την κιμωλία μονάχα ή την έδρα, το θρανίο και την καρτέλα με τη θερμάστρα. Αυτό είναι ληψή αντίληψη—αν επιτρέπεται η φράση—της έννοιας των Έποπτικών μέσων. Είναι πάντως πικρή αλήθεια, πως τα περισσότερα σχολεία μας στερούνται Έποπτικών μέσων, γιατί δεν υπάρχει η οικονομική δυνατότητα, που να επιτρέψει την προμήθεια Έποπτικών μέσων.

Πρός θεραπείαν κυρίως αυτής της ελλείψεως γράφεται και η μελέτη μας αυτή. Είναι αλήθεια, πως η βιομηχανία κατασκευής Έποπτικών μέσων στα τελευταία χρόνια εργάστηκε στα σοβαρά με το ζήλημα αυτό και μας παρουσίασε υπέροχα Έποπτικά μέσα, εφάμιλλα των Ευρωπαϊκών και καπου—καπου και ανώτερα. Όσα βέβαια σχολεία έχουν χρήματα μπορούν σιγά—σιγά να προμηθευθούν Έποπτικά

μέσα από το ελεύθερο εμπόριο. Τα άλλα όμως σχολεία, «τα φτωχά», που είναι και τα περισσότερα, πως θα λύσουν το πρόβλημα αυτό; Μήπως θα πρέπει να σταυρώσουμε να χέρια μας και να τηρήσουμε μοιρολατρική στάση; Ασφαλώς όχι. Έδώ το πρόβλημα θα λυθώ από τον ίδιο το δάσκαλο με τη βοήθεια των μαθητών του. Θα φτιάξει τις συλλογές εποπτικών μέσων χωρίς χρήματα. Η δουλειά μας αυτή θα διαρκέσει 2-3 χρόνια και έτσι θα αποκτήσουμε σιγά—σιγά υπέροχες και ζηλευτές συλλογές Έποπτικών μέσων. Τέτοιες συλλογές θα κάνουμε για όλα σχεδόν τα μαθήματα και ιδιαίτερα για τη Φυσική Ιστορία, Χημεία, Φυσική Πειραματική, Ιστορία, Ορθοπεδική, Αριθμητική, Γεωγραφία και Γεωμετρία.

Αίτια παραδείγματα μιας τέτοιας εργασίας θα κάνουν το θέμα μας πιο κατανοητό. Στο μάθημα π.χ. της Γεωμετρίας οι μαθητές μας θα φτιάξουν με διάφορα υλικά (ξύλο, χαρτόνι, πηλό κ.τ.λ.) όλα τα Γεωμετρικά σώματα (κύβος, κύλινδρος, κώνος, κόλυβος κώνος, σφαίρα κ.τ.λ.). Επίσης στη Φυσική Πειραματική τα παιδιά μπορούν να φτιάξουν πάρα πολλά Έποπτικά μέσα π.χ. το βαροόμετρο, τη ζυγαριά, την παγία και ελεύθερα τροχαλία, το πολύσπαστο, το δίσκο του Νεύτωνα κ.τ.λ. Έδώ χρειάζεται προσοχή για να έχουμε απόλυτους τέλει Έποπτικά μέσα, για αυτό ως μη βιάζουμε τους μαθητές μας και ως τους βοηθούμε λιγάκι, όπου χρειάζεται. Καλό θα είναι τα υλικά, που θα μας χρειασθούν για αυτή τη δουλειά να υπάρχουν στο σχολείο και να μη τρέχουν οι μαθητές μας δεξιά—αριστερά στους δρόμους για να βρουν, ότι τους χρειάζεται. Επίσης στο μάθημα της Χημείας θα μαζέψουν τα παιδιά μας διάφορες χημικές ουσίες και θα τις βάλουν σε μικρά μπουκάλια. Μπορούν να βρουν—χωρίς να αγοράσουν—λίγο πετρέλαιο, πίσσα, βενζίνη, πυρίτιδα, θειάφι, γλυκερίνη, βαζελίνη κ.τ.λ. Το ίδιο θα γίνη και για τα άλλα μαθήματα.

Εκτός από τα παραπάνω θα κάνουμε και συλλογές από Εικόνες. Τις εικόνες θα τις βρή ο δάσκαλος και οι μαθητές του στις διάφορες εφημερίδες, στα περιοδικά και στα βιβλία και άλλοι. Εύτοχως, που όλες οι εφημερίδες πάντοτε έχουν εξαιρετικές τέτοιες εικόνες, που μας χρειάζονται. Τις εικόνες αυτές θα τις κόβουν οι μαθητές μας προσεκτικά και θα τις κολλούν πάνω σε ένα χαρτόνι για να μην καταστρέφονται. Ύστερα θα ταξινομούνται ανάλογα με το μάθημα, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν.

Αυτές οι συλλογές πρέπει να μην είναι προσωρινές παρά να είναι μόνιμες και κάθε χρόνο να πλουτίζονται με νέα

ΟΧΙ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Υπό ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΚΟΡΙΩΛΗ μετεκπ. Διλλου

Μια ματιά στα αποτελέσματα των εισιτηρίων εξετάσεων των ανωτάτων μας πνευματικών ιδρυμάτων, αλλά και αυτού του Γυμνασίου πείθουν, ότι ένα μεγάλο ποσοστό μαθητών υστερούν στην έκθεσι ιδεών ή σύνθεσι όπως συνήθως να λέγεται.

Πού άρα γε να οφείλεται αυτή η κατάσταση, ή οποία καθιστά τόσο δυσάλωτα τα κτίρια των ιδρυμάτων αυτών από τους εκάστοτε υποψηφίους;

Ασφαλώς τα αίτια οφείλονται όχι τόσο στους μαθητές, όσο στην κακή διδακτική του μαθήματος των εκθέσεων στα σχολεία μας.

Συνέπεια της κατάστασης αυτής της δλονέν αυξανόμενης είναι η υπερπαγωγή, και προπολεμικώς αλλά ιδιαιτέρως κατά τους τελευταίους χρόνους, βοηθημάτων για τις εκθέσεις τα οποία λέγονται «υποδείγματα εκθέσεων» ή «πωσδήποτε άλλως δύνανται αυτά να ονομασθούν, με σκοπό την διοχέτευσι στους μαθητές για να μπορούν να χειρίζονται οποιοδήποτε θέμα.

Ουδενίαν πρόθεσιν έχομε να υποτιμήσωμε τα υποδείγματα και την φροντίδα των ασχοληθέντων με τοιούτων ειδους εκδόσεις, θα μάς επιτραπή όμως να έχομε τας αντιρροήσεις μας και να διατηρώμεν απεναντί των μια μεγάλη επιφυλακτικότητα και να σημειώσωμεν ότι τα αίτια της υστερήσεως των μαθητών είναι διδακτικά κυρίως, και ότι η ωφέλειά των από τα «υποδείγματα» θα είναι ασήμαντος.

Ός προς τον πρώτον λόγον της κακής διδακτικής επιφυλασσόμεθα να ασχοληθώμεν άλλοτε. Μα ως εξετάσωμε λοιπόν τους λόγους οι οποίοι μάς καθιστούν επιφυλακτικούς έναντι των υποδειγμάτων.

1. Είς την έκθεσιν (υπόδειγμα) με το θέμα ασχολείται ένα δεύτερο ξένο εγώ, χωρίς καμμία ιδιαίτερη παρόρμησι για το θέμα αυτό, χωρίς κανένα ιδιαίτερο βίωμα. Ένα εγώ το οποίον ουδαμώς ταυτίζεται με τον μαθητήν ο οποίος θέλει να γράψη και να στολίση την έκθεσιν του με λίγα απλά λόγια βγαλμένα από την εμπειρία του. Όσο να πιστεύουμε ότι κατεβήκαμε με το υπόδειγμα στον παιδικό κόσμο πλανώμεθα, διότι στο υπόδειγμα κρύπτεται η ατομικότης του ωρίμου δημιουργού ή οποία όσο να μη θέλη έβαλε τη σφραγίδα της.

Δεν ικανοποιεί το παιδί το υπόδειγμα όσο συναρπαστικό και αν είναι, δεν είναι έκθεσις του αυτή, διότι δεν εξέθεσε τίποτε δικό του αλλά με παιδική αφέλεια αναμασά, ότι διάβασε στο υπόδειγμα.

2. Το υπόδειγμα δεν εξελίσσει το παιδί ώστε συν τῷ χρόνῳ να δυνηθῇ να

υλικά. Απόμα—άκόμα μπορεί να μαζεύωμε ιστοριούλες, παροιμίες, ανέκδοτα, αστεία, κινύματα για τα διάφορα θέματα διδασκαλίας. Εύνοητο είναι βέβαια, πως όταν έχομε χρήματα θα αγοράζουμε, ότι δεν μπορούμε να φτιάξουμε ή να βρούμε εμείς ή οι μαθητές μας. Καλό θα είναι αυτές οι συλλογές να ευρίσκονται σε μια ξεχωριστή αίθουσα, στην ανάγκη όμως μπορούμε να τις έχομε σε μια γωνία της αίθουσας διδασκαλίας. Οι συλλογές πρέπει να ταξινομηθούν κατά μαθήματα και για να βρίσκουμε εύκολα το υλικό, που θα μας χρειασθῇ για τη διδασκαλία πρέπει να γράψουμε σε μικρές καρτούλες με καθαρά γράμματα το όνομα κάθε υλικού και να τις βάλουμε πάνω σε κάθε υλικό. Έτσι θα γίνεαι άμε-

σως ή εξεύρεση του υλικού, που μας χρειάζεται. Πολύ εξυπηρετικό θα είναι όταν καταρτισθῇ και Άλφαβητικό Εγχειρίδιο για κάθε μάθημα χωριστά, στο οποίο θα γραφτούν όλα εποπτικά μέσα έχομε. Έτσι θα έχομε ξεχωριστό Εγχειρίδιο Έποπτικών μέσων Χημείας, Γεωγραφίας, Ιστορίας, Ορθοπεδικών κτλ. Τα Εγχειρίδια θα τα κρατούν οι μαθητικές ομάδες. Άλλη ομάδα θα έχει το Εγχειρίδιο Έποπτικών μέσων Γεωμετρίας, Άλλη της Ιστορίας κτλ.

Ο περιορισμός του χώρου μάς επιβάλλει να παρουσιάσωμε και άλλες πρακτικές λύσεις στο πρόβλημα των εποπτικών μέσων.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΖΗΣΗΣ

Η ΔΥΛΙΑ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ ΣΤΙΣ Α-Β ΤΑΞΕΙΣ

ΤΟΥ Κ. ΔΗΜΗΤ. ΠΛΙΑΚΟΥ, ΜΕΤΕΚΤ. Δ/ΛΟΥ

Το μάθημα της αριθμητικής είναι από τα πλέον δύσκολα μαθήματα του δημοτικού. Είναι μάθημα θεωρητικό συνδεόμενον στενώς με το βαθμό της νοημοσύνης του παιδιού. Απευθύνεται σε παιδιά τελείως άπειρα κι' αδύνατα να νιώσουν μαθηματικές έννοιες. Η αριθμητική δεξιότητα είναι ψυχική λειτουργία, ή οποία εξελίσσεται βραδέως και τόν ρυθ-

μόν αυτόν της εξέλιξεως πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν πάντοτε ο δ/μος κατά την διδασκαλίαν του μαθήματος τούτου. Η αριθμητική στις κατώτερες τάξεις πρέπει να είναι ζωντανή και πολύπλευρη. Απαιτεί πλούσια έποπτεία με όλες τις αισθήσεις και όχι ασκήσεις με ξηρούς αριθμούς στον πίνακα και στο τράδιο, προς άποφυγήν της μηχανικής

εκθέσεως συστηματοποιημένα, καλλιτεχνικά, με σειρά τα βιώματά του, τα συναισθηματά του κλπ. διότι μελετά αυτό (το υπόδειγμα) έντελώς μηχανικά προσπαθώντας να θυμηθεί, και στην περίπτωσι άκόμη που δοκιμαστικός του δώσωμε το ίδιο θέμα, τα όσα έδιάβασε στο υπόδειγμα, ώστε να τα συρράψη προχειρώς. Δεν είναι σπάνιο φαινόμενο το ότι πολλά παιδιά στο σχολείο άμέσως άντιλαμβάνονται ότι ο συμμαθητής τους έχρησιμοποίησε βοήθημα για την έκθεσί του.

Επίσης ως μη λησμονούμε, ότι υπάρχουν και πολλοί μαθηταί τους οποίους δεν ικανοποιεί κανένα άνάγνωσμα, ούδέν υπόδειγμα, παρά μόνο ή μικρή τους έκθεσι την όποια έγγραφαν είτε στο σπίτι, είτε στο σχολείο με τα καλαισθητικά της στοιχειά καλοβαλμένα, φροντισμένη και κατά τέτοιο τρόπο γραμμένη, ώστε να κρατή την παιδική ψυχή σε διαρκή άνθοφορία.

3. Το υπόδειγμα είναι ένα νεκρό άνάγνωσμα τόσο για τόν μαθητή του Δημοτικού σχολείου, όσο και για τόν μεγαλύτερο, διότι ο μόν πρώτος δεν γνωρίζει τόν τρόπο χρήσεως, ο δε δεύτερος τόν έχει για τυφλοσύρτη όπως και πολλά άλλα βοηθήματα (μεταφράσεις, λύσεις ασκήσεων). Ένα καλογραμμένο άναγνωστικό του όποιου ο διδάσκων κάθε μέρα και σκόπιμα του ζωντανεύει κάθε μία έννοια από πάσης πλευράς, πολλές φορές άδυνατεί να δώσει έρεθισμούς για μία αυθόρμητη έκθεσι. Θα δώση λοιπόν τέτοια παράορμησι το υπόδειγμα; Έπειτα με ποιόν τρόπο το υπόδειγμα θα φέρη το παιδί σε θέση να αναπτύξη τις κριτικές του δυνάμεις και να θέση σε έντατική προσπάθεια την διανοητική του όντότητα;

Το υπόδειγμα δίνει μία όρισμένη τυποποίησι στις έκθέσεις διότι ο καθένας έχει ιδιαίτερο ταλέντο στο λόγο, την όρισμένη αυτή πορεία την ακολουθεί και ο μαθητής κατά τρόπον στείρον, διότι ούδέν μάθημα τυποποιείται και περισσότερο δε τυποποιούνται οι έκθέσεις και μπορούν να διαπραγματευθούν το ίδιο θέμα πολλά άτομα με πολλές πορείες, όλες αξιόλογες και εξαντλητικές για το θέμα. Νομίζουμε ότι περισσότερο βοηθά το μαθητή ώστε σν τῷ χρόνῳ να γράφη καλές έκθέσεις ή παράορμησις και το θάρρος του δασκάλου να γράφουν στην άρχή, τι θέλουν, όσα θέλουν και όταν θέλουν.

Έπειτα λεπτομερής εμβάθυνσις και από πάσης πλευράς καλαισθητική βίωσις των άναγνωστικών τεμαχίων, δύναται να φέρη στις παιδικές ψυχές τους πιδ γόνιμους κραδασμούς για δημιουργία. Ίσως ισχυρισθῇ κανείς ότι το ύφος καλλιεργείται με το υπόδειγμα όπως και με όποιοδήποτε άλλο άνάγνωσμα. Το ύφος άνάγεται στις πιδ ιδιαίτερες πνευματικές σφαίρες και είναι έμφυτον, αλλά αυτό περισσότερο θα το καλλιεργήσῃ ο διδάσκων με την υποδειγματική του άνάγνωσι, με την πιστή άπαγγελία και γενικά με τόν δυνατό του προσφορικό λόγο όστις κατά πλάτωνα είναι: «Ός μετ' επιστήμης γράφεται έν τῇ του μανθάνοντος ψυχῇ, δυνατός μὲν άμύναι έαυτῷ, επιστήμων δὲ λέγειν τε και σιγᾶν πρὸς οὓς δει». Φαίδρος 276α.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΟΡΙΑΛΗΣ

μαθήσεως ή όποία καθόλου δεν συμβάλει στην μαθητική σκέψη. Η ύλη πρέπει να είναι φυσική και να συμβαδίζει με την εξέλιξη του παιδιού. Να ένυφαίνονται στις άλλες έγργασίες, σε βιώματα των παιδιών, σε κέντρα ένδιαφέροντος. Τα προβλήματα και πράξεις να παίρνουν παιγνιώδη μορφή με συναισθηματικότητα, βούληση και ατενέργεια.

Ο τρόπος της διδ/λίας να είναι συγκεκριμένος, πρακτικός και εμπειρικός. Καθημερινή αότοσυναστροφή των παιδιών με κατ' αίσθηση άντικείμενα, με κατασκευή και περίοιηση τούτων υπό των ίδιων πρὸς σχηματισμόν ισχυρών εικόνων έσωτερικής έποπτείας, οι όποιες σιγά-σιγά θ' άνέρχονται σε καθαρότερες έννοιες. Χρήσις πλουσίων έποπτικών μέσων πρὸς αίσθητοποίηση των αριθμών.

Κατωτέρω παρατίθεται ή διδ/λία της αριθμητικής στη Αη και Βα τάξη του μονοτάξιου σχολείου μου με άφετηρία την έπεξεργασία της ένότητος «άρνι».

Πρώτη διδακτική ώρα. Στην ώρα αυτή έγένετο ή έπεξεργασία του συγκεντρωθέντος ύλικού της ένότητος «άρνι» από τήν έπλοκήν των μαθητών κατά την προηγούμενην ήμέραν σε πλησιέστερο λιβάδι του χωριού. Από την έπεξεργασίαν αυτήν, έκτός της ύλης άλλων μερικῶν μαθημάτων (θρησκευτικά-ώδικη-λεκτικές ασκήσεις κλπ.) βγήκε και το άναγνωστικό ύλικό της Αη και της Βας τάξεως το άναγνωστικό δε ύλικό της Βας τάξεως γράφτηκε στο πίνακα και ακολουθήσε έπεξεργασία τούτου και άνάγνωσις.

Βα διδακτική ώρα. Οι μαθηταί της Βας τάξεως άσχολούνται με την άντιγραφήν του άναγνωστικού ύλικού και άρχίζει άμέσως ή αριθμητική στη Αη τάξη: πρόσθεσις και άφαίρεσις με τόν αριθμόν 4 έως το 20.

Διδακτικά μέσα. Λευκά χαρτονάκια περιέχοντα εικόνες άρνιών σε διάφορον αριθμόν ήτοι χαρτόνι μ' ένα άρνι, χαρτόνι με 2 άρνιά, με 3, 4 και 5 άρνιά. Κουτί περιέχοντα 20 καρύδια, 20 καρά- μέλες, 20 κουκιά, 20 ξυλαράκια, 20 πατάτες, 20 άμύγδαλα. Μ' έναν κατάλληλον διδακτικόν έρεθισμόν, οι μαθηταί άπαντούν τόν άριθμόν των παιδιών, που βλέπουν σε κάθε χαρτονάκι. Δείχνεται χαρτονάκι μ' ένα άρνι. Ένας μαθητής γράφει στο πίνακα τόν αριθμόν 4. Δίδασ. Τα δύο άρνάκια πόσα πόδια έχουν; (δείχνεται χαρτονάκι με δύο άρνάκια). Μαθητ. Τα δύο άρνάκια έχουν 8 πόδια. Γράφεται από άλλον μαθητήν στο πίνακα ο αριθμός 8 πλησίον του 4. Με άλλες έγργασίες και με τη δείξη των ύπολοίπων εικόνων γρόφονται οι αριθμοί 4-8-12-16-20.

Δ/λος. Ένα άρνάκι έχει 4 πόδια και ένα άλλο άρνάκι 4 πόσα πόδια έχουν τα δύο μαζί; (δείχνεται το χαρτόνι με τα 2 άρνάκια) Μαθητής. Το ένα άρνάκι έχει 4 πόδια και 4 πόδια που έχει το άλλο άρνάκι μας κάνουν 8 πόδια. Τα μετρά και γράφει συμβολικώς τη πράξη στο πίνακα 4+4=8.

Διδ/λος. Στα δύο άρνάκια, εάν βάλω με και ένα άρνάκι με τα 4 ποδαράκια του πόσα πόδια έχουν τώρα τα τρία άρνάκια;

Μαθητ. Τα δύο άρνάκια έχουν 8 πόδια και 4 πόδια που έχει το τρίτο άρνάκι γίνονται 12 πόδια. Γράφεται από άλλο μαθητή ή πράξις στο πίνακα 8+4=12. Με τόν ίδιο τρόπο γίνεται έποπτική και συμβολική διδ/λία της πρόσθεσεως 4+4 έως το 20.

Δίδασ. Τα 5 άρνιά πόσα πόδια έχουν; (δείχνεται χαρτόνι με 5 άρνιά).

Μαθητ. Τα 5 άρνιά έχουν 20 πόδια. Τα μετράει άλλος μαθητής. (4+4=8+4=12+4=16+4=20) Γράφεται ο αριθμός 20 στον πίνακα. Δείχνεται χαρτόνι με 4 άρνιά. Μαθητής μετράει και λέγει τόν αριθμό 16 πόδια. Γράφεται το 16 στο πίνακα. Με τόν ίδιο παιγνιώδη τρόπο γίνεται ή μέτρησις και ή γραφή έως το μηδέν: 20-16-12-8-4-0-.

Δίδασ. Τα 5 άρνιά έχουν 20 πόδια. (δείχνεται το χαρτόνι με τα 5 άρνιά και ακολουθώς κόπτεται με ψαλλίδι το ένα άρνάκι. Βγάζομε τώρα το ένα άρνάκι με τα 4 ποδαράκια του πόσα ποδαράκια θα έχουν τα 4 άρνιά που έμειναν στο χαρτόνι;

Μαθητ. Τα 5 άρνιά έχουν 20 πόδια. Αφού βγάλαμε το ένα άρνάκι με τα 4 πόδια μας μένουν στο χαρτόνι 4 άρνιά με 16 πόδια. Γράφεται ή πράξη στο πίνακα από άλλο μαθητή 20-4=16. Με τόν ίδιο τρόπο γίνεται ή άφαίρεσις από το 16 έως το μηδέν.

Δ/λος. Ποιά άλλα ζώα έχουν 4 πόδια; Μαθ το βόδι, το άλογο, ή γίδα, ο σκύλος κ.ά.

Δ/λος. Τα δύο βόδια πόσα πόδια έχουν; Τα 4 άλογα, τα 3 σκυλιά οι 5 κατσίκες; Οι μαθηταί άπαντούν αναλόγως: οι 10 οι δε μαθηταί υποβάλλουν μεταξύ τους άλλά τέτοια προβλήματα. Άλλοι έρωτούν και άλλοι άπαντούν εναλλάξ με παιγνιώδη τρόπο.

Δ/λος. Έχουμε 20 άρνάκια. Τα 4 άρνιά είναι θηλυκά. Πόσα είναι τα αρσενικά; Ο μαθητής άπαντά λεπτομερώς και όχι μονολεκτικώς για γλωσσική άσκηση.

Δ/λος. Με τι άλλα πραγματάκια μπορούμε να λογαριάσωμε με τόν αριθμό 4; Οι μαθηταί εκ προηγούμενων ασκήσεων και αριθμητικών παιγνιδιών τρέχουν στο παράθυρο και ο κάθε ένας παίρνει από ένα κουτάκι με άμύγδαλα, πατάτες, καρύδια κλπ. Έπάνω στο τρα-

πέζι κάθε μαθητής αρχίζει με παιγνιώδη τρόπο να λογαριάζει με τὰ 4 προσθέτοντας και αφαιρώντας. Φτιάχνουν ομάδες από 4 διάφορα πραγματάκια: τὰ τοποθετούν ανά 4 στο κορτάκι τους καθώς τ' αφαιρούν ταυτά ανά 4 από τὸ σύνολό τους. Μετά από τὴν παιγνιώδη αὐτὴ ἀριθμητικὴ ἐνασχόληση, δίνονται τὰ χαρτονάκια στὰ παιδιά ὡς δῶρα γιὰ τὴν ὁμορφὰ λόγια τους κλπ. Μόνα τους ἐξεδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κεντήσουν τ' ἀρνάκια με χρωματιστὲς κλωστές.

Βάζουν τὰ βελονάκια, τους δίνονται κλωστές καὶ ἀρχίζει ἡ χειροτεχνικὴ τους ἐργασία (στάδιο ἐκφράσεως). Μερικὰ παιδάκια δὲν ἔχουν βελόνια καὶ ἰχνογράφουν τὸ ἀρνάκι στὰ τετράδια τῆς ἰχνογραφίας. Ὑπῆρχε καὶ πηλὸς διαθέσιμος γιὰ κατασκευὴ τοῦ ἀρνιού, γνωστῆς τῆς χρησιμοποίησός του ἀπὸ προηγούμενες ηλιοπλαστικές ἐργασίες.

Ἡ Αη τάξη ἀσχολεῖται σιωπηρῶς μετὰ τῆς χειροτεχνίας καὶ ἀρχίζει ἡ διδ[α]λία τῆς ἀριθμητικῆς εἰς τὴν Βα τάξη.

Ἐποπτικά μέσα. 1) Μία ζυγαριὰ μετὰ τὰ βάρη της. 2) 4 τεμάχια τῆς μίας ὁκάς 3) Χαρτονομίσματα σὲ 20χίλια, 10χίλια, τάληρα καὶ μονοχίλια. 4) Σημείωση ἀγορᾶς γιὰ ψώνια. 5) Τιμολόγιον εἰδῶν ἀνηρητημένου εἰς τὸ τοίχο.

Δημι[λ]ος. Εἶπατε παιδιά ὅτι τ' ἀρνέ-νικα ἀρνία τὰ πουλάτε καὶ τὰ θηλυκά τὰ κρατᾶτε γιὰ νὰ γίνουν προβάτινες.

Σὲ ποιὸν πουλάτε τ' ἀρνία; Μαθ. τ' ἀρνία τὰ πουλοῦμε στὸ χασάπη. Δημι[λ]ος. Εἶδε κανένα παιδάκι πῶς ἀγοράζει ὁ χασάπης τ' ἀρνία; Μαθ. Ὁ χασάπης παίρνει τ' ἀρνία στὰ χέρια του καὶ τὸ ζυγίζει πόσες ὁκάδες εἶναι τὸ καθένα. Ὅσες ὁκάδες περισσό-τερες ἔχει τὸ ἀρνί, τόσα περισσότερα χρήματα θὰ δώσῃ Δημι[λ]ος. Ξέρετε παιδιά τί εἶναι ὁκά; Οἱ μαθηταὶ δὲν ἀπαντοῦν. Δημι[λ]ος. Ὁ ὁκάς μάθω ἐγὼ τί εἶναι ὁκά. Ψηλά στὸ τραπέζι εἶναι ἡ ζυγαριὰ μετὰ τὰ βάρη της σὲ μιά καὶ μισή ὁκά. Πλησιάζουν οἱ μαθηταὶ στὸ τραπέζι. Τοὺς ἀναπτύσσεται ἀπ' αὐτὸ τί εἶναι ζυγαριὰ καὶ τί ἡ χροιάζομασε. Ἐνα τεμάχιο κρέατος εἶναι τυλιγμένο σ' ἓνα λαδόχαρτο. Ξετυλίγεται καὶ οἱ μαθηταὶ βλέπουν τοῦτο. Γίνεται λόγος γιὰ τὴν προφυλαξὴ τοῦ κρέατος ἀπὸ τὸ φτύσιμο τῆς μύρας. Τὸ παίρνει ἓνας μαθητῆς σὲ ἓνα χέρι του καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο κρατᾷ τὸ βάρος (σιοσμά) τῆς μίας ὁκάς. Δημι[λ]ος. Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο εἶναι βαρύτερο;

Ὅλοι ἀφοῦ δοκίμασαν μετὰ τὴν σειρά καὶ τὸ βάρος τοῦ κρέατος (μία ὁκά) καὶ τὸ βάρος τῆς ζυγαριᾶς τῆς μίας ὁκάς, ἀπήντησαν ὅτι τὸ βαρύτερο εἶναι τὸ βάρος τῆς ζυγαριᾶς. Τοποθετεῖται τὸ κρέας

τῆς μίας ὁκάς εἰς τὴν ζυγαριὰ καὶ στὸ ἄλλο μέρος τῆς ζυγαριᾶς τὸ ἀντίστοιχο βάρος. Ἡ ζυγαριὰ ἱσορροπεῖ καὶ οἱ μαθηταὶ καταλαβαίνουν τὴν πλάνη τους. Ἐπαναλαμβάνεται τοῦτο καὶ μετὰ ἄλλα τεμάχια τῆς ὁκάς. Οἱ μαθηταὶ ἀπέκτησαν ἀκριβεῖς καὶ σαφεῖς ἐποπτεῖες τῆς ἐννοίας τοῦ βάρους τῆς ὁκάς καθὼς καὶ τοῦ ὅγκου τῶν σωμάτων (δύο σώματα διαφορετικοῦ ὅγκου ἔχουν τὸ ἴδιο βάρος).

Δημι[λ]ος. Κάθε ἀρνάκι ἔχει τίς ἴδιες ὁκάδες: Μαθ. 8χι. Ἐνα ἀρνάκι ζυγίζει 3, 4, 5, 6 ὁκάδες καὶ περισσότερες. Δημι[λ]ος. Παιδιά, ἔχθες ὁ παπούς τοῦ Γιώργου πούλησε ἓνα ἀρνάκι πὺ ζυγίζει 4 ὁκάδες καὶ πήρε γιὰ τὴν κάθε μιά ὁκά ἀπὸ 25 χιλιάρικα (δὲν ἔχουν κυκλοφορήσει τὰ νέα ἔρματα). Γιὰ σκεφθῆτε νὰ μοῦ πῆτε πόσα χρήματα πήρε ἀπὸ τὸ ἀρνί; Μαθ. Στὴ μιά ὁκά θὰ πάρῃ 25 χιλίαρκα, στὴν ἄλλη ὁκά ἄλλα 25 χιλ. καὶ ἀπὸ 25 χιλ. στίς δύο ἄλλες ὁκάδες θὰ πάρῃ ὅλα ὅλα 100 χιλίαρκα. Πάνω στὸ τραπέζι ὑπάρχουν 100 χιλ. σὲ 20χίλιαρκα, 10χίλιαρκα σὲ 5χίλιαρκα καὶ σὲ 1000. Δημι[λ]ος. Ποιὸ παιδάκι θὰ μετρήσῃ τὰ χρήματα πὺ θὰ δώσῃ ὁ χασάπης;

Μαθ. Πάρναι τὰ χαρτονομίσματα, τὰ ξεχωρίζει σ' 25 χιλιάρικα καὶ τὰ τοποθετεῖ ἀπὸ κάτω στὸ κάθε τεμάχιο τῆς μίας ὁκάς. Ἄλλος μαθητῆς κάνει λογαριασμό 25+25+25+25=100. Προφορικῇ καὶ γραπτῇ προσέθεσι.

Δημι[λ]ος. Μετὰ ποῖο ἄλλο τρόπο μποροῦμε νὰ γράψωμε αὐτὴ τὴ δουλειὰ πὺ κάναμε;

Μαθ. Θὰ πάρωμε 4 φορές τὰ 25 χιλ. πὺ μᾶς κάνει 100 χιλιάρικα. Δημι[λ]ος. Γιατὶ θὰ γίνῃ αὐτό; Μαθ. Ἐὰν πάρωμε 4 φορές τὰ 25 χιλ. γιὰτὶ μιά ὁκά ἔχῃ 25 χιλ. οἱ 4 ὁκάδες 4 φορές τὸ 25 χιλ. Γράφεται ἀπὸ μαθητῆρα 4X25 χιλ.=100 χιλ. Δημι[λ]ος. Τί πράξη εἶναι αὕτη παιδιά; Τὰ παιδιά σιωποῦν πλὴν ἑνὸς μαθητοῦ ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ ὅτι εἶναι (πολ)σμός. Δημι[λ]ος. Αὕτῃ ἡ πράξη πὺ κάναμε γιὰ συντομία λέγεται πολλαπλὸς δηλ. ἡ δουλειὰ πὺ κάνουμε δταν ξέρομε πόσο ἔχει ἓνα πράγμα καὶ θέλομε νὰ βροῦμε πόσο ἔχουν τὰ πολλὰ ὅμοια πράγματα. Δημι[λ]ος. Τὰ χρήματα πὺ παίρνει ἀπὸ τ' ἀρνία τί τὰ κάνετε; Μαθ. Μετὰ τὰ χρήματα αὐτὰ ζυγοράζουμε ἀπὸ τὸ μαγαζὶ ρύζι—ζαχαρὶ πετρέλαιο—ἀλάτι κ.α. Δημι[λ]ος. Γιώργο, σὲ στέλλει ὁ παππούς σου στὸ παντοπωλεῖο, σοῦ δίνει 100 χιλιάρικα καὶ μιά σημείωση γιὰ τὴν πᾶρση ψώνια. Ἡ σημείωση λέγει: Ν' ἀγοράσῃς 2 ὁκάδες μακαρόνια, 1 ὁκά πετρέλαιο, 1 ὁκά λάδι, 5 ὁκάδες ἀλάτι καὶ 6 ὁκάδες πατάτες. Θέλω νὰ μ' ἔδῃ πόσα χρήματα θὰ πᾶνε στὰ ψώνια καὶ πόσα θὰ μείνουν ἀπὸ τὰ 100 χιλ. Λέγε Γιώργο τί θὰ κάνῃς; Μαθ. Θὰ πάω στὸ μαγαζὶ

Βιβλιοκρισία

ΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

Κριτικὴ τοῦ κ. ΑΘ. ΓΚΡΟΖΑ

Κάθε νέο βιβλίο ἢ σειρά βιβλίων πὺ προορίζεται γιὰ τὴν παιδικὴ καὶ μαθητικὴ ἡλικία, τὴν καλλίτερη τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, πρέπει νὰ πληρῇ πολλοὺς ὅρους, γιὰτὶ ἀπευθύνονται σὲ ἀνελεύκτες ἀκόμα ψυχές, πὺ οἱ ἐμπειρίες τους εἶναι ἀκόμα ἐλλιπεῖς. Ὅταν μάλιστα τὰ συγγράμματα φέρουν τὸν τίτλο «ἀναγνωστικά», τότε πᾶ ἔχουν πὺ πολλὰ ἀπαιτήσεις ἀπὸ ἐκεῖνα πὺ βγαίνουν ἀνεύθυνα καὶ πουλοῦνται στοὺς δρόμους ἢ στὰ περίπτερα. Τὸ ἀναγνωστικὸ ἀνέκαθεν εἶχε σκοπὸ νὰ προάγῃ τὴν ἱκανότητα τοῦ παιδιοῦ νὰ ἐκφράζεται ὀρθὰ καὶ καθαρά, νὰ συμπληρώσῃ τίς πραγματογνωστικὰς γνώσεις τοῦ σχολείου, νὰ ἐξελιγῇ καὶ καλλιέργησῃ τίς ψυχικὰς ιδιότητες τῶν παιδιῶν καὶ τὴν καλαισθη-

τικὴ τους μόρφωση. Μετὰ τὴν ὕλη καὶ τὸ ὕφος τοῦ τὸνώνει τὴν ψυχὴ τους σὲ ἡθικὴ προσωπικότητα. Ἡ ὕλη τοῦ θὰ εἶναι ποικίλη, ἀλλὰ θὰ τὴ διακρίνῃ σχετικὴ ἐνότητα. Οἱ ἐνότητες τοῦ ἀναγνωστικοῦ θὰ συνδέωνται ὀργανικὰ σ' ἓνα ὅλο, θὰ εἶναι ὠραίες, μετὰ ὁμορφὴ δημοτικὴ γλῶσσα, λογοτεχνικὲς καὶ παρμένες μέσα ἀπὸ τὴν ζωὴ τοῦ περιβαλλοντος τῆς στενώτερης καὶ Πλατύτερης Πατρίδας.

Πρέπει ν' ἀντιστοιχῇ σὲ κάθε τάξη τοῦ δημοτικοῦ, πρὸς τὸ διανοητικὸ ἐπίπεδο τῶν μαθητῶν, πρὸς τὴν γλῶσσαν, τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ψυχῆς τους, ἔχοντας ἔτσι τοπικὸ καὶ ἐθνικὸ χαρακτήρα. Ὡς τώρα ὅμως τέτοιο ἀναγνωστικὸ ἐπιβάλλεται ἐκ τῶν ἀνω, ἀτόφιο, ἓνα γιὰ ὅλο τὸ Κράτος μας καὶ γιὰ

θὰ χαιρετήσω καὶ θὰ πῶ ὅτι μ' ἔσπειλε ὁ παππούς μου ν' ἀγοράσω αὐτὰ τὰ ψώνια πὺ εἶναι γραμμένα στὴ σημείωση. Ὁ μπαγκάλης θὰ ἐτοιμάσῃ τὰ ψώνια καὶ ἐγὼ θὰ κοιτάξω τὴν τιμὴν πὺ εἶναι στὸ κάθε πρᾶγμα καὶ θὰ λογαριάσω (κοιτάξω τὸ τιμολόγιον τοῦ σχολείου) θὰ γράφω σ' ἓνα χαρτί (γράφει στὸ πένακι) μῖα ὁκά μακαρόνια ἔχουν 10 χιλ. οἱ 2 ὁκάδες ἔχουν 2X10=20. Ταυτοχρόνως μιά μαθητῆρα ἐφαρμόζει τὴν πράξη στὸ τραπέζι μετὰ χαρτονομίσματα. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ ὅλους τοὺς μαθητὰς πάνω στὸ τραπέζι, ὅπου ξεχωρίζεται ἡ τιμὴ σὲ χαρτονομίσματα τοῦ κάθε εἰδους. Οἱ πράξεις δὲ αὐτὲς μεταφέρονται καὶ γράφονται μετὰ σύμβολα στὸ πένακι. Π.χ.

Μακαρόνια 2 ὁκάδες πρὸς 10 χιλ.=20 χιλ.
Πετρέλαιο 2 > > 16 > =32 >
Ἀλάτι 1 > > 17 > =17 >
Λάδι 5 > > 3 > =15 >
Πατάτες 6 > > 2 > =12 >

Δημι[λ]ος. Πόσα χρήματα θὰ δώσῃ τὸν πατέρα ὁ Γιώργος στὸ παντοπωλεῖο; Μαθ. Θ' ἀνταπώσωμε ὅλα μαζὶ τὰ χρήματα καὶ θὰ ἴδωμε πόσα χρήματα πήρε ὁ παντοπωλεῖς. Ὁ ἴδιος ἐπάνω στὸ τραπέζι ὅπου εἶναι χωριστὰ τὰ χαρτονομίσματα προσθέτει πρῶτα τὰ δεκάρικά, ὅστε καὶ τὰ τάληρα καὶ μετὰ τὰ χιλιάρικά. Γίνεται δηλ. ἐποπτικὴ προσέθεσις πρῶτα μετὰ τὰ χαρτονομίσματα καὶ ἔπειτα ἡ πράξη αὕτη ἀπὸ ἄλλον μαθητὴ γράφεται στὸ πένακι ὡς ἀκολουθεῖ:

20+6+17+15+12=70. Ὅριζόντ. πρόσθεσις
20+10+20=50
6+7+5+2=20
50+20=70
20
6
17
15
+12
70

Δημι[λ]ος. Γιὰ προσέξετε παιδιά πόσα χιλιάρικα ἔμειναν ἀπὸ τὰ 100 χιλιάρικα; Μαθ. (Κοιτάξω τὰ ὑπόλοιπα χαρτονομίσματα πὺ ἔμειναν στὸ τραπέζι ἀπὸ τὴν ἀφαίρεση καὶ τὰ μετρά). Μᾶς ἔμειναν 30 χιλιάρικα (δικαιολογεῖ τοῦτο).

Δημι[λ]ος. Πῶς θὰ τὸ γράψωμε αὐτὸ στὸ πένακι; Μαθ. Γράφει στὸν πένακι 100-70=30. Δημι[λ]ος. Ὁ παππούς τοῦ Γιώργου τὰ 30 χιλιάρικα τὰ ἔδωσε στὰ δύο ἐγγονάκια γιὰ νὰ πάρουν ὅτι θέλουν ἀπὸ τὸ μαγαζὶ. Πόσα χρήματα θὰ πάρῃ τὸ κάθε παιδί; Μαθ. Τὸ κάθε παιδί θὰ πάρῃ ἀπὸ 15 χιλ. γιὰτὶ ὁ παππούς θὰ τὰ μοιράσῃ στὴ μέση. Θὰ δώσῃ πρῶτα 10 χιλ. στὸ ἓνα παιδί καὶ 10 χιλ. στὸ ἄλλο. Θὰ μοιράσῃ καὶ τ' ἄλλα 10 χιλ. καὶ θὰ πάρουν ἀπὸ 5 χιλ. ἕκαστον. Ὅλα ὅλα θὰ πάρῃ τὸ κάθε παιδί ἀπὸ 15 χιλιάρικα.

Μετὰ ἀφαιρητῆρα τὴν πράξη αὕτη εἰσάγονται τὰ παιδιά στὴν ἐννοίαν τῆς διαιρέσεως, ἡ δὲ διδ[α]λία τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ σὲ ἄλλο μαθημα. Στὸ τέλος τῆς παρούσης διδακτικῆς ὥρας οἱ μαθηταὶ ἐδείξαν ἱκανοποίησιν καὶ λόγῳ τοῦ παιγνιώδους τρόπου τῆς διδ[α]λίας τῆς ἀριθμητικῆς, ἡ ἐργασία δὲν κούρασε τὰ παιδιά.

Δ. ΠΛΙΑΚΟΣ

κάθε τάξη με γλώσσα φκιστή, πού δέ μιλιέται πουθενά δημοτικοκαθαρεύουσα, όπως έτονίσανε σέ κριτική ειδική στο περιοδικό «Νέο Σχολείο». Όπως είναι, επιβάλλεται και από τό δάσκαλο στους μαθητές κατά τη διδασκαλία. Με τό ζόρι νά τό διαβάσουν, νά κάνουν γραμματική, νά σημειώσουν άγνωστες λέξεις, νά τό αποδώσουν, νά βρούν τά ήθικά διδάγματα και την κεντρική ιδέα κάθε ένότη-τας. Έτσι τό αναγνωστικό είναι πού ει-ναι ν κρό, σκοτώνεται πιο πολύ και σκο-τώνει και τίς ψυχές των μαθητών του δημοτικού μας. Αναγνωστικό και μέθο-δος διδασκαλίας του ελαττωματικά.

Βγήκαν εύτυχώς στο παρελθόν και με-ρικά καλά αναγνωστικά. Τάλλα όμως έ-παιρναν τη δουλειά του μαγανοπήγα-δου. Ο κ. Χάρης Πάτσης, ένας από τους λίγους φωτισμένους δασκάλους του τό-που μας, είδε τό κακό, πού παράγινε και τώρα στά χρόνια μας, λυπήθηκε τά παι-διά μας, σκέφτηκε, ξανασκέφτηκε, έρεύ-νησε τί γίνεται σ' άλλες χω ές ξένες και έτόλμησε νά έκδώσιν αυτός δόκλε-ρη σειρά αναγνωστικών με τίτλο «Έλεύ-θερα αναγνωστικά», για τόν τίτλο του δημοτικού.

Γιατί έβαλε ο κ. Πάτσης τόν τίτλο «έλεύθερα»; Φυσικά γιατί θέλησε νά βγά-λη αναγνωστικά νεωτάτου τύπου, πού νά πληρούν τίς σύγχρονες παιδαγωγικές ά-παιτήσεις. Στο σχολείο εργασίας όφεί-λουν νά μάθουν οι μαθητές, αλλά νά μά-θουν δουλεύοντας αυτενεργά και νά μά-θουν νά δουλεύουν με σύστημα και σχέ-διο. Τό σχολείο μας δέν πρέπει νά κά-νει χορτάτους μαθητές, πού νά νομίζουν, πώς τά ξέρουν όλα, αλλά πειναμένους για γνώσεις, για μελέτη έλευθερών βι-βλίων στο σχολείο και στο σπίτι, για αυτενεργή τους μόρφωση κι εξέλιξη. Κι ό δάσκαλος στα έλεύθερα αυτά βιβλία τίποτε δέν θα κάνει; Θα σταυρώσει τά χέρια νά διαβάζουν μόνοι τους οι μαθη-τές;

—Θά έρχεται κι αυτός βοηθός όταν ζητείται και απ' όποιον ζητείται. «Θά βοηθήν τούς μαθητές, για νά αυτοβοηθη-θούν», με οικγενειακή συζήτηση κατ' ιδίαν ή μ' όλη την τάξη στο μάθημα της άνάγνωσης ή των ώρα των έλευθερών ανακινώσεων, κατά τίς όποιες τά έλεύ-θερα αναγνωστικά του κ. Πάτση θά ναι τά καλλίτερα μοναδικά, νά πούμε στη-ρίγματα.

Είναι αλήθεια πώς εξέδόθηκαν μερικά συνεχή αυτότελη βιβλία μεταφρασμένα από την ξένη παιδική βιβλιογραφία, από άλλους έκδοτικούς οίκους αλλά αυτά δέν είναι σαν τά έλεύθερα αναγνωστικά του κ. Χάρη Πάτση. Μόνο αυτά είναι ποτισμένα πλούσια παιδαγωγικά και επι-στημονικά, όσο κανένα άλλο βιβλίο παι-

δικό. Γιατί μόνο αυτά τά έλεύθερα άνα-γνωστικά παρουσιάζουν νέο πνεύμα, νέ-ους ανθρώπους, νέα άγωγή. Σ' αυτά πα-ρατηρείται αιώδης αλληλουχία. Μ' αυ-τά οι μαθητές μας μορφώνουν άβίαστα και πηγαία τίς γλωσσικές τους ικανότη-τες, νά μιλάνε, νά διαβάζουν μ' άγάπη, νά μιμούνται και ν' αναπαράγουν τά έ-δια συναισθήματα του συγγραφέα της ένότητας, γιατί φυσικά αυτό θα πη άνά-γνωση και μάλιστα άβίαστη κι έλεύθερη άνάγνωση.

Άλλ' άς άρχίσουμε μιά λεπτομερή κριτική για τό καθένα χωριστά, άφήνον-τας τό έλεύθερο όλικό αναγνωστικό ένι-αίας διδασκαλίας για ιδιαίτερο κριτικό άρθρο, αργότερα.

I. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑ-ΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗ Β' ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ.

Τό αναγνωστικό αυτό έχει 128 σελί-δες. Περιλαμβάνει, σαν πατριδογνωστικό, 29 ένότητες τίς έξης: 1) Τό σχολείο μας. 2) Τό φθινόπωρο. 3) Ο Τρύγος. 4) Φθινο-πωρινές άσχολίες. 5) Η γιορτή των παι-διών. 6) Η 28 'Οκτωβρίου. 7) Τό χωριό μας. 8) Τό σπίτι μας. 9) Τά ζώα του σπι-τιού. 10) Η πόλη μας. 11) Ο χειμώνας. 12) Από τη θρησκευτική ζωή. 13) Χρι-στούγεννα—Πρωτοχρονιά. 14) Από τη ζωή του σπιτιού. 15) Τά φυτά τό χειμώ-να. 16) Τό δάσος. 17) Τό βουνό. 18) Η Άποκρία. 19) Η άνοιξη. 20) Η 25 Μαρ-τίου. 21) Άνοιξη (στη σχολική ζωή). 22) Η άνοιξη και τά ζώα. 23) Κήπος—Περι-βόλι—Δέντρα. 24) Η πόλη μας (συνέχεια). 25) Η άνοιξη και ή χαρά. 26) Τό Πάσχα. 27) Η Πρωτομαγιά. 28) Τό καλοκαίρι. 29) Τά μέσα συγκοινωνίας.

Οι ένότητες αυτές γράφτηκαν από τόν ίδιο κ. Πάτση ή από τους συνεργάτες του. Τά παιδιά της δευτέρας τάξης μετά την επί των ίδιων αντικειμένων και φαι-νομένων της Στενότερης τους Πατρίδας πραγματογνωσία ή πατριδογνωσία, έρ-χονται τώρα στο έλεύθερό τους αυτό αναγνωστικό νά συμπληρώσουν με τό περιεχόμενό του, στην ειδική ένότητα, τίς έποπτείες και σκέψεις. Τά κείμενά του είναι παιδικά, άπλά και ξάστερα. Η ζωντανή έδω άνάγνωση τά μορφώνει γλωσσικά παρά πολύ κι εξέλισσει όλες τίς ψυχικές τους δυνάμεις. Τό αναγνω-στικό τό έλεύθερο τούτο, δέν είναι σαν εκείνο τό άγκεκριμένο του Κράτους τό μοναδικό, με τά τόσα ελαττώματα του. Τά παιδιά της τάξης αυτής άκόμα δυ-σκολεύονται νά διαβάσουν καλά, νά τρέ-χη μπροστά τό μάτι τους, ν' άρπάξει δυό ή περισσότερες λέξεις, νά τίς άποδίδη κινητικά και φωνητικά με άκρίβεια και καλή φωνητική άπόδοση. Δυσκολεύονται άκόμα νά βάλουν πίσω στη γραπτή λέξη

ή ένέργεια τη σωστή παράσταση του αντικειμένου του ίδιου, της ιδιότητάς του της σωστής και φυσικής και της έ-νέργειάς του στη ζωή της φύσης και των ανθρώπων της Στενότερης Πατρίδας. Οι δυσκολίες αυτές είναι άνυπερβλητες στο Κρατικό αναγνωστικό. Έδω όμως στο έ-λεύθερο αναγνωστικό του κ. Χάρη Πά-τση, ό,τι διαβάζουν τό είδαν ζωντανό στο μάθημα της πατριδογνωσίας πάνω στα ίδια πράγματα, στα ίδια πρόσωπα και φαινόμενα του περιβάλλοντός των. Έτσι πίσω στη φράση του βγαίνει εύκο-λα ή ίδια έποπτεία, ή ίδια παράσταση, ή ίδια έμπειρία, αλλά άκόμα και οι ίδιες οι φράσεις, πού άκούστηκαν εκεί πάνω στα ίδια τά πράγματα, έδω στο βιβλίο αυτό φαίνονται γραμμένες και διαβάζον-τάς τις τά παιδιά φωναχτά, τίς ξανα-κούουν πάλι, τίς ξαναγνώρίζουν ή τίς άναγινώσκουν με τη σημασία της λέξης.

Τά αναγνώσματα έχουν περιεχόμενο άνάλογο με έπταετή ή όχταετή παιδιά. Άνάλογο με τη φυσική και κοινωνική ζωή του παιδιού. Άλλα αναγνώσματα είναι για παιδιά χωριστά, άλλα για με-γάλες ή μικρές πολεις με παραμύθια παιδαγωγικά όπως της σελίδας 18, 49, 66, 71 (πολύ άστείο), 80 (άστείο και εύ-θυμο) 84 (λαϊκό) 89, 93, 95, 96, με παιδικά διηγήματα δροσερά ή έλκυστικά όπως είναι στις σελίδες 20, 31, 35, (μετάφραση από τό γαλλικό) 58, 60, 62, 69, 74, (ά-στείο), 75, 77, 91, 92, 99, 109. Δέν φτά-νουν τά ώραία αυτά μαθήματα

Τό βιβλίο καινοτομεί όσο κανένα άλ-λο προηγούμενο στις παιδικές ζωντανές έκθέσεις, βγαλμένες από την ψυχή και από τό χέρι των παιδιών της δευτέρας τάξης, όπως στις σελίδες 7—9 13, 33, 48, 55, 59, 90, στα παιδικά ποιήματα όπως στη σε-ελίδα 115 «Πασχαλιά—πασχαλιά». Έμ-μης Πάτση, 52 Μ. Έδελοτάιν, 82 Ζ. Πα-παντωνίου «Άνοιξιότικη πρόσευχή», 97 «Πον'ικός σασυρμένος» (λαϊκό).

Όραίες έκφράσεις: Όταν πίνουν νε-ρό και άνοίνουν τό στομάτι τους, εί-ναι τόσο μικρό πού μοιάζει σαν μιά σταφιδίτσα. Πόσο τ' άγαπά! Άλλά με-ρικά παιδιά τά πιάνουν και τά βισνί-ζουν». (σελ. 9). «Τι ώραίο πού είναι, έλε-ο πέτεινός, νά έχη κανέναν τέτοιους κα-λούς φίλους σαν τόν Άζώρ! Κι άρχισε πάλι νά λαλή». (32). «Έτοιμασθήτε, έρχο-μαι με τό κρύο και τά χιόνια. Πρέπει νά φορέσετε τό χοντρά σας ρούχα, νά ανάψετε μεγάλες φωτιές για νά μην έχε-τε ύστερα παράπονα μαζί μου... (42). «Έγρος ήταν. Έπρεπε νά καπνί-ση... Τόν είχε πάρει για τόν αληθινό γέρο χειμώνα, πού ήρθε στη γή». (45). «Στό χειμάρρο θά μαζευτούν και τά νε-ρά του χωριού Ρέμα τό ρέμα και λάκ-κο τό λάκκο θά φτάσουν στο ποτάμι. Κι από εκεί όλόισα στη θάλασσα, στη μεγάλη μάνα του νερού... (47).

Διάφορα σφάλματα. «Σκυμένος» αντί

σκυμμένος (18), «και άρχισε νά τρώη ένα-ένα τά μήλα...» Τρώει τό γατάκι μήλα; «Στολίζόμαστε, άδελφούλα μου, νά ύπο-δεχτομέ πρώτες έμείς την άνοιξη...» Σε ποιά μιλεί, μήπως στην κερασιά; Τί-ποτε δέν αναφέρει. (62) «μισοκάμαρα» αντί μισοσάμαρα.

Γλώσσα. Είναι έξαιρετη δημοτική νοη-τή σ' όλα τά μέρη της Έλλάδας. **Εικονογράφηση.** Πολύ ώραία και ά-πλή, κατανοητή σέ παιδιά της δευτέρας. Τά έξώφυλλα του βιβλίου, πλούσια και ώραία. Η όλη καλλιτεχνική του εμφάνι-ση έλκύει τό μικρό μαθητή.

Συμπέρασμα. Τό έλεύθερο αυτό άνα-γνωστικό, πατριδογνωσία είναι με τίς ά-πλές, διδακτικές και ζωντανές πατριδο-γνωστικές ένότητες και τά πλούσια λο-γοτεχνικά του στοιχεία (παραμύθια, διη-γήματα, παιδικές έκθέσεις, ώραία παιδι-κά ποιήματα κλπ.) καθώς και τά ψυχα-γωγικά του τεμάχια με άστείότητες εύ-θυμία και νοστιμάδα και τίς ζωντανές έθνικές και θρησκευτικές γιορτές, πού ζή τό παιδί κατά τη διαδρομή του σχο-λικού έτους, άπαράμιλλο είς τό είδος του. Πρωτότυπο πέρα για πέρα, έπιμελημένο και με καλοδιαλεγμένη ύλη σέ άριστη γλώσσα και εικονογράφηση, είναι άπα-ράιτητο αναγνωστικό για τούς μαθητές της Β' δημοτικού όλης της χώρας μας. Μπά-ζει στο σχολείο νέο πνεύμα, νέα πνοή, νέα παιδική ζωή και ψυχαγωγία, αυτενε-ργεια και Στενότερη Πατρίδα στην ένι-αία διδασκαλία της τάξης.

II. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ.

Τό αναγνωστικό αυτό έχει 144 σελί-δες σέ 20 ένότητες, τίς έξης:

1η) Πάλι στο σχολείο μας 2α) Τό φθινόπωρο 3η) Ο Τρύγος. 4η) 28η 'Οκτω-βρίου 5η) Τό χωριό. —Η Κοινότητα 6η) Ο Χειμώνας 7η) Τά Χριστούγεννα 8η) Πρωτοχρονιά—Φώτα 9η) Από την Άρ-χαία Μυθολογία 10η) Τό κρύο και ή φω-τιά 11η) Ζώα του δάσους 12η) Η Άπο-κρία 13η) Η Άνοιξη 14η) Η Έπαρχια μας 15η) Η 25η Μαρτίου 16η) Τό Πάσχα 17η) Πρωτομαγιά 18η) Τό Καλοκαίρι 19η) Ο Νομός μας 20η) Τά σχολεία κλείνουν Έξετάσεις.

Κάθε ένότητα έχει 5 ή περισσότερα μαθήματα, πού τάχει γερά δεμένα και άλλο-εξαρτώμενα. Είναι χρήσιμα για την Ένιαία Διδασκαλία ή για τάλλα τά μαθήματα του Αναλυτικού Προγράμ-ματος, με τά όποια συνδέονται και τά πλουτίζουν γλωσσικά και λογοτεχνικά. Ο δάσκαλος της τάξης, άν έχη έβδομά-δα ώρισμένου μαθήματος (κατά τό σύ-στημα του Γενικού Έπιθεωρητού Δημο-τικής Εκπαίδευσης Άθηνών κ. Εύαγγέ-λου Παπαθανάνου) και τό Έλεύθερο αυτό Αναγνωστικό της Γ' έχει σχετικό άνα-γνωστικό κομμάτι, καλεί τά παιδιά νά

βρούν το σχετικό μάθημα να το διαβάσουν στο μάθημα της ανάγνωσης ή των ελευθέρων ανακοινώσεων ή κατά τις σιωπηρές εργασίες των ελιγγοτάξιων δημοτικών σχολείων.

Ας ριξουμε μια ματιά προσεκτική στα καλλίτερα σημεία του βιβλίου. Σελίδα 7. «Στο σχολείο μας και πάλι» απλό και όμορφο ποίημα ποιήμα της Έμης Πατση. Τέτοια ποιήματα πλησιάζουν πολύ στις ψυχές των παιδιών της τρίτης τάξης. Σελίδα 13. Παροιμίες για το φθινόπωρο αρκετές οι ξευπνες. Σελ. 31. «Μόλις άκουσαν τις φωνές αυτές οι Γιγαντες, νόμισαν πως κανένα φοβερό τέρας έρχόταν, φοβήθηκαν και έτρεξαν τότε να σωθούν». Το ψευτοχώρι άσπαιο μάθημα (31). «Χθές έπισκεφτήκαμε τη βρύση μας. Κουβεντιάσαμε μαζί της ώρα πολλή. Και το νεράκι, καθώς κελάρυζε, είπε την ιστορία του. Την καθαρίσαμε κι άνοιξαμε δρόμο για να φεύγουν τα στάσιμα νερά. Σκεπάσαμε τους λάκκους με τα βρώμικα νερά, για να μη πηγαίνουν τα κοινούπια κι άφήνουν τ' αυγά τους». (35) «Πώς θα ζούσαμε λοιπόν έμεις χωρίς αυτά και πως θα ζούσαν τα φυτά και τα ζώα χωρίς νερό;» (39) «Ο άερας είναι σπουδαίος ότερος κι από το νερό κι από το φαγητό. Χωρίς φαγητό ο άνθρωπος μπορεί να ζήσει αρκετές ημέρες. Χωρίς νερό μπορεί να βαστάξει 2-3 μέρες. Μά χωρίς άερα, χωρίς να αναπνέει δεν ζή ούτε 3 λεπτά. Κλείστε για λίγο το στόμα και τη μύτη σας για να το καταλάβετε.» (42) Πόσο διδακτικά και πόσο υποδειγματικά εκθέτει το μάθημα αυτό!

«Από ποιά είσαι ποταμάκι;» (44) Το μάθημα αυτό της Φούλας Παπαδοπούλου έχει ώραία συζήτηση με το ποτάμι. Το διακρίνει λογοτεχνική πλοκή, έσπερη σκέψη, ύλη προσαρμωμένη στον τόπο μας και τη ζωή μας. Το στόλ είναι παιδικό. «Ετοιμασίες για το χειμώνα». (47) Και το μάθημα αυτό της ίδιης συγγραφέως έχει ύλη διδακτική με υπόθεση και διήγηση έλκυστική. «Στο Χριστούλη μας». (52) Κρυστάλλινο ποίημα του συνάδελφου Α.Β. Παπαθανασίου.

«Ο χιονάνθρωπος» (55) ώραίο παραμύθι σε διασκευή του Άνδρουν. «Τι διηγείται ένα έλατο» (68) όμορφο διήγημα του Π. Παναγοπούλου. «Παροιμίες για τους μήνες του χειμώνα» (75) ζωντανές και χτυπητές «Η Άποκριά» (76) Έμης Πατση, ώραίο μάθημα και ψυχαγωγικό με ποιηματάκι της στο τέλος. «Η ροδακινίσσα» (81) είναι μια έμψυχημένη φυσιογνωστική έννοια καθώς και «η πράσινη κάμπια» (85) διασκευή Κ. Φωτιάδη. «25 Μαρτίου» (104) ζωντανό μάθημα του Β. Μάκη «ή άνοιξη και η Λαμπρή» (113) όμορφο μάθημα του Χάρη Πάτση. «Αουλουδένιες κουβέντες» (121) Σούλας Κατόπη, μαθητική ώραία έκθεση. «Παροιμίες για τους μήνες του καλοκαιριού» (122) και «το καλοκαίρι και ο χειμώνας»

(123) διασκευή Γ. Δεληγιάννη είναι πολύ φρέσκα. Να και η τελευταία φράση: «Από τότε η γη κι ο ουρανός κράτησαν τη χαρά και τον πόνο του παπού. Σαν κρατά το έγγονάκι του στην άγκαλιά του είναι καλοκαίρι. Σαν παίζει μαζί του κρυφτούλι είναι φθινόπωρο. Σαν το χάνει είναι χειμώνας. Τα δάκρυά του μάς έρχονται σαν βροχή και το άπλωμα της γενειάδας του σαν χιόνι. Όταν έλπιζα και χαίρεται έχωμε τη γλυκειά και μυρωμένη άνοιξη».

«Ο Θεριστής κι ο Άλωνάρης» (125) «Το σιτάρι και το ψωμί» (127) «Το ψωμί» (128) ποίημα Γ. Δροσίνη, «το κίτρινο παπάκι» (129) είναι ώραία μαθήματα.

«Στην πρωτεύουσα του Νομού» (131). «Αν και όσα γράφη το μάθημα είναι για άόριστη πόλη, είναι όμως καλά και διδακτικά. Δείχνει δουλειά φροντισμένη, αναλυτική, θετική, πρωτότυπη. «Στη χώρα των θεών» (139) είναι ώραίο μάθημα του δασκάλου λογοτέχνη Γ. Σακκά. «Αναφέρω μερικά σημεία: «Μια και μοιράσαμε όλα τ' αγαθά, άρχισε να λέει ο Έρμης, άς δώσωμε στους ανθρώπους της χώρας μας τις άρετές της ψυχής και το σώματος, που είναι άρετές δικές μας.» «Το δικό μου δώρο, πατέρα και θεέ των θεών θα είναι κάτι τι απλό και μεγάλο. Στους ανθρώπους αυτούς θα δώσω το δώρο της γνώσης και την άγάπη για τα γράμματα και τις καλές τέχνες. Οι άνθρωποι της μ' αυτό θα μορφωθούν τόσο πολύ έτσι που η σκέψη τους και η σοφία τους θα φτάνει τη σκέψη και τη σοφία τη δική μας. Θ' αγαπούν το καλό και θα μισούν το κακό και θα ξέρουν να ξεχωρίζουν το δικό απ' το άδικο. Όλοι οι θεοί θαύμασαν για το δώρο της Άθηνας και ζήλεσαν μάλιστα οι περισσότεροι. Συγκινημένος ο Δίας άγκάλιασε και φίλησε την κόρη του. Και γυρίζοντας προς τους θεούς είπε: Έγώ, άρχισε ο Δίας με τη βροντερή του φωνή, θα δώσω στους ανθρώπους της άκαρπης αυτής χώρας, την ιστορία και τη δόξα.»

—Καλέ δεν την καίλαβες; του είπαν τα άλλα παιδιά Είναι η πατρίδα μας, η Έλλάδα». Το μάθημα αυτό όμως έχει βαθύτερα νοήματα κι άρμεζε μάλλον για άνώτερη τάξη. Άσφαλώς μπήκε στο τέλος του βιβλίου πρώτα γιατί αναφέρεται στην ελληνική μυθολογία που διδάσκει στην Γ' τάξη και δεύτερο για να κλείσει την πατριδογνωσία της Γ' με την έννοια «οτή χώρα των θεών» που θα τους άπασχολήσει στην Δ' τάξη!

«Διακοπές» (142) συγκινητικό ποίημα της συνάδελφου ποιητρίνας Κ. Παϊζή. **Σφάλματα διάφορα.** Το μάθημα «Πώς γεννήθηκε ο Δίας» (25) είναι πολύ φορτωμένο με κύρια όνόματα: Χάος, Γαία, Έρεβος, Αϊθέρας, Τιτάνες, Κύκλωπες, Ουρανίδες, Βρόντης, Στερότης, Άργης, Βριάρεως, Κρότης, Γύγης κλπ. αν και είναι και τα άλλα ώραία ποίηματα Έλληνικής

μυθολογίας. Στη σελίδα 135 «διόφωνα» αντί ραδιόφωνα, στην 137 «δταν δεν έχει εργασία» αντί: εργασία. Σχετικά λοιπόν τα σφάλματα του είναι ελάχιστα.

Εικονογράφηση. Είναι ώραία, παιδική κι έκφραστική.

Συμπέρασμα. Το ελεύθερο αυτό άναγνωστικό της Γ' Δημοτικού, με τη διαλεχτή πατριδογνωστική, θρησκευτική, ιστορική, φυσιογνωστική, λογογραφική, ποιητική ύλη, την καθαρώς λογοτεχνική με άρκετές παιδικές εκθέσεις και ποιήματα, παρουσιάζεται με την ώραία δημοτική του γλώσσα και την καλλιτεχνική και παιδική εικονογράφηση άριστο εις το είδος του. Τώρα μάλιστα που περιμένουμε και το νέο Άναλυτικό Πρόγραμμα του Σεβαστού μας Υπουργείου της Παιδείας με την Ένιαία Διδασκαλία και την Πατριδογνωστική πλάτυσή του το άναγνωστικό αυτό θα είναι άπαραίτητο για κάθε μαθητή της Χώρας μας, ώπου να βγουν άναγνωστικά καθαρώς πατριδογνωστικά με τον τοπικό τους χαρακτήρα, παρμένο από την περιφέρεια που θα άφορούν, όπως αναφέραμε στην κριτική των Άναγνωστικών του Ο.Ε.Σ.Β. στο περιοδικό «Νέο Σχολείο». Η ύπηρεσία του μάλιστα στην εποχή αυτή θα είναι μοναδική όχι μόνο στα πολυτάξια, αλλά και στα ελιγγοτάξια σχολεία.

III. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Το άναγνωστικό αυτό έχει σελίδες 144 σε 21 ένότητες τις παρακάτω: 1η) Το σχολείο μας 2α) Το φθινόπωρο 3η) Ζωάρι του σπιτιού και της αυλής 4η) Η 28η Οκτωβρίου 5η) Από την Άρχαία Έλληνική Ιστορία 6η) Ο χειμώνας 7η) Χριστούγεννα-Πρωτοχρονιά 8η) Χειμώνας-βουνό-δάσος-φωτιά 9η) Η Άποκριά 10η) Η Πελοπόννησος 11η) Στερεά Έλλάδα 12η) 25 Μαρτίου 13η) Η Ήπειρος 14η) Η Άνοιξη 15η) Η Θεσσαλία 16η) Η Μακεδονία 17η) Θράκη 18η) Το Πάσχα 19η) Πρωτομαγιά 20) Έλληνικά νησιά και 21) Έξετασεις.

Από τις ένότητες αυτές εξάγεται πως το άναγνωστικό αυτό βιβλίο της Δ' τάξης άκολουθεί την ένιαία διδασκαλία με έποχιακά κέντρα διδασκαλίας και άφορμές για έκείνους τους δασκάλους που την έφαρμόζουν στη διάρθρωση της διδασκαλίας τους σαν συγκεντρωτική, αλλά και για έκείνους που εφαρμόζουν με κεντρικό μάθημα έβδομάδος τη συγκεντρωτική το σύστημα Εύαγγ. Παπαϊωάννου. Αυτό φαίνεται και από τις ώρες της Έλλάδας, που μπαίνουν σαν κέντρα της συγκεντρωτικής διδασκαλίας, γύρω από το γεωγραφικό μάθημα και από μαθήματα φυσιογνωσίας τόσο όσο και Ιστορίας της Δ' τάξης, βαλμένα μέσα στις έποχιακές και Ιστορικές ένότητες. Όλες οι ένότητες και τα μαθήματα που περιλαμβάνουν είναι διαλεχτές, λο-

γοτεχνικές σε ώραία γλώσσα δημοτική γραμμένες. Οι περιόδους τους είναι κανονικές σχετικά, το ύψος άνάλογο προς την αντίληπτική ικανότητα και το πνευματικό επίπεδο των δεκάχρονων παιδιών.

Όποιος θελήσει να μελετήσει το βιβλίο βρίσκει στην άρχη την ώραία προσευχή Ι. Πολέμη. Προχωρώντας άπαντά την «Έπιστροφή στο σχολείο» του Άνατόλ Φράνς (μετάφραση ώραία από το γαλλικό). «Ο Φάρος του χωριού» Β. Μάκη (11) ώραίο μάθημα που τελειώνει: «Ο δάσκαλος, ο φάρος του χωριού, το ύποσχέθηκε σε όμιλία του προς τους συγχωριανούς μας. Κι ό,τι λέγει ο δάσκαλος πάντοτε βγαίνει άληθινό. Άφοι κι ο Μπαρμπα-Δήμας τον λατρείει σαν θεό κι άς έχη τα μισά χρόνια του ο δάσκαλος». «Η αὐτοθυσία ενός σκύλου» (22) διασκευή. «Νά βλέπατε πως ο Άζωρ με είχε άκούσει! Ήλθε να μου δώσει γλυκά χάδια άνακατεμένα με άγάπη, λύπη και χαρά. Ήταν η πιο ζωντανή τρυφερότητα, αλλά μια τρυφερότητα άποχαιρειτισμού. Και όταν, μ' ένα σημείο που περίμενε, του έδειξε τον τυφλό, ρίχτηκε με ύπερφέανεια στα γόνατά μου και με το ένα πόδι στηριγμένο στο μπράτσο του Άνδρέα με κοίταξε με ένα ύψος χαρούμενο και λυπημένο μαζί». Ώραίο το ποίημα «Ο σκύλος» Ζαχ Παπαντωνίου (25) καθώς και το «Όχι»—28 Οκτωβρίου 1940» (27) Άνανύμου.

«Οι έπτά σοφοί της Άρχαίας Έλλάδας» (31—48) Ν. Παπαδοπούλου πολύ διδακτικό. «Οι τρεις άγγελιοί» (59) Π. Νιρβάνη, διασκευή, πολύ ζωντανά. «Τη στιγμή εκείνη από τη φάτη των άλδων άκούστηκαν τα πρώτα κλάματα του βρέφους που ξυπνούσε. Η αὐγή ρόδιζε επάνω από τα ταπεινά σπιτάκια και τα περιβόλια της Βηθλεέμ. Και οι τρεις άγγελοι, σαν τρία λευκά περιστέρια, τίναξαν τις φτεροφύες τους και χάχτηκαν μέσα στα πρωινά ρόδα του άδρανός. Τό: «Η νύχτα των Χριστουγέννων στα χωριά (60) Α. Καρκαβίτσα, διασκευή καλοδουλεμένη είναι φαντασμαγορική καθώς και το έπόμενο «Ο Κουρδουκεφάλος» που είναι πιο ύπεροχο.

Η έκθεση της Ράνιας Άβδελοπούλου «Οι Καλλικάντζαροι» είναι όπως βγαίνει από το στόμα του λαού μας με την ώραία κατακλείδα: «Θά ήθελα πολύ να έβλεπα έναν καλλικάντζαρο, αλλά νομίζω δεν θα το κατορθώσω. Άπλούστατα: γιατί δεν υπάρχουν. Το «Έθμα της Άποκριάς» (75) είναι σπαρταριστές τοπικές έορτές, άστείες και χαρούμενες στη Χίο, στην Πελοπόννησο και στην Καστοριά γραμμένες από το Ιφ. Διδασκάλου με το ποίημα «το καρναβάλι» σαν έπώδο στο τέλος τους.

«Ένα άεροπορικό ταξίδι στην Έλλάδα» (88) Φ. Κώνστα δεν είναι μόνο άναγνωσμα λογοτεχνικό αλλά άναπαράσταση ζωντανή των γεωγραφικών στοιχείων

πού τὰ παιδιά έμαθαν στὴ Γεωγραφία, μὲ τρόπο έλκυστικό, φυσικό καὶ άβίαστο. Ἔτσι τὸ άναγνωστικό σάν κεντρικός ήλιος ρίχνει πλούσιο φωτισμό καὶ σάλλα μαθήματα, λυρικό καὶ λογοτεχνικό, χωρὶς τὴν άνία τῆς άπαριθμησης γεωγραφικῶν ονομάτων καὶ τῆς ἐξηρῆς τους άπομνημόνευσης, πού σκοτώνει τὶς ψυχές τῶν μαθητῶν στὶς μεσαιές τάξεις τοῦ δημοτικοῦ μὲ τὶς μεθόδους, πού γίνεται. «Προσκύνημα στὸ Μεσολόγγι» θάταν καλλίτερα νά έμπαινε στὸ Ἄναγνωστικό τῆς ἐκτῆς καὶ νά διαβαστῇ μετὰ τὴν έξοδο τοῦ Μεσολογγίου, μολονότι καὶ στήν Δ' τάξη, μετὰ τὴν γεωγραφία τοῦ Μεσολογγίου καὶ σχετικὴ εἰσήγηση ἱστορικῇ, θά κατανωθῇ κατὰ μέγα μέρος. «Ὁ Μιλιτιάδης καὶ ὁ Ἀριστείδης στὸ Μαραθώνα» (104) δισκευή ἀπὸ τὸ παλὸ ἀλλά πολὺ καλὸ άναγνωστικό τῆς ἐποχῆς τοῦ «Ὁ Γεροστάθης» εἶναι μαθήματα ἱστορικὰ γραμμένα πολὺ λογοτεχνικά καὶ συναρπαστικά. Ὁ συγγραφέας προσπάθησε, βλέπομε, νὰ βρῇ ὅτι καλὸ, ὁμορφο καὶ διδακτικό, ἀλλά καὶ σύμφωνο καὶ σχετικό μὲ τάλλα μαθήματα τῆς τάξης γιὰ νά δένεται μὲ ἐκεῖνα σφιχτά, νά τὰ φωτίζει λογοτεχνικά καὶ νά φωτίζεται κι αὐτὸ ἐγκυκλοπαιδικά.

«Ἡ άνοιξη, τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ» (112) εἶναι μάθημα μὲ φυσιογνωστικό χρῶμα ἄριστο γιὰ τὴν έβδομάδα τῆς φυσιογνωσίας, γιατί εἶναι γραμμένο βιολογικά έξοχα κι ὄχι γραμμένο περιγραφικά σάν κατὶ φυσιογνωστικῆς έλεεινῆς καὶ πληκτικῆς. Ὅποιος τὸ διαβάξει παρακολουθεῖ τὰ ζῶα πάνυ στὶς κινήσεις τῶν βιολογικῶν τους ἀναγκῶν. «Μόλις ὁ τοῖχος γκρεμιστῇ, προβάλλει τὸ κεφάλι τοῦ ὁ πρώτος, μὲ προφύλαξη. Κοιτάει δεξιὰ κι ἀριστερά, μυρίζεται λιγάκι τὸν αέρα κι ὅταν βεβαιωθῇ πῶς δὲν ὑπάρχει κίνδυνος, βγάζει ὅλο τοῦ τὸ κορμί μὲ τὴν κοντὴ καὶ τριχωτὴ οὐρά του. Εἶναι ἕνα τετράποδο ἕως 80 πόντους μάκρος, μὲ σκούρο γκριζωτὸ γίχρωμα καὶ λίγο άσπριδερό στὸ μέρος τῆς κοιλιάς...» «Ἡ άράχνη» μάλιστα (116) εἶναι μιὰ συναρπαστικὴ φυσιογνωστικὴ ἱστορία τῆς Φούλας Παπαδοπούλου.

Τὰ ἔθνη στὴ Θεσσαλία (119) εἶναι μιὰ ζωντανὴ ἐνότητα τοῦ Χάρη Πάτη, πού ἐμψυχώνει τὴ γεωγραφικὴ κατανόηση τῆς Θεσσαλίας καθὼς καὶ τῆς Μακεδονίας μὲ τὴν ἐνότητα «Ταξίδια στὴ Μακεδονία» (122). Τὸ μάθημα «Ὁ άνθρωπος, πού δαμάζει τὴ φύση» Π. Νιρβάνα, δισκευή (126) δείχνει τὴν ἀνθρώπινη προσπάθεια κι ἐπιμονὴ νὰ υποδουλώσῃ τὴ φύση νά τὸν δουλεύῃ ἀντὶ νὰ τὸν καταστρέφῃ. «Ἔτσι ὁ Στρυμῶνας, ἀπὸ άγριο θηρίο πού ἦταν, ἔγινε σήμερα ἀρνάκι. Οἱ χωρικοὶ θά περνοῦν στὶς ὄχθες του χωρὶς νά φοβοῦνται πλέον, μήπως ἐπάνω στὸ θυμὸ του πνίξῃ τὰ σπαρτά τους, τὰ καλύβια τους, τὰ ζῶα τους καὶ αὐτοὺς τοὺς ἑδούς. Γιατὶ ὁ Στρυμῶνας δὲν θυμώνει

πιά. Καὶ θά ἔχωμε μόνο τὰ καλά του, τὰ καλά πού ἔχει ἕνας ποταμὸς γιὰ τὰ μέρη πού περνά καὶ ποτίζει καὶ τὰ κάνει γόνιμα καὶ πλούσια. Τὰ παιδιά κοιτάζαν, κοιτάζαν τὶς φωτογραφίες καὶ δὲν χόρταιναν».

Τὸ μάθημα «Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου» μὲ τὸ καθαρὸ θρησκευτικὸ χρῶμα καὶ τὴ λογοτεχνικὴ καὶ ρητορικὴ πλοκὴ τοῦ Π. Φωστίνη (Μητροπολίτη Καρυστίας) εἶναι έξαίσιο. «Τί κι ἂν τὸν κάρφωναν μὲ λύσσα ἐπάνω στὸ ξύλο; Τί κι ἂν ἐπάνω σὲ ὀδυνηρὲς στιγμὲς φώναζε τὸ «τετέλεσται» κι ἔγειρε τὸ κεφάλι Του νεκρό; Ἐκεῖνος τὴν τρίτη ἡμέρα ἀναστήθηκε!»

Σφάλματα τυπογραφικά κλπ. Αὐτὸ πού εἶπε πρὶν ἀπὸ 2400 περίπου χρόνια ὁ Θαλῆς, τὸ ἀπέδειξε τὸ 1850 ὅτι ἦταν σωστὸ ὁ Γαλιλαῖος καὶ ἄλλοι άστρονόμοι» (34). Ὁ Γαλιλαῖος δὲν ἔζησε τὸ 1850 ἀλλά πολὺ πρὶν ἀπὸ μισροστό—...γιατὶ ἡ κάθε μιὰ κρύβει ἀντὶ ἡ «κάθε μιὰ» (56) ε...καὶ νά τν προκίση» ἀντὶ καὶ «νά τὴν προκίση» (85)—χιωτραγουδισμένες βουνοκορφές» ἀντὶ χιλιωτραγουδισμένες (91)—«Καστανόχωρια» ἀντὶ Κασσινόχωρια (108)—Αὐτὰ ἔγιναν ἐκ τυπογραφικῆς παραδρομῆς.

Γλώσσα τοῦ Ἄναγνωστικοῦ. Εἶναι ὡραία δημοτικὴ, κατανωτῇ παντοῦ.

Εἰκονογράφηση ἐκφραστικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ὅμοια μὲ τὰ προηγούμενα άναγνωστικά. Ἀρμονικὲς εἰκόνες, φυσικὲς καὶ ἑσπερες ὅλες.

Συμπέρασμα. Ἀπὸ ὅλα τὰ παραπάνω βγαίνει καθαρά σάν συμπέρασμα ὅτι καὶ τὸ ἐλεύθερο αὐτὸ άναγνωστικό τοῦ Χάρη Πάτη μὲ τὶς καλοδιαλεγμένες πατριδογνωστικῆς, ἱστορικῆς, λαογραφικῆς, γεωγραφικῆς, φυσιογνωστικῆς ἐνότητες, τὰ ποιήματα, παροιμίες καὶ ὠραία διηγήματα, εἶναι ἄριστο γιὰ τοὺς μαθητῆς τῆς Δ' τάξης πρὸς τοὺς ὁποίους προσαρμόστηκε σφιχτά ὡς πρὸς τὴν ὕλη καὶ τὸ ψυχολογικὸ καὶ νοητικὸ τους ἐπίπεδο.

IV. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ Ε' ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Τὸ άναγνωστικό αὐτὸ ἔχει 144 σελίδες μὲ 20 ἐνότητες τὶς ἀκόλουθες: 1η) Γάλλοι στὸ σχολεῖο μας. 2η) Ἡ 28 Ὀκτωβρίου. 3η) Ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. 4η) Ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ ἱστορία. 5η) Τὸ φθινόπωρο. 6η) Ἡ Ἀσία. 7η) Χριστοῦγεννα. 8η) Πρωτοχρονιά. 9η) Ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ ἱστορία. 10η) Ἀφρικὴ. 11η) Κατοικία—Ἐνδυμασία—Υγεία—Θέρμανση. 12η) Ἡ Ἀφρικὴ (συνέχεια). 13η) Ἡ Ἀποκρία. 14η) Ἡ άνοιξη. 15η) Ἡ 25 Μαρτίου. 16η) Ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ ἱστορία. 17η) Ἡ Ἀμερικὴ. 18η) Τὸ Πάσχα. 19η) Αὐστραλία καὶ Πολυνησία καὶ 20η) Ἡ θάλασσα.

Κάθε ἐνότητα ἔχει πολλὰ ἢ λίγα μαθήματα. Ἡ 1η) ἔχει 9 μαθήματα, πού περιστρέφονται στὸν πυρῆνα τῆς ἐνότητος, ἐνῶ ἡ 8η) ἔχει μόνον δύο. Τὸ πρῶτο μάθημα «Στὴν πέμπτη τάξη» Χάρη Πάτη, μετὰ τὴν προσευχὴ, εἶναι μιὰ καλὴ εἰσήγηση,

πού ἔχει νύξεις πολὺ διδακτικὲς καὶ προγραμματικὲς γιὰ τὴ γραμμὴ πού θ' ἀκολουθῇ ἡ τάξη αὕτη: «Τὰ παιδιά ἄρχισαν νὰ συζητοῦν μὲ ἥρεμο καὶ πολιτισμένο τρόπο. Τέλος πῆραν τὶς ἑξῆς ἀποφάσεις: 1) Κάθε τάξη θά ἔχῃ τὴν δικὴ τῆς βιβλιοθήκη 2) ... κλπ. Ἐδῶ σε, καλὰ μου παιδιά, εἶπε ὁ κ. Κασρινός. Τὸ σωστὸ βρίσκεται ἔπειτα ἀπὸ πολιτισμένη συζήτηση». (σελ. 9) Ἔτσι ὁ συγγραφέας μπάζει τοὺς μαθητῆς σὲ νέα κανάλια, πού θά δουλεύουν μὲ πρὶ ἐλεύθερη, άβίαστη προθυμία καὶ βαθειὰ αὐτενέργεια.

«Ἡ ἱστορία τοῦ Ἀνδρέα» (σελ. 14) καταλήγει: «Μετάνοιασε πού τὸ ἔσκαζε ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Μὰ ποτὲ δὲν εἶναι ἄργα. Βάλλθηκε μόνος του νά μορφωθῇ. Ἐμαθε άνάγνωσε καὶ γραφῇ. Ἀγόραζε ταχτικά βιβλία, ἐφημερίδες καὶ περιοδικά. Καὶ σὲ λίγα χρόνια ἔγινε ἀγνώριστος. Κανένας δὲν μποροῦσε νά διακρίνῃ ἂν ὁ Ἀνδρέας ἦτον ὁ παλιὸς σκασιάρχης τοῦ σχολείου. Γάλλοι μιὰ φορὰ τὰ μάτια τοῦ πατέρα του ἔλαμψαν ἀπὸ χαρά». (Κ. Φαλτάιτς). Πόσοις τέτοιους σκασιάρχης διδάσκει ἐπαγωγὰ αὐτὸ τὸ μῆθημα! Ὡραὶο τὸ μάθημα: «Πῶς μορφώνονται τὰ παιδιά στὶς διάφορες χῶρες» (17).

Τὸ ποίημα «Καλπάκι» τοῦ στρατηγοῦ ἥρωα Χαρ. Κατσιμήτρου πρωτότυπο κι ἐντυπωσιακό: «Τόπε ἔνδοξες πού κάθε μιὰ σου ράχη, ἔγινε κάστρο θρυλικὸ στὴ φοβερὴ τὴ μάχη. Κάθε κορφῇ, κάθε πλαγιά καὶ κάθε μονοπάτι, ἔγινε Νίκης γέφυρα, τῆς δόξας σκαλοπάτι)... Καὶ στὸ Καλπάκι νά στηθῇ ἕνα ψηλὸ νημέριο. Μισὲς νίκης πού ἐγράφτηκε μὲ τόσο μεγαλεῖο. Μισὲς δόξας ὅπου ἔλαμψε σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση. Καὶ θάμπωσ' ὅλους τοὺς λαοὺς, ποτὲ τῆς νά μὴ σβύσῃ. Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι πλουτισμένο μὲ λογοτεχνικά καὶ ἠρωϊκὰ μαθήματα ὅπως «Ὁ πρῶτος νεκρός» Β.Μ., (24) «Πληγωμένοι καὶ δύο», (30) τῆς Πηνελόπης Δέλτα.

Ἄλλα μαθήματα εἶναι γεωγραφικά καὶ φυσικά, ὅπως «Οἱ ἐπιδρομὲς τῶν ἀνέμων» (Ἀπὸ τὰ Ἀγγλικά (36). «Τοῦ κύρ βωριᾶ» (ποίημα δημοτικό). «Στὸν Ἰνδικὸ ὠκεανὸ» (39) εἶναι δραματικὸ διήγημα περὶ αἰταῖας Λιλιῆς Κ. Πελοπούλου. «Μάρκο Πόλο» μιὰ ὠραία ἱστορία τοῦ Χ. Π. «Ἀνάβαση στὸ ὄρος Ἐβερεστ» (43) εἶναι πολὺ διδακτικὸ γεωγραφικὸ άνάγνωσμα τῆς Ἐμμης Πάτη. Τέτοια άναγνώσματα ζωντανεύουν τὴν γεωγραφία καὶ ἀνακουφίζουν τοὺς μαθητῆς ἀπὸ τὴν ἀφαίρεμένη ἐπανάληψη τῶν γεωγραφικῶν ονομάτων.

Ἀλλὰ ὁ συγγραφέας δὲ στέκεται στὴν ἐλληνικὴ βιβλιογραφία. Τρέχει καὶ στήν ξένη, διαβάσει ἀκούραστα, διαλέει, κρίνει, διασκεύει καὶ παραθέτει στὸ βιβλίο μεγαλοπρεπὴ μαθήματα γιὰ τὰ θαύματα πού βγῆκαν ἀπὸ τὰ θαυμαστά χέρια τοῦ ἀνθρώπου, σὲ διάφορα μέρη τῆς γῆς. «Τὸ Σινικὸ Τεῖχος» (44) ἀπὸ τ' Ἀγγλικά εἶναι ἕνα ἀπ' αὐτά. Φέρω μερικὰ τοῦ χτυ-

πητὰ του σημεία: «Ἡ ἀποστολὴ στὸ Μέγα Τεῖχος ἦταν μιὰ τιμωρία καὶ γιὰ τοὺς κακοποιούς. Ἐπειδὴ ἦταν ἀνθρώπος πού ὑπεστήριζε τὴν χειρωνακτικὴ ἔργασία καὶ καὶ δὲν τοῦ ἄρεσαν καθόλου τὰ βιβλία, ἔδωσε διαταγὲς νὰ κοῦν ὅλα τὰ βιβλία καὶ οἱ κάτοχοί τους νὰ σταλοῦν στὰ τεῖχη, γιὰ ἔργασία».—Καθὼς χτυποῦσαν τὰ μαστίγια τοὺς στὶς γυνῆς ἰδρωμένες ράχες τῶν ἐργατῶν οἱ ἐπιστάτες, παρακολουθοῦσαν μὲ προσοχὴ μήπως κανένας δὲν τραβοῦσε τὸ φορτίο του. Καὶ ὅποιος φοινοῦνταν ἀνίκανος, τὸν ἐσκότωναν ἀμέσως καὶ ἔρριχναν τὸ σῶμα του στὰ θεμέλια τοῦ τεύχους».

—Ἀκόμη καὶ σήμερα τὸ μεγάλο αὐτὸ ἔργο, τὸ μεγάλο Σινικὸ Τεῖχος θεωρεῖται σάν τὸ «πρὶ ἐκτεταμένο νεκροταφεῖο τῆς γῆς».—Σήμερα περνοῦν τραῖνα ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ τεῖχος καὶ τὸ διασχίζουν δρόμοι, πού δὲν ὑπῆρχαν ἄλλοτε. Σὲ πολλὰ σημεία εἶναι ἐρείπια, σὲ ἄλλα ὅμως ὑψώνεται ἀνέπαφο θυμίζοντας ἕνα ἀνθρώπινο κατόρθωμα, πού δὲν ἔχει τὸ ὁμοίό του στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου».

Τὸ άνάγνωσμα αὐτὸ διδακτικὸ καὶ καλοδιαλεγμένο διδάσκει τοὺς μαθητῆς πόσες ζωὲς ἀνθρώπινες, ἀνώδυμες γιὰ μᾶς σήμερα, θυσιάστηκαν γιὰ τὰ μεγάλα ἀνθρώπινα ἔργα, πού θαυμάζομε σήμερα. Οἱ δοῦλοι, οἱ αἰχμάλωτοι καὶ οἱ παρίες μὲ τὸ αἷμα τους καὶ τὴ ζωὴ τους ἔγραψαν πολλὲς σελίδες τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνθρωπότητας (Σινικὸ Τεῖχος—Πυραμίδες τῆς Αἰγύπτου κλπ.)

Χριστοῦγεννα στὴ Βηθλεὲμ» (50) δισκευή ἀπὸ τὰ Ἀγγλικά ἄλλο νόστιμο γεωγραφικὸ-θρησκευτικὸ άνάγνωσμα. «Ἦταν Χριστοῦγεννα. Καθὼς μπαίναμε στὴν Ἱερουσαλήμ, χτυποῦσαν οἱ πρῶτες καμπάνες τοῦ μοναστηρίου καὶ ἕνα караβάνι μὲ καμήλες ἀνηφόριζε κατὰ τὸ λόφο». Μὰ παρακάτω: «Χριστοῦγεννα ἔθιμα» (52) καὶ ὠραῖες λαϊκὲς παραδόσεις «Καλικάτζαροι» τοῦ Φ.Τ. (53). Συγκινητικὴ «Ἡ Τελευταία Πρωτοχρονιά» (58) τοῦ Γ. Ἀσπρέα. Κι ἀνάμεσα, ἔτσι γιὰ ξεσκάσιμο καὶ γιὰ ψυχαγωγία τῶν παιδιῶν, νά κι ἕνα παραῦθι. «Ὁ Πέρσης καὶ ὁ ρινόκερος» (71) Ρίντμάρντ Κίτλιγκ. Σὲ συνέχεια ὁ συγγραφέας παραθέτει φυσιογνωστικά άναγνώσματα «Τὸ πρᾶσινο χρυσάφι» (73), δισκευή ἀπὸ τὰ Ἀγγλικά, «Στὰ δόντια τῶν λιονταριῶν» (75), δισκευή ἀπὸ τὰ Γαλλικά. «Ἡ Τέχνη τοῦ ἀργαλειοῦ» (79) δισκευή Π.Μ.

Στὴν ἐνότητα «ζῶα καὶ φυτὰ τῆς πατρίδος μας» ὁ συγγραφέας ἔχοντας ὑπ' ὄψη τὶς χιλιάδες τῶν ἀγοροπόιδῶν μας βάζει καὶ τὸ μάθημα «Τὸ ἡμερολόγιο τοῦ κτηνοτρόφου καὶ τοῦ πτηνοτρόφου» (82) τοῦ Γ. Ζαφροπούλου—Γ. Διβολῆ, πρωτοτύπωντας καὶ κατὰ τοῦτο (δισκευή).

Μὲ τὴν ἐνότητα «Κατοικία—Ἐνδυμασία—Υγεία—Θέρμανση» δείχνει τὴν ἐπίδραση τοῦ μεγάλου δασκάλου Ντεκρόλ παραθέτοντας ὕμνους σπουδαῖα μαθήμα-

τα όπως «Η θερμότητα του όργανιμου» (86), για να τονήσει εκείνα που διδάσκονταν στη φυσιογνωσία, δηλαδή τις θερμίδες, τις βιταμίνες κλπ. (διασκευή από τα Γαλλικά). Στην ένότητα «Η Αφρική» βάσει: «Οι πυραμίδες της Αιγύπτου», το θαύμα αυτό της τεχνικής (90), και τη «διώρυγα του Σουέζ», «Έμμερ Πάτση». Σε συνέχεια να και η περιπέτεια στο «Το κυνήγι των άγριοβούβαλων» (95) διασκευή από τα Γαλλικά.

Προσέχοντας ο συγγραφέας να συνδέει τ' αναγνώσματα με τις εποχές και τις γιορτές, δεν αφήνει να του φύγει το επίκαιρο, που μπαίνει ίσια στην ψυχή του παιδιού και δείχνει ένια διασυνδυασμένη διδασκαλία και στην τάξη αυτή, όπου είναι δυνατή, όπως «Αποκριτικές γιορτές στους Αρχαίους λαούς» (99) διασκευή Σ. Μαρινάτου. «Αλλά ο πραγματικός βασιλιάς Ιρφα-Ιμιτί, πέθανε ξαφνικά την ημέρα εκείνη. Ίσως να πέθανε και από συγκοπή, αρρώστια που δεν ήξεραν τότε οι γιατροί. Ο κηπουρός τότε έξεσσε... να σηκωθεί από το θρόνο και έμεινε πραγματικός βασιλιάς από τότε». Τι έντυπο ασκό μάθημα, τι διαχυτικό, με το γέλιο και το άστείο!

Τα ιστορικά μαθήματα «το ύγρον πυρ» (112). «Ο Κροῦμος» (114). «Το φουσκωμένο ποτάμι» (116) Κ.Π. «Πώς έκλέγονταν οι Βυζαντινές βασιλίσσες» κλπ. είναι λογοτεχνική διαπλάτωση των ιστορικών γνώσεων, όπως τα επόμενα γεωγραφικά μαθήματα. «Το θαυμασιώτερο ποτάμι στον κόσμο» (127). «Ταξίδι στην Καλλιφορνία» (129) Θ. Ν. Συναδινού, «Λαμπρή σ' ένα νησί του Ειρηνικού» διασκευή Μ. Καραγιαννίδη, «Επάνω από τη Νέα Γουϊνέα» (137) (διήγηση αεροπόρου από τα Γαλλικά) και τα επακολουθούντα φυσιογνωστικά «Το κυνήγι της φάλαινας» Χ.Π. (139) και «Πάλη με τους καρχαρίες» από τα Γαλλικά (141) είναι σπουδαία λογοτεχνική επέκταση με γεωγραφική και φυσιογνωστική ύλη.

Σφάλματα τυπογραφικά κλπ. «Το κυνήγι του λιονταριού» πού πολύ απόν την ανάθεσιν, «αντί «από την ανδρεία». Το μάθημα «Ο μαρμαρυμένος βασιλιάς» σελ. 122 κολλίτερα θα ήταν να βάζονταν ύστερα από τον «Φαξανταλά» της σελ. 123, γιατί έχει κάποια σχέση.

Εικονογράφηση. Η εικονογράφηση είναι πολύ καλή, όμοια με των προηγούμενων βιβλίων.

Συμπέρασμα. Το ελεύθερο αυτό αναγνωστικό Ε' δημοτικού περιέχει εκλεκτά μαθήματα έγκυρα παιδαγωγικά και λογοτεχνικά έλης θρησκευτικής, φυσιογνωστικά, οικονομικά, βιομηχανικά, πολιτιστικά, ύγιεινά, περιπετειώδη, λαϊκές παραδόσεις και έορτές, δημοτικά και λυρικά όρατα ποιήματα, μεγάλα και αξιοθαύαστα έργα του ανθρώπου, όλα με σύνδεση και έννοια προς έπιτυχία του σκοπού της αγωγής και διδασκαλίας. Η διαπραγμάτευση

και εικονογράφηση είναι γύρω σε πυρήνες εποχών του έτους, αναγκών του ανθρώπου, και των μαθημάτων της Ε' δημοτικού. Έτσι το αναγνωστικό αυτό παίρνει και δίνει παντού άκτινοειδώς σε κάθε διδασκόμενη ύλη και μορφώνει γλωσσικά και ψυχικά τα παιδιά της Ε' δημοτικού.

Για τους λόγους αυτούς κρίνεται καταλληλότερο όχι μόνον σάν ελεύθερο, για ν' αντικαταστήσει το ταχύτερο τις έλευινές φυλλάδες του περιπτέρου, που διαφθείρουν τα παιδιά μας, αλλά και να μη σάν έγκεκριμένο τακτικό βιβλίο για την τάξη αυτή, προς το ψυχολογικό επίπεδο των παιδιών της όποιας άρμόζει απόλυτα.

V. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ.

Το άγνωστικό αυτό της «Εκτής δημοτικού» έχει 142 σελίδες σε όμοιο πλούσιο σχήμα και εμφάνιση, όπως και τα προηγούμενα Β', Γ', Δ' και Ε' τάξης.

Οι συγκεντρωτικές του ένότητες είναι 18, οι ακόλουθες: 1η) Πάλι στο σχολείο μας. 2η) Η 28 'Οκτωβρίου. 3η) Από την Νεοελληνική Ιστορία. 4η) Το φθινόπωρο. 5η) Από τη γεωγραφία της ΣΤ'. 6η) Από τη Φυσική Πειραματική. 7η) Ο χειμώνας. 8η) Χριστούγεννα. 9η) Χειμώνας. — 'Αναπαύομαι. — 'Απολαμβάνω — Κρύωνω. — Θερμαίνομαι — Ντύνομαι. 10η) Η 'Αποκριά. 11η) Η άνοιξη. 12η) Η 25η Μαρτίου. 13η) Από τη Νεοελληνική Ιστορία. 14η) Η άνοιξη — Το φως. 15η) Από τη Φυσική Πειραματική — Χμεία. 16η) Το Πάσχα. 17η) Η Πρωτομαγιά. και 18η) Ταξιδεύοντας στην Εύρώπη.

Μετά τη σχετική Προσευχή (ποίημα) στην αρχή του βιβλίου, το πρώτο μάθημα: «Η τελευταία τάξη», είναι εισαγωγικό και προγραμματικό της εργασίας που θα γίνει στην τάξη και των τρόπων και μεθόδων της, που είναι χρήσιμες όχι μόνο για τον αύτενεργοντα μαθητή της ΣΤ' αλλά και γι' αυτόν το δάσκαλο σάν άφόρμηση στη δουλειά της χρονιάς όλης. 'Ακολουθεί: «Πρέπει να μορφωθώ» (8) (διασκευή από το Γεροστάθη). «Το σχολείο του χωριού μας» (12) του Χρ. Χρηστοβασιλή, (διηγήματα του βουνού), είναι έξαιρετο ανάγνωσμα για την ύλη και το στυλ του: «Οι άητοι έξεποδοσαν από τα κράκους των μακρινών βουνών κι έπλεσαν άργά-άργά στο ούρανο πέλαγος, σάν καράβια μακρόφανα και κάποτε άφηναν στριγγιά συριγματιά, σάν να ήθελαν κάτι να σελαγήσουν απ' εκεί ψηλά...» 'Αχ! πώς ζήλευα τους άητους με το ούρανο άρμένισμά τους και πώς καλοτυχία τά πουλιά, τά άηδόνια και τόν κοκκό που δεν είχαν δάσκαλο και μάλιστα με βέργα έλίσια στο χέρι, που να φωνάζει εκείνο το φοβερό: «ντέτεστε!»

Διδακτικό είναι το μάθημα. «Το σχολείο και τα παιδιά» (12) Γρ. Ξενοπούλου κατά έπιτυχημένη διασκευή, εύτυχώς, γιατί ή γλώσσα και ή σύνθετη πρόταση του με-

γάλο λογοτέχνη, δεν πιάνει και πολύ στα παιδιά. «Πολεμώντας στην 'Αλβανία» (17) του έκλεκτου συναδέλφου Νικ. Γ. Δημητριάδη, είναι πολύ περιγραφικό και ζωντανό για να δείξει στα παιδιά το ύπεροχο θαύμα της Φύλης μας. «Ο λοχαγός τόν έκοίταξε και του έσφιξε το χέρι. Δεν έδοκίμασε να μιλήσει, γιατί ήταν φανερό πως δεν θα μπορούσε. Η συγκίνηση τόν έπνιγε...» «Ο Γεράσιμος είχε καμει το καθήκον του σάν πραγματικό 'Ελληνόπουλο και ο Διοικητής μας έπρότεινε να του άπονεμωθεί το μετάλλιον έξαιρέτων πράξεων».

«Η Σημαία» (19) Χρ. Ζαλοκώστα διασκευή πολύ συγκινητικό μάθημα, πολύ πατριωτικό. «Πλησιάζουν προς τις Σέρρες. Από μακριά άκούει γεμινικές σάλπιγγες να ήχουν χαρούμενα κι αντίκρύζουν να κατεβαίνει από τά φρούρια της πόλης η 'Ελληνική Σημαία και να όρθώνεται η κατόκνηνη του Χίτλερ. Αυτό το θέαμα έκανε την πονεμένη τους καρδιά να μη χωράει άλλο καμώ. 'Αχ, με πόση λαχτάρα κυρρίζει όλόενα ο νους τους πίσω στα τέσσερα μερώνυχτα, που χωρίς διακοπή νικούσαν τους Γερμανούς...» «Υστερα προβάλλει στο κέντρο ο ύπασπιστής κρατώντας τη σημαία του συντάγματος, τυλιγμένη στο μαύρο μουσαμά της. Την ξεσκεπάσει και την άφηνει ελεύθερη στο έλαφρό άεράκι, που δεν κατορθώνει να την έξερπλώσει κανονικά γιατί ή σημαία είναι ράκος, άτιμητο μνημείο δοξαμένων άγώνων. Αυτή είναι ή σημαία που τόν Αύγουστο του 1922, όταν το 2ο σύνταγμα κυκλώθηκε στην κοιλάδα του 'Αλφ Βεράν της Μικράς 'Ασίας, την άρπαξε ο γενναίος συνταγματάρχης Καλιαγκής και παρασύροντας τους λεβέντες του σε παράφορη έξοδο κατόρθωσε να διασπάσει τόν τουρκικό κλοιό και να σώσει ή σύνταγμα του. Ο ίδιος όμως δεν κατόρθωσε να έπιζήσει από το θρυλικό κατορθώμα του, γιατί, όπως ή σημαία έτι, κι αυτός είχε κατατρυπηθεί από σφοδρές και ξεψύχισες κρατώντας στα χέρια του αυτό το κουρελιασμένο πανί. Τη σημαία όμως την είχαν σώσει οι άνδρες του...» «Ο ύπασπιστής... το έρριξε στη φωτιά, ενώ ο παπής την εύλογει για τελευταία φορά... Οι φαντάροι έσπορνι κι αυτοί σάν μικρά παιδιά, σε λυγμούς κι αναβύλλητα...» «Η δόξα του 'Ελ. 'Αλαμίν» (22) Π.ρ. 'Ακριτάς, είναι κι αυτό μάθημα με ήρωϊσμούς σύγχρονους. «Προχωρούν οι κυνηγούν τους 'Ιταλογερμανούς. Η νίκη άνήκει πιά στους 'Ελληνες...»

Έπλοη πατριωτικά μαθήματα είναι και «Η άπελευθέρωση της Θεσσαλονίκης» (24) Έμμερ Πάτση, και «Ο θάνατος του Παύλου Μελά» άν και είναι πολύ συγκινητικό για τά παιδιά το σημείο: «Σταύστε με, βρέ παιδιά...» (28) Γ.ρ. Δραγούμη.

Αλλά στην ιστορική και πατριωτική ύλη, εκείνη που τιμά έξαιρετικά το συγ-

γραφέα είναι αυτή από τά 'Απομνημονεύματα του Στρατηγού Μακρυγιάννη του άγωνιστή του 21: «Προετοιμασίες για την 'Επανάσταση» (31) «Τά δεινά των 'Ελλήνων» (32), «Τό σκληρόπάζαρο (1821—1827)» σελ. 33. Τα μαθήματα αυτά είναι παρμένα από πρώτο χέρι του άγώνα, ζωντανά, δραματικά, διδακτικά και φρονηματιστικά. «Τό ημερολόγιο του δεινρού κόμου» (39) είναι όπως και στο βιβλίο της Ε' πρωτότυπο και χτυπητό για τά άγροτόπαιδα, έπίτηδες δε μπήκε για να συμπληρώσει το «ημερολόγιο του κτηνοτρόφου—πτηνοτρόφου» που είδαμε στην Ε' τάξη. «Μάιος. 'Αφαιρούμε το ένα τρίτον ή τους μισούς καρπούς...» «Ιούλιος. Μαζεύουμε και καταστρέφουμε τους καρπούς που πέφτουν γιατί σε πολλούς φωλιάζουν έντοια που θα βγούν και θα πληθύνουν για να συνεχίσουν τη ζημιά».

«Τό πρώτο έργαστήριο της φύσεως» (43) είναι φυσιογνωστικό ξεκάθαρο μάθημα: «Και από τότε τά πράγματα καλονίστηκαν κατά τόν πύδ σοφό τρόπο. Το πρώτο φύλλο παίρνει από τόν ήλιο τη μεγάλη δύναμη να χωρίζει τά δυό στοιχεία που του χρειάζονται. Και όλο αυτό το μεγάλο έργο γίνεται τόσο άδύρνα στο μεγάλο, στο άόρατο, στο πρώτο έργαστήριο. Συγκινητικό το μάθημα «Η καταστροφή της Πομπηίας» (46). Νόστιμο «Τά διάφορα ημερολόγια και ή ιστορία τους» (51). 'Ωραίες είναι οι μαθητικές έκθέσεις «Ο 'Αγιος Βασίλης» (69). «Σ' εύχαριστώ, μανούλα μου, που μου στείλεις τόν 'Αγιο-Βασίλη». Το χιόνι πέφτει πικνό τώρα πάνω στη γη, χαρούμενο κι αυτό για τη μεγάλη χαρά του Πετράκη» Γ. Λυκίδη και «Μιά Πρωτοχρονιά» (70) Ν. Δόγγου.

Έξοχο είναι το μάθημα «Ο Χριστός καβαλάει» (73) Χρήστου Χρηστοβασιλή. Εύγε στο συγγραφέα που έφέρει να διαλέγη και να διασκεύησει τέτοια παιδικά λογοτεχνήματα: «Τί το θέλει, παιδί μου, ο Χριστός τ' άλλο γο!...» είπε ο Παπα-Θωμάς. Αυτός βρίσκεται στον ούρανο πάνω και δεν έχει ανάγκη από κανένα άλογο. Μπορούν να περπατούν τ' άλογα στον ούρανο!... Θα πέσουν κάτω και θα γίνουν κομμάτια!... Πήγα στα εικονίσματα μπροστά κι άρχισα να προσκυνώ και να κάνω τις σαράντα μετάνοιες, που μου είχε ειπεί ο Παπα-Θωμάς. Κι έπειδή δεν ήξερα να τις μετρώ καλά μου τις μετρώσε μία μία ήμεγαλύτερη άδερφή μου».

Στο μάθημα «Η έξοδος του Μεσολογγίου» (115) είναι μάθημα ψυχολογικό με τά λόγια του άρχιερέα. Έξυπνο το «Τά ματογυάλια του Προεστού» (120) Σταμ. Σταμ. του άμυθητου εκείνου λογοτέχνη που με τά άστεία και νόστιμα διηγήματά του έδωσε όλόκληρη γενιά.

Σφάλματα τυπογραφικά το βιβλίο έχει μερικά: «ούκ τώ πολλώ, το εύ» αντί: ού τώ πολλώ (το εύ), «θά μου δώσης» αντί δώσης (12) «Αλλά τη σημαίνει» αντί: τί σημαίνει (16). «θρύλος». Έτσι γράφεται στο λέξιό το 'Εγχ. του 'Ελευθερουδάκη. Συνήθως όμως γράφεται «θρύλλος» (29), «να-

οτίκα» ἀντί κατόικια, «στή ἀνέβασμα» ἀντί στο ἀνέβασμα (30), «1727» ἀντί 1827 (33), «ἀλλὰ φαίνονται» τὸ ἀλλὰ νὰ σβυστή (50), «εὐρικά» ἀντί εὐρηκα (59) «1912» ἀντί 1812 (61), «Ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος» ἀντί ἄλλο (62), «ἐφεραν» ἀντί ἐνεστώτα φέρουν (66), «κα-κάβρι» ἀντί κανάβρι (83), «κοκοκὺθια» ἀντί κο-λὺθια, «ἀρχισαν» ἀντί ἀρχίζαν (94), «χον-τοαλεσμένο» ἀντί χοντροαλεσμένο, «κομένο» ἀντί κομμένο, «προφωττήτης» ἀντί προφωνη-τής (95), «σκουλίκι» ἀντί σκουλήκι (100).

Ἡ **εἰκονογράφηση** εἶναι τοῦ ἴδιου ζω-γράφου πολλὴ καλὴ.

Γλῶσσα ἡ ἴδια ὅπως καὶ στὰ ἄλλα ἀνα-γνωστικά: ἡ ζωντανὴ δημοτικὴ.

Συμπέρασμα. Τὸ ἐλεύθερο αὐτὸ ἀνα-γνωστικὸ ΣΤ' Πάτση σὰν τὸ προηγούμενο τῆς Ε' περιστρέφεται σὲ πυρηνες ἐποχῶν, ἐορ-τῶν καὶ τῆς ὕλης τῶν ἄλλων μαθημάτων. Σὲ πῶς μεγαλύτερη ἐκπαση μιλεῖ γιὰ μεγάλους ἐφευρέτες, γιὰ βιομηχανίες, καὶ ἀνακαλύψεις τῆς σύγχρονης μας ἐποχῆς, καινοτομώντας πολὺ. Ἐπίσης γιὰ ἡθὴ καὶ ἔθιμα τοῦ δικοῦ μας καὶ ξένων λαῶν, μὲ τρόπο ἐπαινετὸ καὶ μὲ ἐνότητα.

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ. Τὰ ἐλεύθερα ἀναγνωστικά τοῦ Χάρη Πάτση ποὺ συντάχτη-καν ἀπὸ ἐπιτελεῖο συνεργατῶν μὲ ἐπεξεργα-σία τοῦ ἴδιου συγγραφέα δίνουν στὴ σχολικὴ βιβλιογραφία ἐργασία λογοτεχνικὴ, ἐγκυκλο-παιδικὴ, ἐξελικτικὴ, μορφωτικὴ καὶ αὐτενεργὴ γιὰ τοὺς μαθητὲς τοῦ δημοτικοῦ μας σχο-λείου, κατὰλληλὴ ὄχι μόνον γιὰ τὴ σωτηριὰ τους ἐργασία στὸ σχολεῖο καὶ γιὰ τὴν ἀνα-γνωστικὴ διδασκαλία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν τε-λείωσι ἀβίαστη κατ' οἶκον ἐλεύθερη ἀτομικὴ τους μελέτη.

Εἶναι ὅλα γραμμένα, καὶ στίς 5 τάξεις, μὲ τὴν καλλίτερη δημοτικὴ γλῶσσα καὶ ὁρ-θογραφία σὲ στυλ παιδικό, βγαλμένα μέσα ἀπὸ τὴν παιδικὴ λογοτεχνία μας καὶ τὴν μαθητικὴ ἐκθεσιολογία, ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ φύση, ἀπὸ τὴ λογογραφία μας καὶ τὴ μυθολογία, μὲ τέτοιον πρωτότυπο τρόπο, ποὺ νὰ μὴ φαίνεται πὼς γράφτηκαν κατὰ παραγγελία καὶ συνταγολογία ὅπως συμβαί-νει σὲ ἄλλα ἀναγνωστικά σχολαστικά καὶ ἀνιάρα. Τὰ ἀναγνωστικά αὐτὰ, τὰ τόσο λογο-τεχνικά, τὰ διαλεχτὰ καὶ καλλιτεχνικά, ποὺ ἐπεξεργάζονται τὴ διδασκόμενη ὕλη τοῦ δη-μοτικοῦ, ποὺ ἐκφράζουν συγκεντρωτικὰ τὴ φύση καὶ τὴ ζωὴ τῆς στενωτέρας καὶ ευρύ-τερης Πατρίδας τοῦ μαθητοῦ, διεγείρουν ἀ-νώτερα συναισθήματα στὴν ψυχὴ τῶν παι-διῶν καὶ εἶναι ἡ καλλίτερη γέφυρα γιὰ κα-θαρὰ περιφερειακὰ πατριδογνωστικά κάθε στενωτέρας Πατρίδας τῆς Ἑλλάδας. Θὰ γί-νουν τ' ἀγαπητὰ ἐλεύθερα ἀναγνωστικά τοῦ δημοτικοῦ μας σχολεῖου μὲ βάση τὴ συγκεν-τρωτικὴ διδασκαλία γιὰτι παρέλκει ἀσφικτο-μεν ὅλη πατριδογνωστικὴ, ἱστορικὴ, γεω-γραφικὴ, φυσιογνωστικὴ, ποιήματα, ἐκθέ-σεις, ἀπομνημονεύματα, λογογραφικὰ πνευματικὰ ἀντικείμενα τοῦ λαοῦ μας καὶ ξένων λαῶν, τα-πεινὰ ἀντιμνημόνευσι, ἀνακαλύψεις σύγχρονες καὶ παλαιὰ, ἀνδρωπότητας καὶ τῆς Πα-τρίδας, ὁρμητικὴ καὶ Ἑθνικὴ.

Ἡ συγκεντρωτικὴ τῶν μαθημάτων σὲ ἐνό-τητες καὶ ἡ στενὴ ἀλληλουχία τὰ καθιστοῦν ἀρίστα καὶ συγχρονισμένα στὴν ἐνιαία συγ-κεντρωτικὴ διδασκαλία, τὸ τακτὸ πρό-γραμμα καὶ τὴς ἐβδομάδες κυρίων μαθημά-των, γιὰ τὴ γλωσσικὴ, ἐθνικὴ, ὁρμητικὴ, ἡθικὴ καὶ πνευματικὴ διάπλαση τῶν μα-θητῶν. Ἡ ἐργασία τῆς συντάξεως αὐτῶν, μαζὶ μὲ τὰλλα σχολικὰ καὶ παιδαγωγικά ἐργα-του καὶ τὸ παιδαγ. περ. «Νέο Σχολεῖο» τι-μοῦν καὶ ἐξυψώνουν τὸ συγγραφέα τους κ. Χάρη Πάτση, γιὰτι τὸν ἀναδείχνουν κριτικὸ νοῦ μὲ ἀνώτερη παιδοψυχολογικὴ μόρφωση καὶ δημιουργικὸ πνεῦμα. Ἡ ραγδαία ἐν-τός ὀλίγων ἐτῶν συγγραφικὴ καὶ ἐκδοτικὴ ἐξέλιξι τοῦ ἐκίνησε τὴν ἐκπληξὴ ἀλλὰ καὶ τὸ φθόνο δυστυχῶς μερικῶν ἐκδοτικῶν οἰ-κῶν τῶν Ἀθηνῶν, ποὺ ἐστράφησαν ὑποῦ-λως ἐναντίον του. Πρωτότυποι ὁμῶς ἐκδό-σεις εἶναι εὐγενῆς ἀμίλλα καὶ πρὸδος τοῦ σχολεῖου καὶ τοῦ λαοῦ μας. Οἱ δασκάλου-μας ἐγνώρισαν τὸν κ. Πάτση ἀπὸ κοντὰ καὶ ἀπὸ μακριὰ καὶ μποροῦν νὰ κρίνουν τὸ ἐρ-γο του καλλίτερα ἀπὸ πολλοὺς λεγόμενους μεγαλόσχρους «συμβούλους» τῶν ἐκδοτικῶν αὐτῶν οἰκῶν, ποὺ δὲν πόνεσαν θερμὰ τὸ δημοτικὸ μας σχολεῖο. Γιατὶ ἂν τὸ ἐννοιω-σαν καὶ τὸ πονοῦσαν θὰ προβαίναν στίς τεράστιες πνευματικὲς θυσίες καὶ θὰ ἐξόδευαν καὶ αὐτοὶ τὰ τεράστια ποσά, ποὺ ἐξόδεψε ὁ κ. Χάρης Πάτσης γιὰ νὰ ἐμφανί-ση τὰ ἐλεύθερα αὐτὰ ἀναγνωστικά του, ποὺ τιμοῦν τὴν Ἑλληνικὴ ἐκδοτικὴ κί-νηση τῶν τελευταίων χρόνων.

Εἶναι ἡ μεγαλύτερη καινοτομία τῶν με-ταπολεμικῶν χρόνων στὸν τομέα τῆς Ἀνα-γνωσματογραφίας ἡ συγγραφὴ καὶ κυκλοφο-ρία ὁλοκλήρου σειρᾶς 6 ἐλεύθερων ἀναγνωστικῶν (μαζὶ μὲ τὸ δικό του ἀλφαριθμητικὸ ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ ὁργανι-σμὸ τοῦ «Νέου Σχολείου»).

Σὲ σειρά κριτικῶν, πιστεύομε πὼς ἀπο-δείξαμε τὰ ἐλαττωματικὰ σημεία τῶν ἀνα-γνωστικῶν Ο.Ε.Σ.Β. καὶ πὼς ἐπιβάλλεται νὰ βγοῦν πολλὰ πατριδογνωστικά τοπικά ἀναγνωστικά. Ὅπου ὁμῶς γίνῃ αὐτὸ τὰ ἐλεύθερα ἀναγνωστικά αὐτὰ θὰ καλύψουν μεγάλο κενό. Θὰ καλύψουν τίς τεράστιες ἀναγνωστικὲς ἀπαιτήσεις τῶν μαθητῶν. Παλαιότερα εἶχαν βγῇ στὴ Γερ-μανία τέτοια περίπου τὰ Realbuche στὴ Γαλλία ἡ «Petite Encyclopédie (Fréscu)» ἡ σειρά τοῦ Mironneau καὶ τελευταία τοῦ Dou-mas. Τὰ ἐλεύθερα ἀναγνωστικά τοῦ Χ. Πάτση διατηροῦν πολλὰς διαφορὰς. Ἀποφεύγουν τίς ἀσκήσεις καὶ ἐπαναληπτικὲς ἐρωτήσεις σὰν ἀντιπαιδαγωγικὲς, γιὰτι τὸ ἀναγνωστικὸ πρέπει νὰ εἶναι δροσερὸ, αὐθόρμητο, ἐλκυσ-τικό. Τὰ περιεχόμενά τους ἄλλα εἶναι πρω-τότυπα, ἄλλα εἶναι ἐρασιμμένα, ἄλλα παιδα-γωγικὸς διασκευασμένα καὶ ἄλλα εἶναι με-ταφράσεις—διασκευὲς ἀπὸ τὴ διεθνή ἀνα-γνωσματογραφία. Ὁ κ. Πάτσης γράφοντας γιὰ μαθητὲς ἡ δασκάλους ἔχει τὴ θέλει νὰ πιτύχῃ μὲ τὸ συνδυαστικὸν καὶ δημιουργι-κὸ πνεῦμα. Τοῦ εὐχόμεστε νὰ συνεχίσῃ τὸ μεγάλο του ἔργο γιὰ τὰ παιδιά μας καὶ γιὰ τὸ ἔθνος μας. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Κ. ΓΚΡΟΖΑΣ

ΧΑΡΗ ΣΤ. ΠΑΤΣΗ

ΤΟ "ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ,"

Πρόκειται γιὰ ἑπτὰ (7) τεύχη. Τὸ πρῶτο μέρος τους ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐνιαῖο καὶ πανελλήνιο πατριδογνωστικὸ κείμενο πολύχρωμο σὲ χαρτὶ γραφῆς 80 γραμμῶν. Δίδονται ἔτσι πολύχρωμα καὶ ἐποπτικώτατα ὅλες **ΟΙ ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ** καὶ οἱ **ΟΡΙΣΜΟΙ**. Ἐπὶ πλεόν περιγράφεται καὶ ἡ πόλη, τὸ χωριό, τὸ σχολεῖο, τὸ κεφαλοχώρι, ὁ Δήμος, ἡ Ἐπαρχία, ὁ Νομὸς (γενικά), ἡ συγκοινωνία κάθε τόπου, ὁ προσανατο-λισμός, οἱ ἐποχές.

Στὸ δεῦτερο μέρος ἐξετάζεται τὸ Διαμέρισμα τοῦ κάθε μαθητοῦ. Προηγεῖται τριπλὴ χαρτογράφηση τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ τοπικοῦ διαμερί-σματος τοῦ μαθητοῦ καὶ κατόπιν ἐξετάζεται ἕνας-ἕνας οἱ νομοὶ τοῦ δια-μερίσματος μὲ ἀρίστη καὶ λεπτομερικὴ χαρτογράφηση καὶ τὸ σχετικὸ κείμενο ἀπέναντι. Νὰ ποιὲς εἶναι οἱ τοπικὲς πατριδογνωστικὲς μας:

1. Στερεὰ Ἑλλάδα (μὲ Εὐβοίαν, Κεφαλληνίαν καὶ Λευκάδα)	Δραχ. 9
2. Πελοπόννησος (καὶ Ζάκυνθος)	» 9
3. Θεσσαλία (καὶ Βόρειες Σποράδες)	» 9
4. Ἡπειρος (μαζὶ μὲ Κέρκυραν)	» 9
5. Μακεδονία (μὲ ὅσον)	» 9
6. Ὁράκη (μὲ Σαμοθράκην)	» 9
7. Ἑλληνικὰ Νησιά (Κρήτη, Αἰγαίου, Δωδεκάνησα, Κύπρος)	» 9
- (πλὴν τῶν Ἰονίων νήσων ποὺ κατενεμήθησαν στὰ πλησιέ-στερα διαμερίσματα, τὰ συγγενικά ἑδαφικῶς).

Σημείωση. Τὰ ἴδια διαμερίσματα χωρὶς τὴν πατριδογνωστικὴν εἰσα-γωγή πωλοῦνται πρὸς δραχ. 5 ἑκαστον.

ΝΕΑ ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΑΝΑΡΤΗΣΗ

1. Μεγάλος τριπλὸς χάρτης Ἑλλάδος—Πάτση πανόδετος	1,50X1,05	δρ. 150
2. Μεγάλος τριπλὸς χάρτης Ἑδρώπης	»	» 150
3. Μεγάλος τριπλὸς χάρτης Ἀσίας	»	» 150
4. Μεγάλος τριπλὸς Παγκόσμιος χάρτης	»	» 150
5. Μεγάλος τριπλὸς χάρτης Κύπρου	»	» 70
6. Χρονολογικὸς παραστατικὸς πίνακας ἑλληνικῆς ἱστορίας πανόδετος	»	» 70

ΤΡΙΠΛΟΙ ΑΤΟΜΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΜΑΘΗΤΩΝ

1. Τριπλὸς χάρτης Ἑλλάδος (γεωφυσικὸς, παραγωγικὸς πολιτικός)	δρ. 5
2. » » Ἑδρώπης	» 5
3. » » Ἀσίας	» 5
4. » » Ἀφρικῆς	» 5
5. » » Ἀμερικῆς	» 5
6. » » Αὐστραλίας	» 5
7. Τριπλὸς Παγκόσμιος χάρτης (Ἡπείρων)	» 5

Οἱ ἀνωτέρω τριπλοὶ χάρτες ἀναρτήσεως καθὼς καὶ οἱ ἀτομικοὶ τριπλοὶ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ κάθε ἄλλο παρόμοιο εἶδος ποὺ ἐκυκλοφόρησε στὴ χώρα μας. Συμφέρον κάθε δασκάλου εἶναι, πρὶν προμηθευθῇ τὰ ἐπο-πτικά του μέσα νὰ ἰδῇ καὶ τὰ δικά μας καὶ νὰ τὰ συγκρίνῃ μὲ τὰ ἀπὸ ἐτῶν κυκλοφοροῦντα.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ—ΑΘΗΝΑΙ—ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, 37

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΟΥ "ΣΧΟΛΕΙΟΥ"

ΑΘΗΝΑΙ—ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37

1. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ : Τὰ κέντρα ἐνδιαφέροντος καὶ ἡ συγκεντρωτικὴ Διδασκαλία στὴν πράξη Β' ἔκδοση	Δραχ. 20
2. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ : Ἡ α' ἀνάγνωση καὶ γραφὴ μετὰ τὴν ἰδεοπτικὴ μέθοδο Decroly Β' ἔκδοση, δρ.	» 20
3. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ : Ἡ α' ἀρίθμηση μετὰ τὴ συνολικὴ μέθοδο Decroly	» 15
4. Ε. CLAPARÉDE : Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Α'	» 15
5. Ε. CLAPARÉDE : Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Β'	» 15
6. Ε. CLAPARÉDE : Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Γ'	» 15
7. Ε. CLAPARÉDE : Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Δ'	» 15
8. Ε. CLAPARÉDE : Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Ε'	» 15
9. Ε. CLAPARÉDE : Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. ΣΤ'	» 15
10. Ε. CLAPARÉDE : Λειτουργικὴ Παιδαγωγικὴ τ. Α'	» 25
11. Ε. CLAPARÉDE : Λειτουργικὴ Παιδαγωγικὴ τ. Β'	» 25
12. Μ. Α. CARROI—HANS AEBLIE : Ἡ παιδαγωγικὴ τοῦ Dewey	» 15
13. JOHN DEWEY : Πείρα καὶ ἀγωγή	» 15
14. CALLIEN—FONTEYNE : Εἰσαγωγή στὴ μέθοδο Decroly τ. Α' Ἀρχὲς τοῦ Σχολείου Ermitage	» 10
15. FONTEYNE : τ. Β' : Ἡ παρατήρηση καὶ ἡ ἀρίθμηση μετὰ τὴ μέθοδο Decroly	» 10
16. Α. CLARET, τ. Γ' : Ἡ σύνδεση τῶν ἰδεῶν, ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἱστορία μετὰ τὴ μέθοδο Decroly	» 10
17. FONTEYNE—CLARET, τ. Δ' : Ἡ ἔκφραση, τὰ τεχνικὰ καὶ τὰ ἄλλα μαθήματα μετὰ τὴ μέθοδο Decroly	» 10
18. Ι. DEGAND : Ἡ α' ἀνάγνωση μετὰ τὴ μέθοδο Decroly	» 10
19. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ : Τὰ Πρότυπα Σχολεῖα καὶ τὰ Ν. Προγράμματα.	» 20
20. C. FRINET : Συνεργασία Σχολείου καὶ οἰκογενείας	» 30
21. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ : Τὰ φυσιογνωστικὰ μαθήματα.	» 20
22. Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ : Τὰ τεχνικὰ μαθήματα.	» 20
23. Ε. ΦΕΤΣΗ : Ἡ Γυμναστικὴ στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο	» 20
24. MARIA MONTESSORI : Ἡ μέθοδος Montessori στὴ θεωρία	» 25
25. MARIA MONTESSORI : Ἡ μέθοδος Montessori στὴν πράξη	» 25

Ὁλόκληρη ἡ παραπάνω σειρά χρυσόδετη σὲ 9 τόμους γιὰ σχολικὰ ἐφορφεὶς δρχ. 530. Γιά τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς παρέχεται ἑκπτώση 20 ο/ο ἐπὶ δεμένων καὶ ἀδέτων.

Γ'. ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ (ΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΜΑΚΗ - ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ)

1. Τὰ Ἑλληνόπουλα (γιὰ τὶς σχολ. καὶ ἐθνικὰς γιορτὰς)	δρχ. 10
2. Γιὰ τὴ Λευτεριά	» 10
3. Στὰ χρόνια τῆς Σκλαβιάς	» 10
4. Στὸ Βωμὸ τῆς Πατρίδας	» 10
5. Στὸ Βράχο τοῦ Ζαλόγγου	» 10
6. Ἀθάνατη Ἑλλάδα	» 10
7. Χριστουγεννιάτικο δέντρο (γιὰ τὴ Χριστουγεννιάτικὴ γιορτὴ)	» 10
8. Οἱ ἐξετάσεις (σχολικὴ — παιδικὴ ἐπιθεώρηση)	» 10
9. Ὁ κουφιονεφαλᾶκης (κωμωδία γιὰ τὶς ἐξετάσεις)	» 10
10. Ἡ κοκκινোসκουφίτσα (μουσικὸ παραμυθόδραμα)	» 10

Καὶ τὰ 10 ἀνωτέρω μικρὰ θεατρικὰ χρυσόδετα σὲ ἕνα τόμο δρχ. 100.